T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ARAP DİLİ VE BELAGATI BİLİM DALI

KUR'AN'DA MÜJDE İFADE EDEN AYETLERİN BELAGAT AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

RECEB EŞİM

İSTANBUL, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
ARAP DİLİ VE BELAGATI BİLİM DALI

KUR'AN'DA MÜJDE İFADE EDEN AYETLERİN BELAGAT AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

RECEB EŞİM

Danışman:

PROF. DR. HALİL İBRAHİM KAÇAR

İSTANBUL, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Anabilim Dalı ARAP DİLİ VE BELAGATI Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi RECEB EŞİM'nın KUR'AN'DA MÜJDE İFADE EDEN AYETLERİN BELAGAT AÇISINDAN İNCELENMESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 7.06.2018 tarih ve 2018-16/34 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 20/07/2018

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. HALİL İBRAHİM KAÇAR	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. KERİM AÇIK	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi YILMAZ ÖZDEMİR	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyisim : Receb Eşim

Anabilim Dalı :Temel İslam Bilimleri

Bilim Dalı :Arap Dili ve Belâgatı

Tez Danışmanı :Prof. Dr. Halil İbrahim Kaçar

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Temmuz 2018

Anahtar Kelimeler : Kur'ân-ı Kerîm, Belâgat, Müjde, Âyet

ÖZET

KUR'AN'DA MÜJDE İFADE EDEN AYETLERİN BELAGAT AÇISINDAN İNCELENMESİ

Tarih boyunca Kur'an-ı Kerim muhtelif ilimlerde mutehassıs alimler tarafından ilmi bir obje olarak ele alınıp incelenmiştir. Şüphesiz bu ilimlerden bir tanesi de belâgat ilmidir. Erken dönemlerden başlayarak Kur'an-ı Kerîm dilbilimciler tarafından belâgat açısından incelenerek bu alandan zengin bir müellefât bırakılmıştır. Bu çalışmada, sûre ve âyet bazında ele alınıp belâgî açıdan incelenen eserlerin aksine mevzuya konu bazlı yaklaşılarak Kur'ân-ı Kerîm'de müjde ifade eden âyetler belâgî açıdan incelenip ortaya çıkan belâgî incelliklere dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Mevzubahis konuda müjde manası ihtiva eden altmışa yakın âyet-i kerime seçilerek incelenmiştir. Mezkûr âyetler, öncellikle konu ile alakalı erken dönemden başlayarak günümüze kadar yazılmış müellefât taranarak incelenmiş ve üzerinde zihni tetebbuatta bulunularak belâgî yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname :Receb Eşim

Main Department :Basic İslamic Sciences

Department :Arabic Lenguage and Rhetoric

Supervisor :Prof. Dr. Halil İbrahim Kaçar

Degree Awarded and Date :July 2018

Key Words : Holy Qur'ân, Rhetoric, Harbinger, Verse

ABSTRACT

THE STUDY OF QURANİC TEXT ON AYAH TABSHEER İN TERMS OF RHETORİC

Throughout history, the Qurân has been examined in detail by scientists. Certainly one of the these knowledge is rhetoric. Starting from earlier period of history of Qur'an the linguists have been examined Qur'an in term of rhetoric and has wrotten much of books. İn this study we are approaching the âyât of expressing harbinger in term of rhetoric trying to show harmony of this âyât in term of rehetoric arts. We are studying sixty âyât of including mean of herbinger, by thinking of them and presuing previous books in this study.

ÖNSÖZ iv

KISALTMALAR v

GİRİŞ 1

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU 1

II. METOD VE KAYNAKLAR 2

BİRİNCİ BÖLÜM 4

BELÂGAT İLMİ VE TEBŞİR KAVRAMI 4

I. BELÂGAT İLMİ 5

A. Belâgat İlminin Tanımı ve Tarihçesi 5

1. Belâgat İlminin Tanımı 5
2. Belâgat İlminin Kısa Tarihçesi 6

B. Belâgat İlminin Kısımları 9

1. Me'âni İlmi 9
   a. İsnâd 10
   b. Haber ve İnşa Cümleleri 11
   c. Müsned ve Müsnedün İleyh ile İlgili Haller 13
2. Beyân İlmi 19
   a. Teşbîh 20
   b. Hakîkat 20
   c. Mecâz 21
   d. Kinâye 23
3. Bedi' İlmi 23

a. Muhassinâtu'l- Lafziyye 24

i. Cinâs 24

b. Muhassinâtu'l-Maneviyye 24

i. Tıbâk Sanatı 25
ii. Cem' Sanatı 25
iii. İltifat Sanatı 26
iv. Mukâbele Sanatı 26

v. Mübâlağa Sanatı 26
vi. Tehekküm Sanatı 27

C. Kur'ân-ı Kerim Ve Belâgat İlişkisi 27

D. Kur'ân-ı Kerim Ve İ'câz İlişkisi 29

II. TEBŞÎR KAVRAMI 30

A. Tebşîr Kavramının Semantik Alanı 30

B. İlişkili Olduğu Diğer Kavramlar 31

1. Terğîb (**ترغيب**) 31
2. Tûbâ (**طوبى**) 31
3. Va'd (**وعد**) 32
4. Ni'me (**نعم**) 32

C. Tebşir Ve İnzar İlişkisi 33

D. KUR'ÂN-I KERİM'DE TEBŞİR KAVRAMININ BAĞLAMI 34

1. Cennet Sözü İle Yapılan Tebşirler 34
2. Sevap Sözü İle Yapılan Tebşirler 35
3. Allah'ın Yardımı İle İlgili Yapılan Tebşirler 36
4. Günahların Affolunacağı ile İlgili Yapılan Tebşirler 37
5. Allah'ın Rızası ve Sevgisi ile İlgili Yapılan Tebşirler 38

İKİNCİ BÖLÜM 39

MÜJDE İÇEREN ÂYETLERİN EDEBÎ SANATLAR AÇISINDAN TAHLİLLERİ 39

A. ME'ÂNÎ İLMİ AÇISINDAN MÜJDE ÂYETLERİNİN TAHLİLLERİ 40

1. Hazif Sanatı 40
2. Zikir Sanatı 45
3. Kasır Üslûbu 49
4. Îcâz Sanatı 51
5. Vasl Sanatı 57

B. BEYAN İLMİ AÇISINDAN TAHLİLLERİ 59

1. Teşbih Sanatı 59
2. Mecâz Sanatı 67

a) Mecâz-ı Mürsel 69
b) İsti'âre 79
3. Kinâye Sanatı 92

C. BEDİ' İLMİ AÇISINDAN TAHLİLLERİ 95

1. Muhassinâtu'l- Lafziyye 96
a) Cinâs Sanatı 96
2. Muhassinâtu-ı Ma'neviyye 98
a) Tıbâk Sanatı 98
b) Cem' Sanatı 100
c) İltifat Sanatı 102
d) Mukâbele Sanatı 107
e) Mübâlağa Sanatı 108
f) Tehekküm Sanatı 109

SONUÇ 111

BİBLİYOGRAFYA 113

EK1. ÂYETLER VE İHTİVA ETTİKLERİ SANATLARI GÖSTERİR TABLO 118

ÖNSÖZ

Tarih boyunca Kur'ân-ı Kerîm muhtelif ilimlerde mutehassıs alimler tarafından ilmi bir obje olarak ele alınıp incelenmiştir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerim, nüzûlunden itibaren birçok çok ilim dalının ortaya çıkmasına ve gelişmesine kaynaklık etmiştir. Şüphesiz bu ilimlerden bir tanesi de belâgat ilmidir. Erken dönemlerden başlayarak Kur'ân-ı Kerîm, dilbilimciler tarafından belâgat açısından incelenerek bu alanda zengin bir müellefât bırakılmıştır.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri dışında iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında konunun mahiyeti, sınırları ve öneminden bahsedilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde belâgat ilminin tanımı, kısa tarihçesi, kısımları ana hatları ile ele alındıktan sonra Kur'ân ve belâgat ilişkisine değinilmiştir. Ardından "müjde" kavramının semantik alanına, benzer kullanılan diğer kavramlara değinildikten sonra mezkûr kavramın Kur'ân'da vârid oluş formlarından örnekler verilerek bahsedilmiştir.

İkinci bölümde tespit edilen âyet-i kerîmeler, sırası ile me'ânî, beyân ve bed'i ilimlerinin ihtiva ettiği sanatlar açısından ele alınarak incelenmiştir. Ardından ele alınan âyetlerin metinleri, âyet numaraları ve ihtiva ettikleri sanatları gösterir bir tablo eklenmiştir.

Sonuç bölümünde ise çalışma boyunca ulaşılan kanaatler, kısaca değerlendirilmiştir.

Çalışma boyunca kıymetli tavsiye ve değerlendirmelerini benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Halil İbrahim Kaçar'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışma süresince her türlü dua ve destekleri ile yanımda olan başta annem, babam, eşim, sevgili kızım ve arkadaşlarıma minnettarım.

Receb Eşim

KISALTMALAR

DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
Hz.	:Hazreti
s.	: Sayfa
thk.	:Tahkîk
v.b.	: Ve Benzeri
trc.	: Tercüme Eden
ö.	: Ölüm Tarihi
MÜİF	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	: İbn
e.k.	: Edisyon Kritik
t.y.	: Tarihsiz Yayın

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Nüzûlünden itibaren bir çok açıdan araştırma konusu olan Kur'ân-ı Kerîm, filolojik açıdan da ele alınıp incelenmiştir. Kur'ân-ı Kerim'in anlaşılmasının en temel unsurlarından bir tanesi dil olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Bu yüzden daha nüzûlünün devam ettiği dönemlerde, sahabe tarafından dilsel açıdan anlaşılmayan yerler Hz. Peygamber'e sorulmak suretiyle öğrenilmeye çalışılmıştır.

İslam'ın diğer kavimler arasında hızla yayılması ve ana dili Arapça olmayan kavimlerin İslam'a girmesi ile birlikte Kur'ân-ı Kerîm'in dilsel açıdan anlaşılması ile ilgili ciddi sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Bu da erken dönemlerden itibaren müslüman bilginleri, Kur'ân-ı Kerîm'in dili olan Arapça ile ilgili dilsel çalışmalar yapmaya itmiştir. İlk ciddi lugavî çalışmalar *Garîb'ul-Kur'ân, Me'ânî'l- Kur'ân ve İ'râb'ul- Kur'ân* adları altında Ebû Ubeyde (ö. 210/825), Ferrâ (ö. 207/822) ve Zeccâc (ö. 311/923) gibi dilbilimciler tarafından yapılmıştır.

Sîbeveyhi'nin (ö. 180/796) *el-Kitâb*'ının telifinin akabinde sarf, nahiv ve belâgat ilimleri diğer ilimlerden ayrılarak üzerlerine müstakil eserler telif edilmeye başlanmıştır.

"*Kur'ân-ı Kerim'de Müjde İfade Eden Âyetlerin Belâgat Açısından İncelenmesi*" isimli çalışmamızda, müjde âyetleri; me'ânî, beyân ve bed'i ilimleri açısından incelenerek tahlil edilmiştir. Mezkûr konu seçilirken önceki çalışmalar incelenmiş ve kahir ekseriyetinin âyet, cüz yada sûreyi konu edinerek yazıldıkları gözlemlenmiştir. Kur'ân-ı Kerim'deki âyetlerin konu bazlı ele alınıp belâgat açısından incelendiği çalışmalar yok denecek kadar az olduğu fark edilmiştir.

Bu araştırmanın amacı, "müjde âyetlerinin" ihtiva ettikleri belâgî incelikleri konu bütünlüğü içerisinde ortaya çıkarmaktır. Ayrıca konu hakkında hem farkındalık yaratmak hem de araştırmacıların dikkatlerini bir nebze de olsa Kur'ân ile ilgili konu bazlı belâgî çalışmalara çekmek amacıyla bu mevzu tercih edilmiştir. Nitekim, "kıyamet

sahnelerini konu edinen âyetler", "cennet ile ilgili tasvirleri içeren âyetler" gibi belâgî çalışmalara konu olabilecek âyet-i kerîmeler farklı çalışma düzeylerinde (tez, makâle v.b.) araştırmacıların ilgisini beklemektedirler.

II. METOD VE KAYNAKLAR

Konunun ana bölümü olan ikinci bölüme geçmeden önce tezin bir bütün teşkil etmesi amacıyla, birinci bölümde belâgat ilmi ana hatları ile ele alınmıştır. Ardından tebşir kavramının lügavi manası ile birlikte Kur'ân'daki bağlamına değinilmiştir.

Müjde manası ihtiva eden âyetler tespit edilirken sadece içerisinde **تبشير**/tebşir kökünün geçtiği âyetlerle sınırlı kalınmayıp mazmûnunda müjde manası barındıran âyetler de seçilmiştir. Örneğin "*Bizim uğrumuzda elinden gelen çabayı sarfedenlere gelince, onları bize ulaşan yollara mutlaka yöneltiriz. Kuşkusuz Allah iyilik yapanların yanındadır.*[1] Âyet-i kerîmesinde "tebşîr" kelimesi ve müştakları geçmemekle birlikte mana itibari ile cihad edenler doğru yola iletilmekle müjdelenmektedir. Dolayısı ile bu âyet-i kerîme araştırmamıza konu olabilecek âyetler içerisinde değerlendirilmiştir. Öte yandan "*İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara, kendileri için zemininden ırmaklar akan cennetler bulunduğu müjdesini ver*[2] gibi Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerinde mükerrer geçen âyetlerin sadece birisi alınıp inceleme konusu yapılmıştır.

Âyetler değerlendirilirken sadece belâgî unsurun geçtiği yer verilmeyip siyâk/sıbâk içerisinde müjde manası ihtiva eden bölümün daha iyi anlaşılacağı göz önünde bulundurularak hem Arapça metin hemde Türkçe meali ile birlikte verilmiştir. Bu şekilde yaklaşık altmış âyet-i kerîme tezin araştırma konusu olmuştur. Âyet-i kerîmeler değerlendirilirken zorlama yorumlara kaçılmadan "müjde" olgusu ile ilgisi kurulmaya çalışılmıştır.

Tezin konusu tespit edildikten sonra benzer çalışmalar incelenerek çalışmanın şablonunu oluşturma konusunda fikir edinilmiştir. Çalışmanın ana eksenini teşkil eden ve

[1] Ankebût, 29/69.
[2] Bakra, 2/25.

"belâgat ve müjde" kavramlarının incelendiği birinci bölümde, Teftâzanî(ö.792)'nin *Muhtasar'ül-Me'ânî*'si, Cürcânî (ö.816)'nin *Delailü'l-i'câz*'ı, Şevki Dayf(ö.2005)'ın *el-Belâga ve't-Tatavvur ve ve't-Tarih'i,* Ali Carim'in *el-Belâgatü'l Vâdıha*'sı, Fadl Hasan Abbas (ö.2011)'ın *İ'câzül-Kur'ân-Kerim'i* gibi Arapça kaynakların yanı sıra birçok Türkçe eser incelenmiştir. Ardından Kur'ân-ı Kerim'i dil ve belâgat açısından inceleyen eserler tespit edilmiştir. Bu meyanda Zemahşerî (ö.1144)'nin *el-Keşşâf an Hakâikı Gavamizi't-Tenzil ve Uyuni'l-ekavil fî vücuhi't-Te'vil'i,* Âlûsî' (ö.1854)'inin *Ruhü'l-meani fî tefsiri'l-Kur'âni'l-azim ve's-seb'i'l-mesani'si,* İbn Âşûr (ö.1973)'un *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr'*i ve es-Sâbûnî'nin *Safvetu't-tefâsîr*'i, Mahmut Sâfî (ö. 1985)'inin *el-Cedvel fî i'rabi'l-Kur'ân ve Sarfuhu ve Beyânuhu maa fevaide Nahviyye Hâmme'si,* gibi yirmiye yakın başat eserden istifade edilmiştir.

Çalışmadaki kavramların tahlîli sırasında; Râgıb el-İsfehânî (ö. 502/1108)'nin *el-Müfredât*'*'ı,* İbn Manzûr (ö. 711/1311)'un *Lisânu'l-Arab*'ı, Firûzâbâdî (ö. 817/1415)'nin *el-Kâmûsu'l-Muhît*'i, gibi kelimelerin lügavî manalarını konu edinen birçok eserden yararlanılmıştır.

Son olarak ele alınan âyetlerin, âyet numaraları ve ihtiva ettikleri belâgî sanatları gösteren bir tablo eklenerek konu tablo üzerinden özetlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
BELÂGAT İLMİ VE TEBŞİR KAVRAMI

I. BELÂGAT İLMİ

Konumuzun ana eksenini oluşturan belâgat ilmi, Kur'ân-ı Kerîm'in indirilmesi ile birlikte sözlü formdan yazılı forma geçerek başta Kur'ân olmak üzere edebî metinlerin anlaşılmasında olmazsa olmaz ilimler listesinde yerini almıştır. Bu bölümde belâgat ilminin tanımı, tarihçesi ve alt disiplinlerine kısaca değinilecektir.

A. Belâgat İlminin Tanımı ve Tarihçesi

1. Belâgat İlminin Tanımı

"Bir yerden bir yere varmak, ulaşmak" gibi anlamlara gelen (**بلغ/يبلغ/بلوغا /بلاغة**) fiilinden türetilen (**بلاغة**) kelimesi Arapça asıllı olup sözlükte "*açık, güzel, düzgün söz söylemek"* gibi anlamlara gelmektedir.[3] Terim manası ise, tasannu' ve tekellüften (zorlama ve yapmacık)'tan uzak bir şekilde ilave izaha ihtiyaç duymadan, kolay anlaşılır bir tarzda, insanın üzerinde tesir bırakarak, hâlin muktezâsına uygun söz söyleme sanatıdır.[4]

Bir sözün ya da kelamın belîğ olması için fasih olma şartlarını haiz olması gerekmektedir. Bunun aksine bir kelamın fasih olması için belîğ olma zorunluluğu yoktur. Buradan, her belîğ sözün fasih olması şart olup her fasih sözün belîğ olma zorunluluğu yoktur denilebilir.[5]

İlk dönemlere baktığımızda Arap dilcilerinin fesâhat ve belâgat arasında bir ayırım gözetmediklerini görmekteyiz. Bu bağlamda Ebu Hilâl el-Askerî *Kitabu s-Sınâ'ateyn* adlı eserinde şöyle demektedir "*Köken bakımından belâğat ve fesahat ayrı olsada aynı anlamları ifade etmektedirler. Çünkü her ikiside anlamı açıklamak ve ayırt*

[3] el- Halîl b. Ahmed el- Ferahidî, *Kitâbu'l- Ayn*, Dâru ihyâi't Turâsi'l- Arabî, Beyrût, s. 88.; Hasan İsmail Abdürrazık, *Belâgatü's-Sâfiye*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, Kahire 1993 s. 49.

[4] el-Askerî Ebu Hilâl Hasan b. Abdullah, *Kitabu's-Sınâ'ateyn*, Dâru'l- ihyâu'i-kütübü'l-Arabiyye, Kahire, s. 6-7.

[5] el-Askerî s. 8.; Cârim Ali, Emin Mustafa, *el-belagtü'l Vâdıha*, Dâru'l ma'ârif, Kahire, s.5-6.

edici özelliklerini ortaya koymaktadırlar."[6]Aynı şekilde Câhız'ında *el-Beyân ve't-Tebyîn* adlı eserinde her iki terimi aynı anlamda kullanması bu görüşü kuvetlendirmektedir.[7]

2. Belâgat İlminin Kısa Tarihçesi

Belâğat iliminin tarihçesine baktığımızda kavramlarının oluşumu, konularının belirginleşmesi ve bu alanda yapılan çalışmalar açısından dil ve edebiyat ilimleri içerisinde en geç tekâmül eden ilim dallarından biri olduğu görülmektedir.[8] Belâgat, ilk olarak edebi yetenekleri hemen hemen herkesçe kabul görmüş[9] cahiliye dönemi şairleri tarafından şiir tenkidi diyebileceğimiz bir tarzda kullanılmak suretiyle ortaya çıkmıştır. Nitekim cahilliye döneminde panayırlar kurulur ve orada dönemin ünlü şair ve hatipleri eserlerini okur, eleştiri ya da övgüye mazhar olurlardı. Mesela dönemin ünlü şairlerinden biri olan Nâbiğa ez-Zübyânî (ö. 604) çadırında şairlerin şiirlerini dinler ve mezkûr eseleri karşılaştırmalı bir şekilde tenkide tabi tutardı. Dönemi anlatan eserlere baktığımızda şairlerin daha çok lafızların anlamları ve birbirleri ile olan ilişkileri üzerine durdukları görülmektedir.[10]

İslam'ın zuhuru ile müslümanların Kur'ân'ı anlamaya yönelik büyük çabalar sarf ettikleri görülmektedir. Hem lafzı hemde manası itibarı ile mü'cizeler ihtiva eden Kur'ân-ı Kerim genelde dil bilimleri özelde ise belâgat ilminin gelişmesinde büyük rol oynamaktaydı. Peyamber Efendimiz (s.a.s) hayatta iken sahabeyi kiram anlayamadıkları yerleri ona sorarak sorularına cevap bulmaktaydılar. Fakat Efendimiz (s.a.s)'in dâr-ı ahirete irtihalinden sonra Arap olmayan millet ve kavimlerin de İslam'a girmesi ile Kur'ân-ı Kerim'i anlama çabaları farklı bir boyuta girmiş oldu. Hadisler tedvin ediliyor ve Kur'ân-ı Kerim üzerine dilsel çalışmalar yapılıyordu. Bu alanda yapılan ilk çalışmalara bakıldığında *Me'âni'l-Kur'ân, Mecâzu'l-Kur'ân, Garîbu'l-Kur'ân, İ'râbu'l-*

---

[6]el-Askerî, s.18.

[7] Ebu Osman Amr b. Bahr b. Mahbûb el- Câhız el-Kinânî, el-Beyân ve't-Tebyîn, Dârü'l-fikr, Beyrut, s.43; Serdaroğlu Mehmet Zeki, Furkan Süresinde Meânî İliminin İncelikleri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2015, s.18.

[8] Şevki Dayf, *el-Belâga ve't-Tatavvur ve ve't-Tarih*, Daru'l-Me'ârif, Kahire, s.10-11.

[9] Erken dönem müfessirlerin çoğunun kurandaki lafızların açıklamasında cahiliye şiiriyle istişhatta bulunmaları onların makbuliyetinin delili olarak zikredilebilir.

[10] Dayf, s.10-11.

Kur'ân adı altında yapılan dilsel çalışmalar olduğu görülmektedir. Ferrâ (ö. 209/824) ve Ahfeş (ö. 215/830)'in *Me'âni'l-Kur'ân*'ları, Ebu Ubeyde (ö. 209/824) nin *Mecâzü'l-Kurân*'ı gibi başyapıtlar günümüze ulaşan ilk çalışmalardır.[11]

Belâgatla ilgili ilk çalışmayı kimin yaptığı bilginler arasında ihtilaflı bir konu olması ile birlikte Ebu Hilâl el- Askerî (ö. 395/1005)'nin *Kitâbu's-Sınâ'ateyn* adlı eseri belâgat ile ilgili malzemelerin iki kapak arasında toplanmasına yönelik ilk çalışma olarak gözükmektedir. O, kitabını kendinden önce yazılmış olan nesir ve şiirle ilgili iştihar bulmuş kaynakları tarayarak yazdığını ifade etmektedir. Kitabını telif ederken önceki eserleri aynen nakletmeyip belâgat ile alakalı eksik bilgileri tamamlayıp, hatalı bilgileri düzelterek eserini telif ettiğini söylemektedir.[12]

Öte yandan hicrî 5. asra geldiğimizde belağat tarihinin en önde gelen belâgat teorisyenlerinden olan ve *Delâilu'-li'câz ve Esrâru'l-Belâga'nın* müellifi Abdulkâhir el-Cürcânî'yi(ö. 471/1078) görmekteyiz. O, kendinden sonra gelen çalışmalara yön veren mezkûr iki eserinde şimdiki anlamda olmamakla birlikte hemen hemen belâgatın tüm konularına değinmiştir.[13]

Bu arada Zemahşerî (ö. 538/1143)'nin *el-Keşşâf 'an Hakikati'-Tenzîl* isimli tefsiri de belâgat ilminin gelişim döneminde önemli bir yer işgal etmektedir. Zemahşerî, tefsirinde Curcânî'nin *Delâilu'-İ'câz ve Esrâru'l-Belâğa*'sını esas alarak belâgatla alakalı mevzuları ele almış ve ayetlerdeki edebi sanatları incelemiştir.[14]

Abdulkâhir Cürcânî'nin mezkûr iki kitabı üzerine çalışma yapan alimlerden biri de Ebu Ya'kub Yusuf b. Ebi Bekr es- Sekkâkî (ö. 626/1229)'dir. Sekkâkî, *Miftâhu'l-'Ulûm* adlı eserini üç bölüme ayırmış; ilk bölümde kelime bilgisi(sarf), ikinci bölümde

[11] Dayf, s. 28.; Ali bulut, *Hicri İlk Üç Asırda Kur'ân'ın Filolojisine Dair Eser Veren İlim Adamları ve Eserleri*, (basılmamış yüksek lisans tezi) 1999, s. 89-96.
[12] El-Askerî, s.12.
[13] Dayf, s. 160-219.
[14] Muhammed Ali Sultanî, Maa'l- Belâgati'l- Arabiyye fî Tarihihâ, Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, Dımaşk 1978, s 35.; Saraç, M.A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Bilimevi, İstanbul 2001, s.18.

cümle bilgisi (nahiv) ve üçüncü bölümde belağat ilmini ele almıştır. Belâgatın bütün mevzularına değindiği bu bölümün sonunda aruz ilmi ile ilgili de bilgi vermiştir.[15]

Hicrî VIII. asra adını yazdıran belâgat alimi Hatîb el- Kazvînî (ö. 739/1338), Sekkâkî'nin *Miftâh*'ının belâgat ile ilgili üçüncü kısmını özetleyerek *Telhîsu'ul-Miftâh* adlı eseri telif etmiştir. Kazvînî, kitabında *Miftâh*'ı sadece özetlemekle kalmamış aynı zamanda karmaşık ifadeleri açıklamış eksiklikleri gidermiş, gereksiz gördüğü yerleri çıkarmış ve belâgatla ilgili birçok mevzuda Sekkâkî'nin görüşlerini kabul etmeyerek özgün görüşler ortaya koymak suretiyle kendi belâgat anlayışını kitabına yansıtmıştır. Kazvînî, *Telhîsu'l- Miftâh'a, el-Îzâh* ismiyle bizzat kendisi bir şerh telif ederek diğer şârihlere öncülük etmiştir. Bundan sonra Telhîs ile birlikte belâgatta yeni bir dönem başlamıştır.[16] *Telhîs*'in ifadesinin anlaşılır olması, kendine has metod ve planından dolayı uzun yıllar medreselerde okutulmuş ve üzerine yüzlerce muhtasar şerh ve haşiye telif edilmiştir. Osmanlı alimleri tarafından çokça önemsenen bu eser sıkça tercih edilen kaynaklardan biri olmuştur.[17] Sadeddîn Mesûd b. Ömer et-Taftazânî, *el-Mutavvel 'ale't-Telhîs* isimli kitabıyla *Telhîs'i* şerh ettikten sonra *Muhtasaru'l-Me'ânî* adlı eseri ile bu kitabına ihtisar yazmıştır. Teftazâni'nin bu iki eseri de Osmanlı döneminde medreselerde belâgatla ilgili okutulan önemli eserlerdendir.[18]

Seyyid Şerîf el-Cürcânî (ö. 816/1413)'nin *el-Misbâh* isimli eseri de Sekkâkî'nin *Miftâh*'ının üçüncü kısmı üzerine yapılan şerhlerdendir. Kitap doğu medreselerinde rağbet görüp Osmanlıda medreselerin kapatıldığı 1924 yılına kadar ders kitabı olarak okutulmuştur. Hatta eserin okutulduğu medreselere "*Miftah Medreseleri"* denmiştir[19]

Bu geniş döneme bakıldığında telif edilen eserlerin çoğunun şerh, haşiye, ihtisar vb. olduğu görülmektedir. Yoğun bir şekilde eser telif edilen bu geniş döneme

[15] Ömer İshakoğlu, *Türklerin xv-xvı Asırlarında Arapça Belâgata Yaptığı Katkılar,* (Basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul 2004, s.2.
[16] Dayf, s. 335-336.
[17] Ali Sultanî, s. 165.; Hacımüftüoğlu ,'' Bedi'', DİA, V, s. 321.
[18] Dayf, s. 357-358.
[19] Sadreddin Gümüş, *Seyyid Şerif Cürcânî*, İstabul 1984, s. 55.

bakıldığında genellikle aynı görüşlerin tekrar edildiği ve lafzi münakaşaların yapıldığı görülür.

Belâgat ilimleri içerisinde gelişimini en geç tamamlayan Bedi' ilmi ile ilgilenen bilginler İbn Mu'tez'den bu yana yeni sanatlar keşfetmeye daha doğrusu mevcut kullanımlara yeni adlar koymaya uğraşmışlardır.[20]

Hicrî 7. asra gelindiğinde me'âni ve beyân ilimleri ile birlikte yüzyirmibeş belâgî sanat tespit edilip daha sonraki dönemlerde bu rakamın yüz elliye bulduğu ve meselenin neredeyse çokluk meselesi halini aldığı görülür.[21]

Günümüzde ise modern anlamda yeni bir tarzda telif edilen belâgat eserleri olarak Emin el-Hûlî'nin *Fennu'l-Kavl, el-Belâga ve ilmu'n-Nefs,* Ahmet Hasan ez-Zeyyât'ın *Difa' ani'l-Belâga*'sı ve Ali el-Carîm ile Mustafa Emin'nin *Belâgatu'l-Vâdıha*'sı zikredilebilir.[22]

B. Belâgat İlminin Kısımları

1. Me'âni İlmi

Belâgat ilminin üç ana bölümünden birisi me'âni ilmidir. Me'âni, mana kelimesinin çoğuludur. Belâgî bir ıstılah olarak me'âni, lafızların, halin muktezasına uygunluğunu bildiren ahvale dair üsul ve kaideleri izah eden bir ilim dalıdır. Değişik cümle şekilleri ile bunların kullanışı, lafızların muktezayı hâle uygunluğunu bildiren ahvale dair usul ve kaideler me'âni ilminin konusu içinde değerlendirilir.[23]

[20] Dayf, s. 360.; Saraç, s. 18.
[21] Saraç, s. 25.
[22] Hulusi Kılıç, ''Belâgat", DİA, V, s. 383.
[23] Hamdullah b. Ebi Bekr Ahmed el-Kazvînî Hamdullah Mustevfî, *el- İzâh fî Ulmi'l-Belâga*, Dârü'l-Kütütbi'l-İlmiyye, Beyrût 1985, s. 78.; Sultânî, s.143.; Cüneyt Eren,Vecih Uzunoğlu, *Arapça Belâgat*, Cantaş yay., İstanbul 2015, s.20.

Me'âni ilmi ile öncelikle olarak Kur'ân'ın i'câz yönlerini öğrenmek hedeflenir. Bununla birlikte diğer metinlerde me'âni ilminin konusuna dahil edilebilir.[24]

a. İsnâd

Sözlükte; yüklemek, dayamak, anlam nispet etmek gibi manalara gelen isnâd, terkipler arası karşılıklı ilişkiyi konu edinmesi dolayısı ile me'âninin ana konuları arasında yerini almıştır.[25] İsnâdın iki temel unsuru vardır. Bunlar *müsned ve müsnedün ileyhtir*. Bunlar cümleninin gövdesini oluştururken kalan unsurlar ise *"kayıt"* olarak adlandırılır.[26]

Müsned, kendisi ile müsnedün ileyh üzerine hüküm verilen unsurdur.[27]Aşağıda zikredilen unsurlar cümlede müsnedi ifade eder.

•Tam fiil

•İsim fiil

•Mübtedanın haberi

•İnne ve kardeşlerinin haberi

•Emir fiili yerine kullanılan mastar

•Kâne ve kardeşlerinin haberi[28]

Müsnedün ileyh ise kendisine bir hüküm isnad edilen unsurdur.[29] Cümlede müsnedün ileyh aşağıdaki formlarda gelir.

• Fâil

•Nâibu'l-fâil

•Haberi zikredilen mübteda

•İnne ve kardeşlerinin ismi

---

[24] Abdülmüteâl Saîdî, *Buğyetü' Îzâh li- Telhîsi'l-miftâh fî ulumi'l-Belâğa*, Mektebetü'l-Adâb, Kahire, 1997, s. 97.; Ali Bulut, *Belâgat (Me'ânî-Beyân-Bed'i),* İfav yay., İstanbul 2015, s.53.

[25] Ebu Ya'kub Siraceddin Yusuf b. Ebu Bekr b. Muhammed Sekkakî, *Miftâhü'l-Ulum*, Dâr'ül-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût 1983, s. 178.

[26] Dayf, s.105; Cârim Ali, Emin Mustafa, as.110.

[27] Sekkâkî, s. 183.; Kazvînî, s. 89.; Bulut,s.78.

[28] Kazvînî, s. 189.; Saîdî, s. 105; Eren, Uzunoğlu, s. 67.

[29] Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali Seyyid Şerif Hanefî Cürcânî, *el-Haşiye ale'l-Mutavvel*, thk. Raşid A'razî, Dâr'ül-Kütübü'l –İlmiyye Beyrut 2007, s. 276.; Saraç, s. 98.

•Kâne ve kardeşlerinin ismi[30]

b. Haber ve İnşa Cümleleri

Cümlede anlatılan işin, oluşun ve hareketin olup olmadığı konusunda herhangi bir yargıda bulunmanın mümkün olduğu, diğer bir tabirle hakkında "doğrudur" veya "yanlıştır" gibi bir hükme varılan ifadelere *haber cümlesi* denir. Örneğin, "Okula gittim" cümlesi doğruluk ve yanlışlık yargılarına rahatlıkla muhatap olabilecek bir cümledir. Dolayısı ile bu cümle bir haber cümlesidir.[31]

Haber cümlesi; isim ve fiil cümlesi olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Fiil, karineye ihtiyaç duymadan üç zamandan birine delalet eden kelimedir. Mâzî, muzârî ve emir olmak üzere üç formu bulunan fiilin, mazî sîğası genellikle olayın mazide gerçekleştiğini gösterir. Allah söz konusu olduğunda ezelden ebede uzanan geniş bir zaman dilimini içine almaktadır. Muzâri fiil ise nahivcilere göre şimdiki ve gelecek zaman delalet eder. Belâgatçılara göre ise ister isim ister fiil cümlesi olsun içerisinde muzâri fiil varsa ve herhangi bir zamanla kayıtlanmamışsa yenilenme manası içeridiği ifade edilir.[32]

İsim cümlelerinde aslolan sözün söylendiği sırada var olan bir gerçekliği ifade etmektir. İsim cümlerinde lafzî ve aklî bir karine bulunması durumunda geçmiş ve gelecek zamanı da ifade etmektedir.[33]

Haber cümlesi iki temel maksat için kullanılır. Bunların ilki **"فائدة الخبر"** (haberin faydası) diye ifade edilen maksattır. Konu ile ilgili herhangi bir malumâta sahip olmayan muhataba aktarılan haberdir. Örneğin, camın kırıldığından haberi olmayan birine camın kırıldılığı haberini vermektir. İkinci maksat ise **"لازم فائدة الخبر"** " diye ifade edilen

[30] Ömer b. Alevî, b. Ebî Bekr el-Kâf, *el-Belâga: el-Me'ânî el-Beyân el-Bedî'*, Dâr'ül- Minhâc, Cidde, 2003, s. 67. Saraç, s. 99.

[31] Muhammed Abdulmun'im el-Hafacî, *el-Buhusu'l-Edebiyye: Menâhicuhâ ve Mesâdiruhâ*, Dâr'ül-Kütübü'l-Lübnânî, 1987, s.56.; Dayf, s. 110.; Mustafa Irmak, *Arap Belâgatında Haber-İnşâ Meselesi,* Maramara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayınlanmamış Doktora tezi), İstanbul 2011, s. 56.

[32] Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer Fahreddin er- *Râzî, Nihâyetü'l- Îcâz fi Dirâyeti'l -Îcâz,* thk. Bekri Şeyh Emin, Dârü'l- İlmi'l- Melâyin, Beyrut 1985, s. 178. Irmak, s. 76.

[33] Kazvînî, s. 78.; Irmak , s. 77.

muhatabın söz konusu bilgiden haberdar olduğu haber cümlesi türüdür. Örneğin dersin başladığını bilen muhataba ders başladı şeklinde telkinde bulunmaktır.[34]

İnşâ cümlesi ise, ifade edilen sözde doğru veya yanlış yargısında bulunmanın mümkün olmadığı ve bir isteği, emri veya şartı ifade etme durumudur.[35] İnşâî ifadelerde bir şeyin gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi konusunda olumlu veya olumsuz bir haber verme mezubahis olmadığı için inşâî cümlelerin icrası sırasında dış dünyada uyumlu olacakları bir geçeklik aranmaz. Çünkü doğruluk ve yalanlama (sıdk ve kizb) dış dünyada gerçekleştiği iddia edildiği durumlar için söz konusu olmaktadır.[36]

İnşâ cümlesi *talebî ve gayri-ı talebî* olmak üzere ikiye ayrılır.

Talebi inşâ cümlesi, istek anında meydana gelmemiş birşeyin olup olmamasını başkasından talep etmek demektir. Emir, nehiy, istifhâm temennî, nida olmak üzere beş kısma ayrılmaktadır. Emir, nehiy ve Temennînin talep içerdiği herkesçe malumdur. Bununla birlikte münâda nida ettiği kimseden bir şey istemek demektir. İstifham ise aynı şekilde birinden bir şeyi öğrenmeyi içermektedir.[37] *Gayri- talebi inşâ* isminden de anlaşılacağı üzere içinde talep içeren bir ifadenin bulunmadığı cümledir.[38] Kasem, taaccüb fiilleri, övme yerme fiilleri, akitler, kemi haberiyye ve ümit (recâ) bildiren yapılar gibi kısımlara ayrılmaktadır. Gayri- talebî inşâ fiilerine mevcut olmayan manayı ifade ettiklerinden dolayı inşâ-ı îkâ de denmiştir.[39]

[34] Cârim Ali, Emin Mustafa, s. 130. Irmak, s. 81-83.
[35] Sultânî, s. 143.; Saraç, s. 105.
[36] Abduh Abdülazîz Kalkile, *el-Belagatü'l-ıstılahiyye* , Ârâü'l-Fikri'l-Arabî, Kahire 1991, s.280.; Irmak, s. 126.
[37] Sekkâkî, s. 164.; es- Seyyid Ahmed Haşimî, *Cevâhirü'l-Belâga fi'l-Me'ânî ve'l-Beyân ve'l-Bedî'*, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1994. s.70; Irmak, s. 132.
[38] el-Ferâhidî, s. 165.; Nureddîn Hamza b.Turgud Aydınî, *el-Hevâdî fî şerhi'l-Mesâlik*, s. 93-113.
[39] Sâidî, s. 143.; Irmak, s. 130.

c. Müsned ve Müsnedün İleyh ile İlgili Haller

Müsned ve müsnedün ileyh ile ilgili haller temelde zikir, hazif, takdîm-te'hîr, kasır, fasl-vasıl, îcâz-itnâb-musâvât gibi alt disiplinlere ayrılmaktadırlar.

Sözlükte; anma, belirtme, koruma, anlatma gibi anlamlara gelen zikir, terim olarak ise bir ifadede söylenmesi gereken bir veya birkaç kelimenin ibarede yer almasıdır.[40]

Belâgat alimleri ifadede hazfi gerektirecek edebî bir gayenin olmadığı durumlarda zikrin esas olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte karinenin güçlü olduğu ve sözün muhatap tarafından anlaşılması bir problem teşkil etmediği durumlarda hazif üslûbu tercih edilmektedir. Buna karşılık karîneler olmaksızın sözün anlaşılmasının zorlaştığı durumlarda ise zikir üslûbunu kullanma ihtiyacı hasıl olmaktadır.[41]

İsim cümlesinde mübteda, fiil cümlesinde fâil konumunda müsnedun ileyhin zikri esastır. Müsnedün ileyhin zikri bazen belâğî bir amaca binaen olabilmektedir.[42] Örneğin; **أولئك علي هدا من ربهم وأولئك هم المفلحون** "*İşte Bunlar rablerinden gelen bir hidâyet üzere olup hidâyete erecek olanlar da bunların ta kendisidir.*"[43] Bu ayeti kerimede zikredilen ikinci **أولئك** lafzı mesajın zihinlere iyice yerleşmesi amacıyla zikredilmiştir.

Zikir üslûbunun kullanım gaylerini belli bir teorik çerçeveye sığdırmak mümkün olmamakla birlikte burada yegane kriter sözün sıyak/sıbakı, söz sahibinin akıl ve edebi zevki olduğunu hatırlatmakta yarar vardır.[44] Bunula birlikte zikir üslûbun belli başlı gayeleri şu şekilde sıralanabilir: Manayı tesirli bir şekilde tasvir etmek, pekiştirme, tahisis, birşeye özlem ve iştiyak, muhatabın akli dengesinin noksanlığı konusunda

[40] Hafacî, s. 87.; el Kâf, s 90.
[41] Muhammed Abdulmuttalib, *el- Belâğa ve'l-Üslûbiye*, eş-Şerikatü'l-Mısriyye el-'Alemiye, Kahire 1994; s. 224.; Dr. Halil İbrahim Kaçar, *Belâgat Açısından Eksiltisiz İfadelerin (Zikir üslubu) Anlam Boyutu*, *M.Ü. İlahiyat fakültesi Dergisi,*İstanbul 2002, s. 2-3.
[42] Aydınî, s.78.
[43] Bakara,2/ 5.
[44] Meydânî, I, s. 314. ; Kaçar, 6-7.

ta'rîzde bulunmak, saygı/ hürmet, uzun konuşma isteği (bast-ı kelam) gibi birçok amaç sayılabilir.[45]

Müsned ve müsnedün ileyh ile ilgili hallerden hazif üslûbuna baktığımızda ise sözlükte bir nesneyi kesip atmak, kırpmak, çıkarmak gibi anlamlara geldiğini görmekteyiz.[46]Sarf, nahîv, me'ânî, bedi've arûz ilminde ıstılahî bir terim olarak kullanılan hazîf kelimesi me'ânîdeki terim manası şu şekildedir: Bir ifadede söylenilmemesi gereken bir veya birkaç kelimeyi kaldırmak suretiyle yapılan söz kısaltmasına denir.[47]

Aşağıdaki âyet-i kerime hazfe örnek olarak zikredilebilir. **قل من يرزقكم من السماوات والأرض قل الله** "*De ki göklerden ve yerden size kim rızık veriyor.De ki Allah*."[48] Yani **يرزقنا الله** "Bize Allah rızık veriyor." kısmında **يرزقنا** filli hazfedilmiştir.

Belâğatın alt disiplini olan me'ânî ilmi bağlamında hazif bir çok formda ele alınmaktadır. Bunlardan müsned-müsnedün ileyhin hazfi, mef'ûlun hazfi, müpteda-haberin hazfi, muzaf-muzafun ileyhin hazfi vb. en çok karşılaşılan hazif türlerindendir.[49]

Aslında müsnedün ileyhin cümlede zikredilmesi esas olmakla birlikte bazen bazı belâgî gayelerle hazfedilebilir.[50]**صم بكم عمي فهم لا يرجعون** "*Sağırdırlar ,dilsizdirler, kördürler, artık geri adım atmazlar*.[51] Bu ayetin normal cümle yapısı **هم صم هم بكم هم عمي فهم لا يرجعون** " *Onlar sağırdırlar, onlar dilsizdirler, onlar kördürler*" olması gerekirken mezkûr âyet-i celîleye muhâtap münafıkların söz konusu vasıflarla özdeşleştiklerini göstermek üzere hazfedilmişlerdir.[52]

[45] el- Meydânî, I, s. 367.;Kaçar, *Belâgat Açısından Eksiltisiz ifadelerin (zikir üslûbu) Anlam Boyutu,* s. 62-78
[46] el- Ferâhîdî, s. 453.; Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *Esâsü'l-belâga* Dârü't-Tenviri'l-Arabî, Beyrut 1984, s. 247. İbn Manzûr, s.342.; Halil İbrahim Kaçar, *Edebi Yönden Hazif Üslûbu,* Maramara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2002, s. 29.
[47] Hafacî, s. 200; Sa'idî, s. 178.; Kaçar, s. 36.
[48] Sebe', 34/ 24.
[49]el-Meydânî, s. 165.; Saîdî, 189.; Kaçar, s. 36-37.
[50] Abbas Fadl Hasan, *İ'câz'l-Kur'ân-Kerim*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, s. 203.
[51] Bakara, 2/18.
[52] Ahmed Cevdet Paşa*, Belâgat-ı Osmaniyye*, Matbaa-i Osmaniye,(tıpkı basım), İstanbul, s. 34.

Cümlenin iki ana unsurundan biri olan müsnedin, müsnedun ileyhten sonra zikredilmesi de esastır.[53] Ancak müsnedun ileyhte olduğu gibi bazı belâgî kaygılarla müsned hazfedilebilir. Buna örnek **ولئن سألتهم من خلق السماوات والأرض ليقولن الله** "*Onlara gökleri ve yeri yaratan kim diye soracak olursan, elbette Allah'tır diye cevap vereceklerdir.*"[54] âyeti verilebilir. Bu âyette **ليقولن خلقهن الله** ifadesindeki **خلقهن** müsnedi hazfedilmiştir.

Aynı şekilde mef'ûl-u bihin de yukarıda zikri geçen sebeplerden dolayı hazfi caizdir.[55] Mefulun bihin hazfine aşağıdaki âyet örnek olarak gösterilebilir.

والله يدعو الي دار السلام "*Allah insanları esenlik ve mutluluk yurduna davet eder.*"[56] Mezkur âyet-i celîlenin hazif olmamış yapısı şu şekilde takdir edilebilir. **والله يدعو جميع عباده إلي دار السلام** Allah bütün kullarını esenlik yurduna çağırmaktadır.Burada mef'ûl-u bihin hazfedilmesi ile mezkûr davet umumîleştirilmiştir.

Hazfin kullanım amaçlarına bakıldığında bunların belli bir başlık ve sayı ile sınırlandırmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Bu gayeler kısaca şu şekildedir: Telaffuzda kolaylık, manada mübâlağa, tahkîr, saygı ve hürmet sebebiyle mahzufun adının zikredilmemesi, sözde icâzı temin etme, mahzûfun herkesçe malum olması, mahzûfun kendisinden veya isminden korkulması, meramı bir an önce dile getirme gibi bir çok sebep zikredilebilir. [57]

Müsned ve müsnedün ileyhin hallerinde bir diğeri ise kasır üslûbudur. Kasır, sözlükte kısaltmak kısa yapmak gibi anlamlarabir şeyi kendisine tahsis etmek demektir. Terim olarak ise bir kavramı hususi bir şekilde başka bir şeye tahsis etmeye denir.[58] Diğer

[53] Aydınî, s.70., Hafacî, s. 246. ; Ahmed Haşim, s. 186.
[54] Lokmân, 31/25.
[55] Aydınî, s.71.; Hafacî, s. 246. ; Ahmed Haşim, s. 186.
[56] Yûnus,10/25.
[57] İsmail Durmuş, "Hazîf" DİA, XVII; Kaçar, s. 75-88
[58] Habenneke, s. 167.; Abdürrazık, s. 69.

bir tabirle bir şeyin başkalarında olmayıp sadece onda bulunduğunu söylemektir.İlk kısım maksur, ikincisi ise maksurun aleyh denir.[59]

Kasır dört yolla icra edilir.

• İstisnâ ve Nefiy ile Kasır

Bu tür istisnada nefiyden sonra maksur, istisnadan sonra ise maksurun aleyh gelir. Aşağıdaki âyet buna örnek olarak verilebilir:

وما محمد إلا رسول *" Muhamed sadece Allah'ın elçisidir."*[60] Burada "Muhammed" maksur "resûl" kelimesi ise maksurun aleyhtir.

• انما Yapılan Kasır

انما 'nin kasır ifade etmesinin nedeni **ما** ve **الا** manası içermesi sebebiyledir. Örnek olarak **انما أنت شاعر** *" Sen sadece şairisin*" cümlesi verilebilir.

• بل ،لكن، لا Harfleri İle Yapılan Kasır

Maksurdan sonra bahsi geçen harflerden biri getirilir. Peşinden maksurun aleyh zikredilir.[61] Aşağıdaki cümle bu tür kasra örnek olarak verilebilir:

" زيد شاعر لا كاتب *Zeyd şairidir katip değildir*"

•Kelimenin Te'hir Edilmeyip Öne çekilmesi İle Yapılan Kasır

İfadede te'hir edilmesi gereken bir kelimenin öne çelimesi ile de kasır yapılır. Buna örnek olarak **تميمي أنا** " *Ben ancak Temim'liyim"* cümlesi zikredilebilir.

Kasrın çeşitlerini hakiki ve izafi kasır, iki taraf yönüyle kasır olmak üzere iki ana başıkta ele alınabilir.

Hakiki kasır, maksur ve maksurun aleyh arasındaki tahsisin tamamen uyuştuğu kasra hakiki kasır denir.[62] Örnek olarak **وما توفيقي الا بالله** "*Muvaffak olmam tamamen Allah'ın yardımı ile olur*"[63]. Âyeti zikredilebilir. Burada muvaffakiyet verme vasfı hakikatte ve mecazda da Allah'a ait olması dolayısıyla hakiki kasr vardır.

[59] El- Meydânî, s. 245.; Sultânî, s. 150.
[60] Ali İ'mrân, 3/144.
[61] El- Meydânî, s. 70.
[62] Aydınî, a.g.e.,s. 118.
[63] Hûd, 11/88.

İzafi kasır ise maksurun aleyhe sadece bir vasfı nispet etmekle yapılan kasr çeşidine mecâzî kasır denir.[64] Buna örnek olarak **وما محمد الا الرسول** "*Muhammed sadece rasuldür*" âyeti zikredilir. Burada peygamberimizin birçok vasıfları da olup zatını o vasıflara nispet edebilecekken, sadece rasûl olma vasfına nispet etme dolayısıyla izâfî kasr vardır.

Diğer kasır türü ise iki taraf yönüyle kasırdır. Bir mevsufun bir sıfata tahsis edilmesi ve sadece o vasıflanması *mevsufun sıfata tahsis edilmesi* denir.[65] **وما محمد الا رسول** . "Muhammed sadece rasuldür."[66] Burada mevsuf olan Muhammed (s.a.s) resulluk vasfı ile kasr edilmiştir.

Bir sıfatı sadece sadece bir mevsufa tahsis etmeye *sıfatın mevsufa tahsisi* olarak adlandırılır.[67] **انما يخشى الله من عباده العلماء.** *Kullarının içinde yalnızca alimler Allah'ı hakkıyla haşyet duyar*.[68] Âyeti bu tür kasra örnek olarak verilebilir. Burada da haşyet sıfatı alimlere hasr edilmek suretiyle tahsis yapılmıştır.

Müsned ve müsnedün ileyhin bir diğer hali ise vasıl ve fasıl üslûbudur. Vasıl, lugatta ulaşmak, bağlamak demektir. Terim olarak ise bir cümleyi başka bir cümleye atıf yoluyla bağlamak demektir.[69] Tabiri diğerle haber ve inşa cümlesi olma yönüyle iki cümle birleştiklerinde vasıl yapılmış olur. Örneğin Ahmet'in iyileşip iyileşmediğini **هل شفي أحمد من المرض**"*Ahmet iyileşti mi ?"* şeklinde soran kimseye **لا، و شفاه الله** "Hayır, Allah şifa versin" şeklinde cevap verildiği düşünüldüğünde eğer sorunun cevap kısmında vav harfi terk edilirse yanlış anlaşılacaktır. Bu yüzden bu gibi yerlerde yanlış anlaşılmayı önlemek adına vasıl üslubu kullanılır.[70]

[64] el-Kâf, s. 179.; Bulut, s. 133.
[65] Aydınî, s. 120.
[66] Âli İmrân,3/144.
[67] Carîm, s. 89.
[68] Fatır, 35/28.
[69] El-Meydânî, s. 557. Cevdet Paşa, s. 269.
[70] Saraç, s. 89.

Aynı şekilde i'rab bakımından iki cümle arasında ortaklık kastedilmesi durumunda da vasıl üslubu kullanılır.[71] **حسن يقول و يكتب** *" Hasan söylüyor ve yazıyor*." Burada **يقول و يكتب** ifadeleri **حسن** kelimesinin merfu' haberleri olması ve i'rab bakımından aynı görevi görmeleri bakımından aralarından vasıl yapılmaktadır.

Fasıl üslûbu ise iki cümle arasında herhangi bağlayıcı bir edatın olmadığı durumlar için söz konusu olmaktadır.[72] Fasıl uslûbu; kemâl-i ittisâl, şibhi kemâl-i ittisal, kemâl-i inkita' ve vaslın manayı bozduğu durumlarda söz konusu olmaktadır.[73] Fasıl üslûbuna örnek olarak **ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ** *"Bu içinde şüphe olmayan müttakilere hidayet kaynağı olan kitabtır"*[74] verilebilir. Nitekim âyetin herbir parçası birbirini te'kîd etmek üzere geldiği için aralarında atıf vâv-ı yoktur.

Müsned ve müsnedün ileyhin bir diğer hali ise takdîm-te'hîrdir. Takdîm, ifade de sonra söylenilmesi gereken kısmı öne çekmektir. Buna karşılık te'hîr ifadede önce söylenilmesi gereken kısmı sonra söylemektir.[75] Şüphesiz bu durum birtakım belâgî gayelere mebni olarak icrâ edilmektedir. Buna örnek olarak **اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** "*Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım dileriz"*[76] âyeti verilebilir. Burada takîm yapılarak yalnızca Allah'a ibadet etme ve ondan yardım dileme konusuna vurgu yapılmak istenmiştir.

Müsned ve müsnedün ileyhin hallerini ifade eden bir diğer grup ise îcâz-itnâb-müsâvâttır. Îcâz, lugatte sözü kısa söylemek, vecîz söylemek gibi anlamlara gelmektedir. Istılâhi manası ise, amacı , alışılmış ifadelerden daha az sözcükle ifade etme sanatıdır.[77] İcâz üslubu kendi içerisinde iki ana kısma ayrılır:

[71] Akdemir, s. 343.
[72] Hafacî, s. 147., Ahmed Haşim, s. 166. Saraç, s.203.
[73] Aydınî, s. 120.
[74]Bakara2/2.
[75] el-Kâf, s. 234.
[76] Fatiha1/5.
[77] Saidî, s.137.; Cevdet Paşa, s. 247.

•*Îcâzu'l-kısar,* hazif olmaksızın, az lafızla çok mana ifade etmekdir. Tabiri diğerle alışılmışın ifadelerden daha azı ile çok mana ifade etme sanatıdır.[78] Îcâzu'l kısara örnek olarak **ولكم في القصاص حياة يا الباب** "*sizin için kısasta hayat vardır"*[79]âyeti verilebilir. bu Âyette az lafızla çok mana ifade edilmektedir. Nitekim kişi birini öldürmek istediğinde kendisinin de kısas sonucu öldürüleceğini bilirse bundan vazgeçer. Hem kendi hayatı hemde öldürmek istediği kişinin hayatı kurtulur. Türkçe'de de *dolu küpün sesi çıkmaz* atasözü îcâzu'l-kısara örnek olarak verilebilir.[80]

•*Îcâzu'l-hazf* ise, mahzufa delâlet eden bir karinenin varlığı ile birlikte hazif yapılarak îcâz yapmaktır.[81] Bu kısım îcâza **واسأل القرية** " *köye sor"*[82] âyeti örnek olarak verilebilir. Nitekim âyetin îcâzdan önceki dizilimi **واسأل أهل القرية** " *köy halkına sor"*şeklinde olması gerekirdi. Muzaf olan "ehl" hazfedilerek îcâz yapılmıştır.[83]

İtnâb ise bir maslahata beni olarak insanların alışık olduğu lafızlardan daha fazla lafızla maksadı ifade etmektir.[84] Buna karşılık musâvât, maksadı insanların alışık olduğu ifade ve lafızlarla söylemektir.

2. Beyân İlmi

Belâgat ilimini oluşturan üç ana ilimden biri olan beyân, sözlükte ortaya çıkmak, açıklamak, açık seçik olmak gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise amacın, açık bir şekilde değişik yollarla ifade etme usüllerini öğreten söz sanatlarıdır.[85]

Beyân ilmi kelimenin ya da ifadenin hakiki manası ile ilgilenmez. Ancak mecâzı anlamak için hakîkiatı bilmek gerektiğinden, hakîkat beyân iliminin alt

[78] Sekkâkî, s. 190.; Habenneke; s. 235.
[79] Bakara, 2/179.
[80] Saraç, s. 48.
[81]Abdürrazık, s. 267.; Hikmet Akdemir, *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi*, Nil Yay., İzmir 1999, s. 176.
[82] Yûsuf, 12/82
[83] Cevdet Paşa, s. 367.; Eren, Uzunoğlu, s. 65.
[84] Hafacî, s. 123.; el Kâf, s 143.
[85] Sekkâkî, s.278.; Kalkîle, s. 189.; Hafacî, s. 147., Ahmed Haşim, s. 196. Saraç, s.167.

disiplinleri arasında yerini almıştır.[86]Aşağıda beyân ilminin alt disiplinlerine kısaca değinilecektir.

a. Teşbîh

Teşbîh, iki şeyden birini diğerine benzetmektir.[87] Terim olarak ise, aralarında hakîkaten veya mecâzen münâsebet bulunan iki şeyden, zayıf olanın güçlü olana benzetilmesi sanatıdır.[88] Eğer iki şey noksanlık ve mükemmellik yönünden eşit ise, evlâ olan aralarında teşbîh yapmamaktır.[89]

Teşbîhin unsurları; müşebbeh (benzeyen), müşebbehün bih (benzetilen), vechü'ş-şebeh (benzetme yönü) ve benzetme edatıdır. Müşebbeh ile müşebbehün bihe "teşbîhin tarafları" denilir ve mezkûr iki ana unsur teşbih yapılırken zikredilmektedir. Bunların yalnız birinin zikredilmesi durumunda teşbîh ist'âreye dönüşür. İst'ârenin aslını teşbîh oluştururken lafız gerçek anlamından başka manaya hamledildiği için bir mecâz türü olarak sayılmıştır. [90]

Teşbîhin gayesi, müşebbehi çeşitli yönleriyle örneklendirip açıklamak suretiyle muhatabı etkilemektir.[91]

b. Hakîkat

Sözlükte gerçekliği ve doğruluğu ıspatlanmış şey anlamına gelmektedir. Terim anlamı ise kelimenin gerçek anlamında, yani vaz'edildiği anlamda kullanılmasıdır.[92]

Hakîkatin zıttı olan mecâz lugatta geçilen yer, geçilen zaman, gelip geçmek gibi anlamlara gelmektedir.Terim olarak ise bir kelimenin bir alâkadan dolayı cümledeki

---

[86] ez-Zemahşerî, Esâsü'l-Belâga, s. 188.; Saîdî, s.178. Hacımüftüoğlu, "*Beyân*", DİA, VI,s.23; Saraç, s. 89.

[87] Kazvîn, s. 146.; Kalkile, s. 219.; Ahmed Haşimî, s. 267. Saîdî, s. 137.; Abbas Fadıl Hasan, el-Belâga Funûnuhâ ve Efnânuhâ s.17.

[88] el-Kayravanî, İbni Raşîk, *el –'Umde fi- Sınâ'ati'ş-Şi'ri ve Nakdihi,Dâru'ul- Ma'ârif* , Şam 1994,s. 488

[89] Cürcânî, s. 217.; Cevdet Paşa, s. 287. ; Saraç, s.119.

[90] ez- Zemahşerî, Esâsü'l-Belâga, s. 176.; el-Kâfî, s. 184. ;İsmail Durmuş, "*Teşbîh"*, DİA, c.40., s. 553-556.

[91] Cürcânî, s. 316. ; Ali Sultânî, s. 243.; Abbas Fadl Hasan, s. 108.

[92] Kazvînî, s. 178.; Kalkîle, s. 193.; Aydınî, s.192.

hakîki manasının dışında asıl manasının kastedilmesine engel olacak bir karînenin varlığı ile birlikte kullanılmasıdır.[93]

c. Mecâz

Sözlükte bir yeri yürümek suretiyle kat'etmek, yürüyüp geçilen yer gibi anlamlara gelmektedir.[94] Terim anlamı ise lafzı gerçek manasından alıp başka bir anlama nakletemeye denir.[95] Mecâz yapılırken ifadenin gerçek anlamının dışında kullanıldığını gösteren bir karinenin olması gerekmektedir. Bu karine lafzın gerçek manası ile mecâzî manası arasındaki bağı oluşturmaktadır.[96]

Manaların açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmesinde mecâz en etkili yollardan biridir. Bu yolla hem muhatap ifadeyi iyi anlamış olur hem de lafızlar birçok yeni anlam kazanır. Buda dilde genişlik ve kullanım zenginliğine vesile olmuş olur.[97]

Mecâza ilk olarak Sibeveyh *el-Kitab* isimli eserinde yer vermiştir.[98]

Belâgat bilginleri mecâzı iki ana kısma ayırmışlardır:

i) *Mecâz-ı Aklî*: Bir işin asıl failinden başkasına isnad edilmesidir.

ii) *Mecâz-ı Lugavî*: Bir lafzın asıl manasından alınarak başka bir manada kullanılmasıdır.[99]

Bu da kendi içerisinde iki kısma ayrılır:

- *İst'iâre*: Lafzın hakiki manası ile mecâzî manası arasındaki bağın teşbihe dayanması durumunda ist'iâre olur. Aradaki bağın teşbihe dayanması dolayısı ile "müşebbeh yada müşebbeh bihin zikredilmediği teşbih" şeklinde de isimlendirilmektedir.[100] İsti'ârede ya sadece müşebbeh bih kullanılmak suretiyle yapılır ya da müşebbeh zikredilip müşebbehün bihe ait özellikler zikredilerek yapılır. Örneğin "

[93] Sekkâkî, s. 234.; Hafacî, s. 143.; el- Kâf, s. 174.
[94] Firûzâbâdî, s. 367.; İbni Manzûr, V, s.205.
[95] El- Kazvînî, s. 164.; Aydınî, s.75.
[96] Cevdet Paşa, s. 265.; Abdürrzık, s. 186.; Saraç, s.78.
[97] Hafacî, s. 288., Saîdî, s. 198.
[98] Dayf, s. 188.; Ali bulut, *Sibeveyh'in el-Kitab'ında Ele Aldığı Bazı Nahiv Konuları İşleme Yöntemi ve Koyduğu Kurallar*, Tez (Doktora) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, s. 162-165
[99] el- Kazvînî, s. 167.; Abdürrâzık, s. 189.; Cârim Ali, Emin Mustafa, s.143.
[100] Abdurrazık, s. 167.

Er meydanında bir aslan gördüm." İfadesi aslında "müsabakada veya savaşta cesur bir adam gördüm." demektir. Burada müşebbeh "adam" ve vechü'ş-şebeh hazfedilip sadece müşebbehün bih olan "aslan" ifadesi kalmıştır. Böylelikle bu teşbih ist'âreye dönüşmüştür. Burada aslan kelimesi mecâzî anlamda kullanılmıştır. Mecâzî manayı gösteren karine ise savaşma fiilidir. Çünkü aslan savaşmaz.[101]

İst'ârenin kullanım amaçları şu şekilde sıralanabilir:

Teşbihten daha etkili olup manaya güzellik katmaktadır. Bununla birlikte muhatabın hayal gücünü geliştirmektedir. İst'âre yoluyla soyut şeyler somutlaştırılarak mananın kuvvetlenmesi sağlamaktadır.[102] Konumuz olan müjde âyetlerinde, ist'ârenin bu yönü öne çıkmaktadır. Nitekim, Kur'ân'da geçen müjde âyetlerinin kahir ekseriyeti ahirette tahakkuk edeceği bildirilmektedir. Ahiret olgusu ise geleceğe ait bir durum olması dolayısıyla âyetlere muhatap kimseler için ğayb konumundadır. Dolayısı ile soyut kavramalar ve manalar içermektedir. Tam da bu noktada ahirete ait olay ve durumların anlatılmasının en iyi yollarından birisi ist'âre olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü soyut olan kavramalar soyutlaştırılarak zihinlerin daha iyi kavraması amaçlanmaktadır.

- *Mecâz-Mürsel*: Lafzın hakiki manası ile mecâzî manası arasındaki bağ teşbihe dayanmıyorsa buna da mecâz-ı mürsel denir.[103] Mecâz-ı mürseli meydana getiren alâkalar sayıca çok olmakla birlikte bunların en önemlileri; cüz'iyyet, külliyyet geçmişi göz önünde bulundurmak, geleceği göz önünde bulundurmak, sebebiyyet, müsebbebiyyet, mahalliyyet ve hâlliyet şeklinde sıralanabilir.[104] Örneğin 'Rahmet yağdı.' cümlesindeki "rahmet" kelimesi gerçek manası ile değil de "yağmur" anlamında kullanılmıştır. Karîne ise "yağdı" ibaresidir. Gerçek mana ile mecâzî mana arasındaki alâka ise benzerlik dışında bir şey olan müsebbebiyyet (sonuç) ilişkisidir. Çünkü burada bahsi geçen rahmet kelimesi, yağmurun sonucunda elde edilen bir şeydir. Alâka benzerlik haricinde bir şey olduğundan buradaki mecâz çeşidi, mecâz-ı mürseldir.[105]

[101] Cevdet Paşa, 276.; Akdemir, s. 234.
[102] Abdulmuttalib, s. 256.; Bulut, s. 225.
[103] er-Razî, s. 177.; Sekkâkî, s. 240.; Aydınî, s.203.
[104] Meydânî, s. 288.; Cevdet Paşa, s. 301.; Eren, Uzunoğlu, s. 93.
[105] Aydınî, s. 215.; Carim, s.47.

d. Kinâye

Bir sözü, gerçek anlamına da gelebilecek şekilde, ancak gerçek anlamının dışında kullanılması durumudur. Kinâyede amaç kendi lafızları değilde aynı manadaki başka lafızlarla ifade edilir.[106] Kinâyenin mecâzdan farkı, mecâzda sözün gerçek anlamında kullanılmadığını gösteren bir karine vardır. Ama buna karşılık kinâyede böyle bir karine söz konusu değildir. Kinâyede hem hakîki hem de mecâzi anlam doğrudur. Ama mecâzda, hakiki mananın kastedilmesine engel olacak bir karîneyi mânia' vardır.[107]

Kinâye kapalı bir ifade biçimi olup sarahatin tersidir. Çoğu zaman açıkça söylenmesi uygun olmayan ve söylendiğinde insanı sıkıntıya sokan şeyler kinâye yoluyla ifade edilir. Çünkü kinayede her iki anlamda anlaşılmaya kâbildir.[108] Kinâyeye örnek olarak

فلان رحب الذراع "*Falancanın eli açıktır"* sözü verilebilir. Burada "*eli açıktır"* sözü cömertlikten kinayedir.Türkçede ise "kulağı delik", "burnundan kıl aldırmamak", "alnı açık" gibi kullanımlar kinâyeye örnek olarak verilebilir.[109]

3. Bedi' İlmi

Sözlükte hem benzeri görülmemiş şekilde îcâd eden hem de îcâd edilen eşsiz şey anlamlarına gelmektedir.[110] Terim olarak ise muktezây-ı hâle uygun fasîh sözü güzelleştirme yollarını öğreten ilim dalıdır. Bu ilim ilk defa şair halife İbnu'l-Mu'tezz'in *Kitab'ul-Bedi'* isimli eserinde müstakil olarak ele alınmıştır.[111]

Bedi' ilmi *muhassinâtu'l-ma'neviye* (mana ile ilgili güzelleştiriciler) ve *muhassinât'ul-lafziyye* (lafızla iligili güzelleştiriciler) olmak üzere ikiye ayrılır.

---

[106]el- Kâf, 174.; Aydınî, s.208.
[107] Cevdet Paşa s.67.
[108] Abbas Fadl Hasan, s.87.
[109] Saraç, s. 131.
[110]Saîdî, s. 154.; el-Kâf, s. 123.; Firûzâbâdî, s. 88.
[111] Taftâzânî, *Muhtasar*, s.385; Aydınî, s.214.

a. Muhassinâtu'l- Lafziyye

Kullanılan lafızlardaki ses ve mana "eş anlamlılık, zıt anlamlılık, eş seslilik" gibi köken ititbariyle benzerlikler içerebilmektedirler. Nazım ve nesirde, lafızları güzelleştiren bu tür edebi sanatlara muhassinâtu'l-Lafziyye denir.[112] muhassinâtu'l-Lafziyyenin alt displinleri arasında Cinâs, iktibâs, 'Akd, Tazmîn, Sec'i, Kalb, Aks sanatları sayılabilir.[113] Burada müjde âyetleri bağlamında tespit ettiğimiz cinâs üslûbu hakkında bilgi verilecektir.

i. Cinâs

Cinâs, Yazılışları aynı fakat manaları değişik lafızları bir arada kullanmak veya iştikakları bir olan lafızları bir arada kullanmaktır. Cinası bu şekilde adlandırmanın sebebi her iki lafza ait harflerin aynı cinsten olmasından dolayıdır.[114]

Cinas üslubunun kullanılış amaçlarına bakıldığı zaman dile hafiflik, kulağa hoş ve ahenkli gelme, kalplerde etki bırakma ve kolay ezberlenebilme gibi sebepler zikredilebilir.[115] Cinas üslubuna örnek olarak **فأقم وجهك للدين القيم** "*Yönünü o gerçek dine çevir"*[116] âyeti verilebilir. Nitekim iştikakları aynı olan **أقم** ve **القيم** lafızları aynı cümlede kullanıldıkları için cinas sanatı meydana gelmiştir.

b. Muhassinâtu'l-Maneviyye

Kullanılan lafızlardaki manaları güzelleştirmeyi amaç edinen edebi sanatlara muhassinâtu'l-maneviyye denir.[117] Alt disiplinleri Tıbâk, Tevriye, İstihdâm, Cem', Te'kidu'l-Medh Bima Yuşbihu'z-Zem, Te'kidu'z-Zem Bimâ Yuşbihu'l-Medh, Tecâhüli'l-ârif gibi sanatlardır.[118]

---

[112] el- Meydânî, Abdurrahman Hasan Habenneke*, el-Belâğatü*"*l-Arabiyye Üsüsühâ ve Fününnühâ*, ed-Dârü'ş-Şâmiyye, Beyrut/2010, s. 369; Bulut, Ali, a.g.e s. 289.
[113] Bulut, 322.
[114] Ahmet Matlûb, *Mu'cemu'l-Mustalahâti'l- Belâgiyye ve Tatavvuruhu*, Beyrut 1996, s. 184.
[115] Meydânî, s. 124.
[116] Rûm, 30/43
[117]Hafacî, s. 102; Cevdet Paşa, s. 90.
[118] Hafacî, s. 103.; Cevdet Paşa, s. 91.

Bu kısımda da müjde âyetlerinin içerdiği muhassinâtu'l-maneviyye alt disiplinleri hakkında kısaca bilgi verilecektir.

i. Tıbâk Sanatı

Sözlükte birşeyi başka birşeye uygun hale getirmek, iki şeyi birleştirmek yapıştırmak manasına gelmektedir. Terim olarak ise iki zıt kavramın aynı anda bir arada kullanılmasıdır.[119] Örnek olarak**وتحسبهم ايقاظا وهم رقود** "*Onları uyanık sanırsın oysa onlar uyumaktadırlar*." Âyeti zikredilebilir. Âyette "uyanık ve uyumak" lafızları birbirine zıt anlamlı olup aynı cümlede yer almışlardır.[120]

Tıbâk üslubu bir çok yönden tasnif edilmektedir. En meşhur olan tasnıf ise; iki isim, iki fiil ve iki harf arasında yapılan tıbâk şeklindedir. Bunula birlikte tıbâk-ı îcâb ve tıbâk-ı selb şeklinde bir tasnifte vardır. Yani olumlu ve olumsuz kelimeler arasında yapılan tıbâk demektir.

ii. Cem' Sanatı

Birden fazla durumun bir hüküm altında birleştirilmesi durumu cem'i ifade etmektedir.[121] Cem' üslubuna aşağıdaki âyet örnek olarak verilebilir: **اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَاباً وَخَيْرٌ اَمَلاً** *Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; kalıcı olan iyi davranışlar ise rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır.*[122]Mezkûr âyette mal ve oğullar dünya hayatının süsü olmak hükmüne bağlanmıştır.

Cem' üslubunun kısımlarına baktığımız zaman *cem' ma'a't-tefrîk, cem' ma'a't-taksîm ve cem' ma'a't-tefrîk ve't-taksim* olduğunu görmekteyiz.[123]

[119] Akkavi, s. 596.; Matlûb, s. 256.
[120] Kalkile, s.280.
[121] Aydınî, s.226.
[122] Kehf, 18/46.
[123] Akkavî, s. 237.

iii. İltifat Sanatı

Sözlükte bir şeyi bükmek, eğmek gibi manalar ifade eden اللي fiil kökünden müştak olan iltifat bir şeyi müteveccih olduğu taraftan başka bir tarafa döndürmek manasına gelmektedir.[124] İltifat çeşitlerine baktığımızda bunlar; hitap üslubundan konuşma üslübüna geçiş, konuşma üslübündan hitap üslübüna geçiş, gaybi üslüptan hitap üslübüna geçiş, hitap üslübündan gaybi üslüba geçiş şeklinde sıralanabilir.[125]

İltifatın kullanım sebeplerine baktığımız zaman ise; kınama ve azarlama, saygı ve hürmet nasihat, ayıplama, tahkir gibi amaçları görmekteyiz. [126]

iv. Mukâbele Sanatı

Sözlükte karşılamak, karşılaşmak gibi anlamlara gelmektedir.[127] Istılahi manası ise bir cümlede birbirine zıt olan iki grup ifadenin önce birinci grubu zikredilip ardında aynı tertiple bunların karşıtlarının zikredilmesidir.[128] Bazı dilbilimciler mukabeleyi tıbâk sanatı içerisinde değerlendirmişlerdir. [129]

Tıbâk ile mukâbele arasındaki fark; tıbâk iki zıt kelime arasında olurken mukâbele ise ikişerli gurup halinde en az dört kelime arasında olmaktadır.[130]

v. Mübâlağa Sanatı

Bir fiil, isim veya sıfatı tahakkuku imkansız dereceye çıkararak ifade etmektedir.[131] Îcâz, itnâb, kasr, mecâz, isti'âre, kinaye gibi sanatların temelini mübalağa sanatı oluşturmaktadır.

---

[124] Akkavi, s. 596.; Kalkile, s. 187.
[125] Akkavi, s. 596. Kalkile, s.188.
[126] Abdürrazık, s.235.
[127] Akdemir, s. 197.
[128] Kazvînî, II, *s*. 341.
[129] Kazvînî, II, *s*. 341.
[130] Cârîm, s. 198.
[131] Sultânî, s. 234.; Bulut, s. 367.

Mübâlağa sanatı tebliğ, iğrâk ve ğülüv olmak üzere üçe ayrılır. [132] *Tebliğ,* yapılan niteleme eğer aklen ve âdeten mümkün ise buna tebliğ denir. *İğrâk,* yapılan niteleme aklen mümkün olup âdeten mümkün değil iğrâk olarak isimlendirilmektedir. *Ğüluv* ise yapılan nitelemenin aklen ve âdeten mümkün olmaması durumuna denir.[133]

vi. Tehekküm Sanatı

Tehekküm; müjdeleme yerine korkutma, övme yerine yergi, vaad yerine vaîd gibi sıfatların zıtlarını kullanmak suretiyle gerçekleştirilen üslûba denir.[134] Kur'ân'da münafık ve kafirlere yönelik müjdelemenin (tebşîr) uyarma yerine, tatma (zevk) fiilinin de azap yerine kullanılması tehekküme örnek olarak verilebilir. Tehekküm bazı kusurlu durum ve garipliklerin karikatürize edilmesi şeklinde de olabilir. [135]

C. Kur'ân-ı Kerim Ve Belâgat İlişkisi

Kur'ân-ı Kerîm ve belâgat arasındaki ilişki Kur'ân'ın Hz. Peygamber'e nüzûlu ile başlamıştır. Nitekim belâgat ve fesâhatın zirve yaptığı bir dönemde Arapların kullandığı kelime ve harflerle nazil olan Kur'ân-ı Kerim, yeni söylem ve ifade tarzı ile dikkatleri üzerine çekmiştir.[136]

Tarih boyunca peygamberler davalarını ispat etmek üzere Allah tarafından mu'cizelerle desteklenmişlerdir. Her peygamber kendi döneminde revaçta olan olguyu, mucizelerle desteklenmek suretiyle alt ederek davasını ispat yoluna gitmiştir. Örneğin Hz. Mûsa döneminde sihir olgusu bir hayli revaçta idi. Hz. Mûsa kendisine verilen asa mu'cizesi ile peygamberliğinin hak olduğunu ıspat etmiştir. Aynı şekilde Hz. 'İsa döneminde revaçta olan tıp ilmi Hz. 'İsa'nın ölüleri diriltme ve bazı hastalıkları tedavi

[132] Kalkile, s. 105.; Sendûbî, *Şerhu Divâni İmriilkays*, s. 156.
[133] Kalkile, s. 105.
[134] Akdemir, s. 343.
[135] İsmail Durmuş , "Mizah," *DİA,* 30, s.206.
[136] Dayf, s. 57.

etme[137] mucizeleri ile tıbbın ulaşamayacağı zirve noktayı göstermek suretiyle davasını ıspat etme yoluna gitmiştir.[138] Hz peygamber (s.a.s) dönemine geldiğimizde ise, çoğunluğu ümmi olan bu kavim tarihi olaylarını, mehasin-i ahlaklarını, atasözlerini şiir ve belâgat formları içerisinde, sözlü yolla muhafaza etmek suretiyle aktarmışlardır. İşte bu doğal ihtiyacın sonucu olarak o kavmin manevi çarşıy-ı ticaretlerinde en çok revaç bulan fesâhat ve belâgat met'a'ı idi.[139]

Edip ve beliğlerin el üstünde tutulduğu, bir şiirle savaşların çıkıp sona erdiği göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemde belâgat ve fesâhatın ne kadar revaçta olduğu anlaşılabilir. İşte tamda bu dönemde Kur'ân, nuzûlu dönemindeki Araplara *" Yoksa o kuranı kendisi uydurdu mu diyorlar? De ki eğer iddianızda doğru kimseler iseniz, o takdirde onun benzeri uydurulmuş on sure getirin! Yardım içinde Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini de çağırın! "* [140] Demek suretiyle tehaddide (meydan okuma) bulunmaktaydı. Hatta bu tehaddi de daha da ileri giderek *" Ve eğer kulumuza indirdiğimiz Ku'rân'dan şüphe içinde iseniz, haydi onun benzerinden bir sure getirin!Eğer iddianızda doğru kimseler iseniz Allah'tan başka şahitlerinizide çağırın![141] Buna rağmen yapamazsınız, ki asla yapamayacaksınız, öyle ise kafirler için hazırlanmış olan ve yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennemden sakının![142]* Diyerek tabiri yerinde ise, içlerinde belâgat ve fesahat dahilerini bulunduran Arap topluluğunun onuruna dokundurmuş ve onlara Kur'ân metninin insanın gücünün üstünde bir belâgat ve fesâhata hâiz olduğunu göstermiştir.[143]

Kuranın bütün bu tehaddilerine rağmen tarihe baktığımızda ciddi bir mukabele görmemekteyiz. Said Nursinin Sözler isimli eserinde ifade ettiği gibi " *Mu'âraza-i bil-hurûf mümkün değildi,muhaldi. Onun için muhârebe-i bi's-suyûfa mecbur oldular."*[144]Sonucunu tarihi süreç içerisinde görmekteyiz.

---

[137] Ali İmran, 3/49, Maide, 5/110.
[138] Said Nursi, *Sözler*, s.358, Sözler yay. İstanbul 2007
[139] Nursi, s. 358-359.
[140] Hûd, 11/13.
[141] Bakara,2/23.
[142] Bakara,2/24.
[143] Nursi, s. 360.
[144] Said Nursi; s. 361.

D. Kur'ân-ı Kerim Ve İ'câz İlişkisi

Sözlükte âciz bırakan, güçsüz kılan, karşı konulmaz harika olay gibi anlamlara gelen i'câz,[145] belâgat bağlamında Kur'ân-ı Kerim söz konusu olduğunda üzerinde durulan bir konudur.

Kur'ân-ı Kerim'in i'câzında, belâgat unsurunun belirleyici olduğu alimler arasında üzerine ittifak edilen bir konudur. İ'câz üzerine yapılan tartışmalardan sarf-ı nazar edip ez-Zemahşerî'nin *el-Keşşâf* isimli eserinde zikrettiği i'câz üzerine olan görüşlerine baktığımızda, Kur'ân-ı Kerim'in i'câzını iki ana unsur üzerine olduğunu belirtir. Bunların biri " Gaybi haberler"dir ki Kur'ân-ı Kerim, insanlara geçmiş ve gelecekten yani onların muttali olmayacakları zaman dilimlerinden haber vermesi onun i'câzının göstergesidir. İkinci unsura geldiğimizde ez-Zemahşerî, bunun Kur'ân-ı Kerim'in nazmında olduğunu belirtir. Zaten el-Keşşaf isimli eserini de genel manada nazım unsuru üzerine kurduğunu görmekteyiz. ez-Zemahşerî Kur'ân-ı Kerim'in gizli ve dakik manalarının ancak nazım yolu ile ortaya çıkacağını savunur.[146] Diğer bir ifade ile ez-Zemahşeri Kur'ân-ı Kerim'in belâgat ve nazmının tam anlamı ile bilinmesi me'âni, beyân ve bedi' ilimilerinin bilinmesine bağlı olduğunu belirtir.[147]

Öte yandan Kur'ân-ı Kerim'in nazîrini getirme konusundaki "meydan okuması" nüzûlu zamanına munhasır olmayıp kıyamete kadar geçerlidir. Nitekim nüzulundan şimdiye kadar nazire getiril(e)memesi bunun en büyük delilidir.[148]

---

[145] İbrâhim Mustafa, Ahmed Hasan Zeyyat, Hamid Abdülkadir, Muhammed Ali en-Neccar, *el-Mu'cemü'l-vasit,* Matbaatu Mısr, Kahire 1960, s. 460

[146] Ebü'l-Kasım Cârullah Muhammed b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf an Hakâıkı Gavamizi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-ekâvîl fî vucûhi't-Te'vîl,* IV, s.128.

[147] Ez-Zemahşerî, I, s. 7.

[148] Ebu Bekr Abdulkahir b. Abdurrahman Abdulkahir El-Cürcânî, *Delâil'ul İ'câz,* thk. Mahmud Muhammed Şakir Mektebetü'l-Hancı Kahire 1984 s.10 .

II. TEBŞÎR KAVRAMI

A. Tebşîr Kavramının Semantik Alanı

Arapça asıllı bir kelime olan tebşîr kavramı **(بَشَّرَ)** sülasi fiil kökünden türetilmiş olup tef'il babının masdarıdır.[149] Tebşir kavramının Arapça, insan kelimesinin karşılığı olan**(بشر)** kelimesi ile câlib-i dikkat bir etimolojik yakınlığı vardır.[150] el-Beşere insan bedenini kuşatan en üst cilt kısımdır.[151] Sözlükte (**بَشَرَ)** fiili; "*güler yüzle karşılamak, mutlu olmak sevinmek, müjdelemek, haber vermek, yaymak, mutlu edici haber"* gibi anlamlara gelmektedir.[152]

Terim olarak tebşir kavramı genel manada mutluluk içeren bir haberin başkasına bildirilmesidir. Özel olarak ise Allah'ın kulları için teşri' ettiği yaşama düzenine onları tabi kılmak ve buna teşvik etmek için haber verdiği sevindirici, rahatlatıcı ve zevk verici haberlerin tümüne denir.[153] Bundan dolayı Kur'ân'ın mazmûnunda tebşir içeren ayetlerin büyük bir kısmının ahirette tahakkuk edeceği anlaşılmaktadır.[154]

Tebşir mutlak olarak kullanıldığı zaman pozitif manayı ifade ederken azap manası içeren bir kelime ile kullanıldığında ise negatif bir manayı ifade etmektedir.[155] Şu âyet-i kerime buna örnek olarak gösterilebilir. **بَشِرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً** *"Münafıklara kendileri için elim bir azabın olduğunu müjdele"*[156]

---

[149] Firûzâbâdî, s. 182.; İbn Manzûr,s. 250.
[150] Bilal Temiz, *Kur'an-ı Kerim'de Tebşir ve İnzar Kavramları*, Tez (yüksek lisans)İzmir 1997, s.9.
[151] İbn Manzûr , I , s. 286.
[152] El-Ferâhidî, s. 157.; Râğıb el- Isfehânî, *Müfreda*t (çev. Abdubaki Güneş, Mehmet Yolcu) Çıra, İstanbul 2010, s.144, Müncid s. 38
[153] el-Isfehânî, s. 146.
[154] Bilal Temiz, s. 8.
[155] İbn Manzûr, I, s. 286.
[156] Nisâ,4/137.

B. İlişkili Olduğu Diğer Kavramlar

1. Terğîb (ترغيب)

Köken olarak Arapça bir kelime olup r-ğ-b **(رغب)** sülâsi kökünden türetilmiştir. "fî" **(في)** harf-i cerri ile kullanıldığında "*bir şeyi çok istemek, arzulamak, özlemini çekmek, rica etmek, yalvarmak"* gibi anlamlara gelmektedir. " 'An" (**عن)** harf-i cerri ile kullanıldığında ise "*yüz çevirmek, terk etmek"* gibi anlamlara gelmektedir.[157]

R-ğ-b fiili **(رغب)** fiili tef'il babına sokulduğunda ise; " *teşvik etmek motive etmek, istek uyandırmak*" gibi anlamlara gelmektedir.[158]

Istlâhî manası ise, kendisine çağrılan şeyi kabul etmeye teşvik eden, doğru olanı kabul ettirip üzerinde kararlı bir şekilde kalınması için insanı teşvik edip motive eden herşeydir.[159] Bu meyanda hadis ilminde " iyi işleri özendirmekle ilgili hadisleri" ifade eden terğîb kavramı et-Terğîb ve't-Terhib *(bir ameli yapma veya yapmama konusunda teşvik ve uyarı*) hadislerini toplayan eserlerin ismi olarak karşımıza çıkmaktadır.[160]

2. Tûbâ (طوبى)

(طَيِّبَةٌ) kelimesinin çoğulu olan **(طُوبَى)** köken olarak **(طاب)** kökünden gelmektedir. Mezkûr fiil, "*leziz olmak, rahata ermek, hoşnut olmak*" gibi anlamlara gelmektedir. Bu fiilin masdarı olan **(طِيبَ)** kelimesi; nefsi hoşnut etmek, temiz olan yiyecekler, kötünün zıddı gibi anlamlara gelmektedir.[161]

Hadiste varid olduğu şekliyle **(طوبى)** " ne mutlu filancaya " demek için de kullanılır.[162]

---

[157]Muncîd muhammed Rıdvan Ahmet Ebu Bekr, *el-Emel ve'r-recâ fi'l-Kur'âni'l Kerim: Dirâse Mevzu'iyye,* Dârü'n-Nevâdiri'l-Lübnâniyye, Beyrut 2014 s.286; İbn Manzûr, s. 679

[158] İbn Manzûr, s. 264.

[159] Müfredât, s. 346.; İbn Manzûr, s. 256.; Abdulkerim Zeydan, *Usûlu'd-Da've*, Bağdat 1975, s. 421.

[160] Mucteba Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, TDVY, Ankara 1996, s. 315.

[161] Ebu Musa Muhammed b. Ebi Bekr Ebi İsa el-Medînî İsfehânî, *el-Mecmu'û'l-Muğis fî ğaribeyi'l-Kur'ân ve'l-Hadîs*, thk., Abdulkerim İbrahim el-Azbâvî, Câmiatu Ümmi'l-Kurra, Mekke 1986, s. 402.

[162] Sahihu'l-Müslim, 232-251, el- Câmi'li Ahkmil-Kur'an IV, 172; Sünenu Ibn Mâce II, 1319 (بدأ السلام غريبا وسيعود غريبا فطوبيي للغرباء) " *İslam garip başladı ve tekrak garip başladığı hale dönecektir. Ne mutlu o gariplere*."

3. Va'd (وعد)

"Vaatte bulunmak, söz vermek, tehdit etmek" gibi anlamlara gelen va'd **(وعد)** kelimesi hem müsbet hem de menfî durumlar için kullanılır.[163]

Genellikle iyi şeyler için kullanılan va'd, Allah'a nisbet edildiği zaman, meydana gelmesi kat'i, buna karşılık insanlara izafe edildiği zaman ise tahakkuku umulan şey anlamına gelmektedir.[164]

Kur'ân-ı Kerim'in birçok ayetinde ve Hz. Muhammed'in (s.a.s) birçok hadisi şerifinde, Allah'ın buyruklarına itaat etmiş müminlere va'd edilmiş nimetilerden bahsedilmektedir. Bunlar şirk içermeyen hataların affedilmesi, [165]altlarında ırmaklar akan cennetler,[166] günahların örtülüp sevaba dönüştürülmesi[167] gibi bir çok mimet zikredilmektedir.

4. Ni'me (نعم)

Diğer camid fiiller gibi muzârî çekimi olmayıp mâzî manasında olan ni'me bir kişiyi, durumu ve şeyi övmek için kullanılır.[168] "Ne kadar iyidir, mükemmeldir ve güzeldir" gibi anlamlarda kullanılır.[169]

Bu fiil, Kur'ân-ı Kerim'de yapılan fiillerin güzelliğine ve o fillerin sonucunun iyi olacağını ifade etmek üzere kullanılmaktadır.[170]

Zümer suresinin 74. âyet-i kerimesinde n'ime fiili; **فنعم اجر العاملين** "*Salih amel işleyenlerin mükafaatı ne güzelmiş*"[171] mezkur manada kullanılmaktadır.

---

[163] İsfehânî, s. 1165.
[164] Ubeyde b. Abdi'l-Azîz b. Ubeyde es-Selemî, *ed-Da've İla'l-lahi fi Suret'il- Ankebut*, Riyad 1998,s. 219.
[165] Nisâ, 4/48.
[166] Ankebût, 29/58.
[167] Furkân, 25/70 .
[168] İsfehânî, s. 288.
[169] İbn Manzûr, s. 465.
[170] ez-Zemahşerî, s. 280.
[171] Zümer, 39/74.

C. Tebşir Ve İnzar İlişkisi

Yukarıda da zikri geçtiği üzere tebşir kelimesi arapça asıllı olup *" beşr", " büşr" ve " bişr*" şeklinde üç şekilde okunabilen bir kökten gelmektedir. Tef'il babının masdarı olan mezkur kelime " sevinçli ve müjdeli haber getirme"," hayırlı bir sonucu bildirmek" gibi anlamlara gelmektedir.[172]

Buna karşılık " inzar" kavramı aynı şekilde arapça asıllı olup "n-z-r" kökünden türetilmiş bir mastardır. " Nezere" sülasi mücerred fiili, birinci babtan geldiği zaman, " adamak", " sadaka ve başka bir ibadeti kendi üzerine vacip kılmak" gibi gibi anlamlara gelmektedir. Sülâsî mücerred dördüncü babtan geldiği zaman ise "ihtiyatlı davranmak", " sakınmak ve uyarmak" gibi anlamlara gelmektedir[173]

Her iki kavram birbirinden bağımsız düşünüldükleri zaman zıt manalı iki kavram olarak olarak gözükmektedirler. Çünkü biri hazzı, sevinci ifade ederken diğeri elemi, ızdırabı hatıra getirmektedir. Ancak özellikle Kur'ân-ı Kerim bağlamında bakıldığı zaman birbirini tamamlayan iki mütemmim cüz olarak kullanılmaktadırlar.[174]

Buna göre dini açıdan tebşir kavramı, müsbet içerikli haberleri içermektedir. Mezkur kavram Kur'ân-ı Kerim'de mutlak manada kullanıldığı zaman hayırlı haberleri ifade etmektedir. Buna karşılık kötü bir haber ve vasıfla kayıtlandığı zaman ise inzar kavramına yakın bir anlamda kullanılmaktadır.[175]

Aslında ümit ve korku insanın doğasında var olan iki kavramdır. Dolayısı ile insan rağbet ettiği şeyleri sever. Buna karşılık korkup çekinidiği şeylerden de nefret eder. İnsan tabiatının en belirgin iki unsuru olan korku ve ümüt; insanın hayat biçimini, davranışlarını ve düşünme tarzını belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu yüzden Kur'ân-ı

[172] Firûzâbâdî, s. 325.; İbni Manzûr, IV, s. 59-64.
[173] Firûzâbâdî, s. 326.; İbni Manzûr , V, s. 200.
[174] Bilal Temiz, s. 57.
[175] Bkz. Bakara, 2/119; Nisa, 4/165; En'am, 6/48; İsrâ, 17/105; Meryem, 19/97; Furkan,25/56; Ahzab, 33/45; Fussilet, 41/4; Fetih, 48/8

Kerim'de, korku ve ümit duygularının itici gücü olan tebşir ve inzar kavramları, insanın hal ve davranışlarını belli bir ayarda tutmak üzere sıkça kullanıldığı görülmektedir. [176]

D. KUR'ÂN-I KERİM'DE TEBŞİR KAVRAMININ BAĞLAMI

1. Cennet Sözü İle Yapılan Tebşirler

Cennet "setrettmek, gizlemek" anlamındaki "cênn" kökünden isim olup "*ağaç ve bitkileri ile toprağı örten bahçe*" manasına gelmektedir.[177] Âhirette, inananların ebedî mutluluk yurdu olan yerin bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi, genel manadaki hüviyetiyle dünyadaki bahçelere benzemesi ve benzersiz nimetlerinin insanın idrak ve hayalinin ötesinde olması sebebiyledir.[178] Kur'ân-ı Kerim'de tebşir ayetlerinin hakkında en çok varit olduğu konu cennettir.[179]

Bu bağlamda İslam literatürüne baktığımzda ebedî mutluluk ile ilgili vaatler, özendirici anlatım ve betimlemeler, genellikle Cennet kavramı etrafında yoğunlaşmıştır. Dil ve edebiyat alanında da bu kavrama yer verilmiştir.[180] Cennet'in varit olduğu âyetlerin çoğunda cemi' formuyla yer alması, saâdet yurdunun belli başlı bir bölgenin değil, tamamının adı olduğunu göstermektedir.[181]

Kur'ân-ı Kerim'de cennet kavramı müfred olarak 66 defa, cemi' olarak ise 29 defa zikredilmektedir. Tekil, ikil ve çoğul formlarının toplamında ise 147 kez vârid olmaktadır.[182] Kur'an-ı Kerim'de cennetin çok tafsili bir şekilde tasviri, ona karşı büyük bir iştiyak ve zihinlerde de çok canlı bir tasavvurunu oluşturmak içindir. Dolayısı ile bu da onu elde etmek üzere iyi amellere yapmaya sebep olmaktadır. [183]

---

[176] Turgay Gündüz, *Kur'an'da İnzar Kavramının Eğitsel Değeri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 85

[177] İbni Manzûr V, s. 188.

[178] M.Süreyya Şahin, "Cennet'', DİA, VII, 374.

[179] Bilal Temiz, s. 62.

[180] M.Süreyya Şahin, "Cennet'', DİA, VII, s. 378 .

[181] Bekir Topaloğlu, DİA,VII, 376.

[182] Abdulcelil B. Musa el-Endelüsî, *Mu'cemü'l-Müfehres Li-Elfâzi'l-Kur'ân-i'l-Kerîm*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrût, s. 150.

[183] Bekir Topaloğlu, 376.

Cennet ile ilgili betimlemeleri içeren ilgili ayetlere baktığımızda şu motiflerle karşılaşılmaktadır:

Cennetin dereceleri,[184] cennetin bitki ve meyveleri,[185] cennetin sarayları,[186] odaları,[187] çadırları,[188] cennetin süt, bal, şarap nehirleri,[189] pınar ve gözeleri[190] gibi renkli tasvirlerle karşılaşılmaktadır.

Müjdelenen nimetlerdeki devamlılık ve süreklilik de önemli bir husustur. Bu hususa Allah teala bir çok ayette değinmektedir. Buna örnek olarak aşağıdaki âyetler verilebilir.

"*İman edip salih amel işleyenlere, içlerinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele*!"[191]

"*Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde bitmez tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler."*[192]

2. Sevap Sözü İle Yapılan Tebşirler

Dinî açıdan makbul sayılan davranışların, âhiretteki karşılığı manasındaki bir ıstılah [193] olan "sevap" kelimesi sözlükte; insanın fillierine mukabil olarak kendisine geri dönen şey anlamına gelmektedir.[194]

Arapçada sevap sözcüğü ceza sözcüğü gibi hem müsbet hem de menfi fillerin karşılığında kullanılan bir kelimedir. Fakat müsbet manadaki kullanımı daha yaygındır.[195]

[184] İsrâ, 17/21.
[185] Rahmân, 55/62-64.
[186] Tevbe,9/ 72.
[187] Ankebût, 29/58.
[188] Rahmân, 55/ 72.
[189] Muhammed, 47/15.
[190] İnsan, 76/6; Zâriyât, 51/15.
[191] Bakara, 2/25.
[192] Tevbe, 9/21.
[193] Firûzâbâdî, s. 256.; Cağfer Karadaş, "Sevap", DİA, XXXVI, 581.
[194] İbni Manzûr VI, s. 188.
[195] Râğıb el-Isfahânî, s.213.

Birçok ayet-i kerimede dünya ve ahirette iyi işlere karşılık hayır ve sevabın olduğu müjdelenmektedir. Buna karşılık kötü fiillerin karşılığının azab olacağı bildirilmektedir. Aşağıdaki âyetler buna örnek olarak verilebilir. *"Hiçkimse Allah'ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir zamana göre yazılmıştır. Kim dünya sevabını isterse, kendisine ondan veririz. Kim de âhiret mükâfatını isterse, ona da istediğini veririz. Biz şükredenleri ödüllendireceğiz."*[196]

"Eğer onlar iman edip takva sahibi olurlarsa Allah'ın indinde kazanacakaları sevap kendileri için daha hayırlı olacaktı. Keşke bunu bilselerdi."[197]

3. Allah'ın Yardımı İle İlgili Yapılan Tebşirler

Kur'ân-ı Kerim'de, geçmişte gönderilen peygamberlerin, öğüt ve ibret verici haberlerinin verildiği bildirilmektedir. Onların tevhit mesajını iletirken karşılaştıkları zorluk ve sıkıntılara karşı Allah'ın onlara olan yardımından bahsederek, adeta zımni bir tarzda tevhit ve doğruluk üzere sebat eden mümünlerinde Allah'ın yarıdmı ile mükafatlandırılacakları müjdesi verilmektedir. Allah'ın yardımı ile iligili yapılan tebşirleri ihtiva eden âyetlerin bazıları şunlardır:*"Ey müminler yoksa sizden önce gelip geçenlerin hali başınıza gelmeksizin kolayca cennete gireceğinizi mi sandiniz? Onlara öyle fakirlikler ve hastalıklar dokundu ve öyle sarsıldılar ki hatta peygamber ve beraberinde iman edenler "Allah'ın yardımı ne zaman" diyecek hale geldiler. Dikkat edin şüphe yok ki Allah'ın yardımı yakındır."*[198]

Âyette geçmişteki ümmetlerin içinde bulundukları zorluktan bahsedilmiş, aynı şekilde sıkıntı içerisinde olan müminlerede yardım olunacakları müjdesi verilmiştir.[199]

"*Eğer siz ona (Peygamber'e) yardımcı olmazsanız, (biliyorsunuz ki) inkârcılar onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti."*[200]

---

[196] Âl-i İmran, 3/145.
[197] Bakara, 2/103.
[198] Bakara, 2/214.
[199] Muhammed Tahir b. Muhammed et-Tunusî İbn Âşûr, *Tefsirü't-Tahrir ve't-Tenvîr*, ed-Dârü't-Tûnus,Tunus 1973, II, s. 316 .
[200] Tevbe, 9/40.

Bu âyet-i kerimede de peygambere yapılan yardımın sürekliliğine vurgu yapılmaktadır.

4. Günahların Affolunacağı ile İlgili Yapılan Tebşirler

Günah; Allah'ın emir ve nehiylerine aykırı fiil ve tutumları ifade eden bir kelimedir.[201] İnsan doğası itibari ile günah işlemeye meyilli bir yapıda yaratılmıştır. Kötü fiil ve davranışlarda bulunmakla rabbinin rızasından uzaklaştığı gibi yine tabiatında var olan bağışlanma ve sonsuz güce teslim olma duygusu da onu emir ve rıza dairesinde hareket etmeye sevketmektedir.[202]

Ancak fıtrat dini olan islam, insanın günaha irtikab edeceği öngörüsünde bulunmuş ve ona günaha bulaşmama ve ondan bağışlanma yollarını öğretmiştir.

Kur'ân'da şirk dışında kalan tüm günahların affolunacağı ve cezanın kesinleşmemesi büyük bir nimet olarak görülmektedir. Bu durum müminleri korku ve ümit dengesinde tutar.[203]

Birçok âyet-i kerime günah işledikten sonra bağışlanma dileyen müminlerin bağışlanacağını müjdelemektedir. Aşağıdaki âyetler bu duruma örnek olarak zikredilebilir:

"Kuşkusuz Allah, kendisine şirk koşulmasını asla affetmez. Dilediği kimselerin şirk dışında kalan günahlarını bağışlar."[204]

[201] Ömer Faruk Harman, "Günah", DİA, XIV, 278.
[202] Hüseyin Avni Çelik, "*Affın Kur'ân-ı Kerim'deki Yeri*", XII, s.97.
[203] Ebu'l-Ferec Cemâluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Zadu'l-Mesir fi'l-İlmi Tefsir*, el-Mektebu'l-İslâmi (3. Baskı), Beyrut 1984, II, s.103.
[204] Nisâ, 4/48.

"*Her kim yaptığı zulmün akabinde tövbe edip durumunu düzeltirse şüphesiz, Allah onun tövbesini kabul eder. Kuşkusuz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir*."[205]

"*De ki: "Ey aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok aff ve merhamet edendir."*

"Ey Muhammed! Kullarıma, benim şüphesiz çok affedici ve çok merhametli olduğumu haber ver."[206]

5. Allah'ın Rızası ve Sevgisi ile İlgili Yapılan Tebşirler

İnsan, fıtraten sevdiği kişinin rıza ve muhabbetini kazanmaya istekli bir yapıda yaratılmıştır. Bu açıdan bakıldığı zaman insanın alemlerin rabbi olan Allah'ın sevgi ve rızasını kazanma istek ve çabası daha anlaşılır olmaktadır.

Bu yüzden Allah Te'âla, insanın zatının rızasını kazanması için bir çok güzel davranış ve amelleri vesile olarak kur'anda zikretmiştir. İnsanın bu davranışları yapmaları halinde kendisinin rıza ve sevgisine mazhar olacakları müjdesi vermektedir. Aşağıdaki âyetler, Allah'ın sevgi ve rızası ile ilgili yapılan tebşirlere örnek olarak zikredilebilir: " *…Kuşkusuz Allah tevekkül edenleri sever."*[207], *"...Allah sabredenleri sever"*[208], *"...Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri ve temizlenenleri sever."*[209], *"...şüphesiz Allah takva sahiplerini sever."*[210] Âyet-i kerimeleri Allah'ın sevgisini kazanmaya vesile olacak davranışları zikrederek, inananların bunları yapmaları halinde Allah'ın sevgi ve rızasına nail olacaklarını müjdelemektedir.

[205] Mâide, 5/74.
[206] Hicr, 15/49.
[207] Âl-i İmran, 3/159.
[208] Âl-i İmran, 3/146.
[209] Bakara, 2/222.
[210] Âl-i İmran, 3/76.

İKİNCİ BÖLÜM
MÜJDE İÇEREN ÂYETLERİN EDEBÎ SANATLAR AÇISINDAN TAHLİLLERİ

A. ME'ÂNÎ İLMİ AÇISINDAN MÜJDE ÂYETLERİNİN TAHLİLLERİ

Müjde âyetleri, me'ânî ilminin alt disiplinleri açısından incelendiğinde zikir, hazif, kasır, îcâz ve vasıl üslüpları göze çarpmaktadır. Mezkûr üslûplar daha çok müjdeli haberi hemen verme, müjdeli haberden tafsilatlı bahsetme veya müjdeli bir durumu bir kimse veya guruba hasretme bağlamlarında kullanılmaktadırlar. Me'ânî ilmi ve alt disiplinleri ilgili teorik bilgiler ilk bölümde verildikleri için ayrıca burada verilmeyecektir. Aşağıda müjde âyetleri ilgili disiplinler altında tahlil edilecektir.

1. Hazif Sanatı

Kur'ân-ı Kerîm'de hazif üslûbu müjde bağlamında, genellikle müjdeli habere vurgu yapma veya tabiri câizse lafı dolandırmadan en az ifade ile sevindirci haberi verme bağlamında kullanılmaktadır.

Aşağıda, ilgili âyetler hazif üslubu bağlamında değerlendirilecektir.

1.Âyet:

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ۝ لَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ۙ اَلَّذِينَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ ۙ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ۚ

Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz bilemezsiniz. Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınayacağız. Sabredenleri müjdele! Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde, "Doğrusu biz Allah'a aidiz ve kuşkusuz O'na döneceğiz" derler. [211]

Tahlil:

Âyet-i kerime, Bedir şehitleri hakkında inmiştir. Savaş sonrası bir takım insanlar şehit olan oniki sahabi için "*ölüp gittiler ve dünya lezzetlerinden mahrum kaldılar*" gibi

[211] Bakara, 2/ 154-155-156.

sözleri üzerine mevzubahis âyetler nazil olmuştur. Âyetlerde, Allah yolunda şehit olanlar bizim bilip idrak edemiyeceğimiz bir tarzda diri olmakla ve Allah katında rızıklandırılmakla müjdelenmektedir. [212]

Âyet-i kerime hazif üslubu açısıdan değerlendirildiğinde **بَلْ اَحْيَاءٌ** kısmında, hazif sanatının olduğu görülmektedir. Âyetin normal dizilimi **بل هم أحياء** şeklinde olması gerekirken mubtedâ olan **هم** hazfedilerek hazif sanatı yapılmıştır. Burada mübteda olan **هم** hazfedilerek haber olan **أحياء** kısımına vurgu yapılmak istenmiştir. Diğer bir tabirle âyeti okuyan veya âyete muhtap olan kimsenin zihnindeki Allah yolunda öldürülenlerin hayatta oldukları ile ilgili her türlü şüpheyi izale etmek adına mübteda olan **هم** hazfedilerek sebepler dairesinde bu dünyadan müfarakat eden şühedânın aslında ölmedikleri ve diri oldukları hazif ile îcâz yapılarak te'kid edilmiştir.[213]

Aynı şekilde âyetin ilk kısmındaki **اَمْوَاتٌ** ifadesi **هم اَمْوَاتٌ** şeklinde olması gerekirken cümlenin mübtedası ve şehitlere râci' olan **هم** zamiri hazfedilerek onların ölmediğini ve diri oldukarını mu'ciz bir şekilde müjdelenmektedir.[214]

Âyette **وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ** cümlesi Peygamber (s.a.s.) hitaben ifade edilen **وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ** kısmına atıf yapılmıştır. Burada hem müminlerin Hz. Peygambere olan bağlılıklarına vurgu yapmak hem de peygamberin konumunu yüceltmek adına direk hitap ona yapılmştır. Buna göre Allah, peygambere hitaben; malını, canını ve evlatlarından bir kısmını imtihan vesilesi olarak kaybeden sabırlı müminleri hidayet, salavat ve rahmet ile müjdelemesini istemektedir.[215]

2. Âyet:

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى اَنْ تُحِبُّوا شَيْئاً وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

[212] Hasan Abdulmun'im eş-Şiblî, *El-Cami' fî Esbâbi'n-Nuzûl,* Müessesetü'l-Risâletü Nâşirûn, Şam 2011 s.67.

[213] Alâeddin Ali b. Muhammed b. İbrâhim el-Bağdadi Hazin, *Lübabü't-te'vil fî meani't-tenzil = Tefsirü'l Hazin*, el-Matbaatü'l-Hayriyye, Kahire 1988, II, s.90.

[214] Hazin, . II, s.94.

[215] Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr Kurtûbî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân,* tsh. Ahmed Abdülalim Berdûnî, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, Kahire 1967, II, s. 154. Mahmûd Sâfî, *el-Cedvel fî i'rabi'l-Kur'ân ve Sarfuhu ve Beyânuhu maa fevaide Nahviyye Hamme* , Dârü'r-Reşid, Dımeşk 1990, II, s.318

Size zor geldiği halde savaş üzerinize farz kılındı. Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz. Sizin için kötü olduğu halde bir şeyden hoşlanmış da olabilirsiniz. Yalnız Allah bilir, siz ise bilemezsiniz. [216]

Tahlil:

Âyeti kerimede **كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ** ifadesi ile savaşın müslümanlara farz kılındığı ifade edilmektedir. Savaşın haddi zatında istenmeyen bir şey olduğu göz önünde bulundurulduğunda müslümanların endişesi pekâla anlaşılabilir. Nitekim; dünya hayatının süsü olarak[217] addedilen aileyi, malı, ve evlatları bırakıp geri dönmemek ihtimali ile savaşa gitmek müminleri endişelendirip, münafıkları ise kendilerince müslümanları imandan soğutmaya bir gerekçe olarak görülmüştür. Tam da bu noktada, münafıkların menhus sevinçlerini ve mümünlerin yersiz endişelerini kırmak üzere mezkûr âyet indirilmiştir. Bu âyeti kerime ile Allah te'ala hayrın ve şerrin kendisinin elinde olduğu, şer gibi görünseler bile Allah'ın emrettiği şeylerde netice itibari ile hayır olduğunu müjdelenmektedir. Bu müjdeleme ile sebepler dairesinde mahza şer gibi görünen savaş gibi bir emre karşı bile mümünlerin gönlünün Allah'ın emir ve yasaklarına karşı mutmain olması amaçlanmaktadır.[218]

Âyeti kerime me'âni ilmi açsından ele aldındığında **وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ** kısmında hazif üslûbu olduğu görülmektedir. Âyeti kerimenin haziften önceki takdiri **يعلم ما هو خير لكم وما هو شر لكم** şeklindedir. Yani *" Allah hakkınızdaki hayrı da şerri de bilir*" şeklindeki ifade, cümlenin mef'ûlun bihi hazfedilmek suretiyle " *Allah bilir siz ise bilmezsiniz*" formuna sokulmuştur. Burada hazif yapılmak suretiyle hayır ve şerre konu olan herşey kastedilip, Allah'ın ilminin sadece mahdût bir şeyle sınırlandırılamayacağı, onun ilminin herşeye şamil olduğuna işaret edilmiştir. Allah'ın ilminin herşeye şamil olduğunu bilen ve inanan bir kimse kendisinin daima murakâbe

[216] Bakara, 2/ 216.
[217] Kehf, 18/46.
[218] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'ân dili***,** Eser Kitabevi, İstanbul 1987, I, s.210. Şiblî, s. 143.

altında olduğu mulâhazası ile kötülük yapmaması gerektiği ve buna karşılık Allah'ın rızasını tahsil etmek için çaba göstermesi, âyette zımni olarak ifade edilmektedir.[219]

Mefhûmu muhalifi ile düşündüğümüzde *"Allah hakkınızdaki hayrı da şerri de bilir*" ifadesi bir şey ile sınırlanıdırılması durumunda Allah'ın zâtî ve subûtî sıfatlarına nakîse manası çıkmaktadır. Mesela "*Allah sadece hayrı bilir veya Allah sadece hakkınızda ki şerr durumları bilir"* gibi ifadeler mezkûr kelâmî problemleri de beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. Bu yüzden âyette Allah'ın ilmine taalluk eden şeyler, hazîf üslûbu kullanılarak mutlak bırakılmıştır. Böylelikle Allah'ın ilminin mümünlerin din ve dünyasına taalluk eden herşeyi kapsadığı ve Allah'ın emir ve yasaklarını gözetmek şartı ile müminlerin içlerinin mutmain olması gerektiği öğütlenmiş ve neticenin her hâlükârda hayır olacağı müjdelenmiştir.[220]

3. Âyet:

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

Göklerin ve yerin tamamı zaten Allah'a kalacak olduğu halde ne diye hâlâ Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? İçinizden fetihten önce harcayan ve savaşanlar ötekilerle bir değildir. Onların derecesi, daha sonra harcayan ve savaşanlardan üstündür. Bununla birlikte Allah her birine en güzel olanı vaad etmiştir. Allah yaptıklarınızdan tamamen haberdardır. [221]

Tahlil:

Âyet-i kerîme Mekke'nin fethinden önce malının büyük bir kısmını fethin gerçekleşmesi için infak eden Hz. Ebu Bekir hakkında inmiştir. Bunun üzerine Cebrâil

[219] ez-Zemahşeri, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşaf an Hakâikı Gavâmizi't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fî Vücuhi't-Te'vil*, Tsh. Mustafa Hüseyin Ahmed, Matbaatü'l-İstikame, Kahire 1946, I, s. 148.; Sâfî, II, s. 222.
[220] Sâfî, II, s. 222.
[221] Hadid, 57/10.

Hz. Peygambere inerek bu yaptığı güzel amelden dolayı Allah'ın Ebu Bekir'den razı olduğu müjdesini vermiştir.[222]

Âyete müjde bağlamında bakacak olursak, Hz. Ebu Bekir'in şahsında Mekke'nin fethinden önce müslüman olup islam uğruna maddi ve manevi fedakarlıkta bulunanları, fetihden sonra müslüman olup iyi işler yapan müminlerden derece bakımından üstün olmakla müjdelemektedir.

Kur'ân-ı Kerim'de özellikle medenî surelerde **الْإِنْفَاقُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ** "Allah yolunda infak" ifadesi ile genellikle Allah yolunda cihat için yapılan harcamalar kastedilmektedir. Bunu destekler mahiyette âyetin devam eden kısmında **لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ** "fetihten önce sizden infak edenler bir olur mu?" ifadesinde aynı şeklide **الْإِنْفَاقُ** kelimesi ile cihat yolunda yapılan harcama kastedilmiştir.[223]

Âyet-i kerimede birincil derecede muhatap, mümin gibi görünmeye çalışan münafıklardır. Nitekim âyetin başındaki istifham için olan **مَا** infaktan kaçınan münafıkları azarlama ve te'dib manası ihtiva etmektedir. Yıkarıda da zikri geçtiği üzere o dönemde infak kelimesi sadakadan ziyade cihat için yapılan harcamaları ifade etmekteydi. Böyleyken gönülden inanmayan kimselerin böyle bir infakı yapmaları beklenemezdi. Bundan dolayı âyetin başlangıcında mezkûr zümre azarlanıp zecredilmişlerdir. [224]

Âyeti kerimeye me'âni ilmi açısından bakıldığında **لا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقاتَلَ** kısmında hazîf üslûbu olduğu anlaşılmaktadır. Mezkûr pasajın takdiri **أنفق من لا يستوي منكم من أنفق من قبل فتح مكة وقوة الإسلام يَسْتَوِي بعد الفتح** şeklinde olmalıdır. Burada Fetihin Mekke fethi olduğu âyete muhatap herkseçe bilinen bir gerçek olması ve fethin,

---

[222] Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbûrî Vâhidî, *Esbâbu'n- Nüzûl,* trc. Necati Tetik, Necdet Çağıl, İhtar Yayıncılık, Erzurum s. 175. *Şiblî,* s. 471.

[223] Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberî, *Câmiü'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân*, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1986, II, s. 66.; Yazır, III, s. 328.

[224] Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Suyûtî, Celâleddin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed eş-Şafi Mahalli, *Tefsirü'l-Celâleyn,* Dârü'l-Ma'rife, Beyrut 1994, II, s. 167.; İbn Âşûr, V,s. 354.

nübüvvet davasının önemli dönüm noktalarında biri olması hasebiyle "fetihten sonra infak edip savşan" ibaresindeki "Mekke" ifadesi hazfedilmişlerdir. Aynı şekilde ecir bakımından iki tarafın eşit olmadığını ifade etmek üzere **لا يستوي** "eşit olmazlar" fiili ile cümleye başlayıp ecir olarak üstün olan **مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ** "fetihten önce infak edenler" kısmından sonra mukayesenin ikinci tarafı zikredilmeyip hazfedilmiştir. Bunun sebebi, hazfe konu mukayesenin ikinci kısmı olan **ومن أنفق من بعد الفتح** 'ye mâsadak kimselerin ecir bakımından fetihten öncekilere eşit olmadığını göstermeye mebni olarak yorumlanabilir. Tabiri diğerle fetih öncesi infakta bulunan müminlerin ecri karşısında, fetih sonrası infakta bulunmuş kimselerin ecri kıyas kabul etmez farklılıkta olduğunu ifade etmek üzere, fetih sonrası infakta bulunanların adı âyetin metninde de zikredilmeyip hazfedilerek gösterilmiştir. Böylece fetih öncesi malı, canı ve evlatları ile nübüvvet davasına katkıda bulunan fedakar ve hamiyetli müslümanlar üstün derecelerle müjdelenmişlerdir.[225]

2. Zikir Sanatı

Müjde bağlamında zikir üslubuna baktığımızda özellikle cennet tasvirleri, mağfiret ve kurtuluş ile ilgili müjdelenme âyetlerinde mezkûr üslubun kullanıldığını görmekteyiz. Bu da cennet ve mağfirete nail olmuş müminlerin kalplerindeki surur ve sekineti arttırmaya mebni olarak yorumlanabilir.

Aşağıda, ilgili âyetler zikir üslubu bağlamında değerlendirilecektir.

1. Âyet:

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

Biz Kur'ân'ı sadece gerçeğin bilgisi olarak indirdik, o da (sana) yalnız gerçeği söyleyerek geldi; seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. [226]

[225] ez-Zemahşerî, II, s. 186.; Nesefî, *Medarikü't-tenzil ve Hakâıku't-te'vil*, Dâru'l-Kütüb'ül-'ilmiyye Beyrut 2008, II, s.402.; Sâfî V, s.180,

[226] İsrâ,17/105.

Tahlil:

Mezkûr âyet-i kerime **وَلَقَدْ صَرَّفْنا لِلنَّاسِ فِي هذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُوراً** "*Muhakkak ki biz bu Kur'an'da insanlara (gerçekleri anlatmak için) her türlü misali denedik. Yine de insanların çoğu inkârcılıkta direndikçe direndiler*."[227] Âyeti ile Kur'ân-ı Kerîm'in özellikleri ve inanmayanların inkarı bağlamında birbirleri ile ilişkilendirilebilir. Nitekim inanmayanlara tevhidi ispat etmek sadedinde bir çok misalin verilmesine rağmen insanların çoğunun inkara tevessül ettiklerini ifade etmektedir. Devam eden âyette yukarıdaki âyete atıfla **وَقالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ** "*biz sana iman etmeteceğiz"* inkarcıların iman etmeyeceklerini ifade etmektedir. Yukarıdaki bilgileri verdikten sonra ele aldığmız âyetin bağlamı daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim mevzubahis âyet Kur'ân'ın hak olduğunu ispat sadedinde nazil olmuştur.[228]

Ele aldığmız âyette, Kur'ân'ın iki vasfı zikredilmiştir. Bunlardan biri, Kur'ân'ın indirilmesini ifade eden "inzal" kelimesinin iki defa zikridir. Diğeri ise Kur'ân'ın vasıflarından biri olan doğruluğunu ifade eden "hak" kelimesinin iki defa zikredilmesidir. Bunların herbiri aynı kök ve yakın vezinlerde gelmelerine rağmen farklı bağlamlarda zikredilmişlerdir. Nitekim ilk inzâl kelimesi if'âl babında gelmiş olup fail olarak direk Allah'a racidir. İkinci inzal kelimesine göre ise Kur'ân'a râci' olup faili kendisi imiş gibi süâsî ikinci babdan gelmiştir.[229] Bunun sebebi inkarcların iddialarının aksine Kur'ân beşer kaynaklı bir eser olmayıp tamemen vahiy mahsulu bir kitap olduğu şeklinde anlaşılabilir. Aynı şeklide birinci **الْحَقِّ** kelimesi **ذلِكَ الْكِتابُ لَا رَيْبَ فِيهِ** *İşte kitap; onda asla şüphe yoktur. O, günahtan sakınanlar için bir rehberdir.*[230] Âyetindeki sabit olan, şüphe olmayan, kesin anlamındaki **رَيْبَ** kelimesi ile aynı anlamda kullanılmıştır. İkinci **الْحَقِّ** ifadesi ise batılın kaşılığı olan hak manasını ifade etmek üzere zikredilmiştir.[231]

Âyet-i kerime zikir üslubu bağlamında incelendiğinde **إنزال** ve **الحق** kelimelerinin Kur'ân'ın vahiy mahsulu bir kitap olduğunu ispat sadedinde hazifleri mümkün iken zikredildikleri anlaşılmaktadır. Her birisi iki defa zikredilerek Kur'ân'ın

[227] İsrâ, 17/89.
[228] eş-Şiblî, 265.; Vâhidî, s. 279.
[229] ez- Zemahşerî, II, s. 180.; Sâfî, V, s.243.
[230] Bakara, 2/2.
[231] Nesefî,I, s. 48.

menşeinin ilahi olduğuna vurgu yapılmak istenmiştir. Bu da hayatlarını tevhit davasına teksif etmiş müslümanların gönlünde imanın pekişmesi ve rüsûh bulması maksadına matuf olarak yorumlanabilir.[232]

Tabiri diğerle yukarıda bahsi geçen kelimelerin ikişer defa zikredilmeleri ile Kur'an'ın indiriliş amacının gerçeğin bilgisini vermek olduğu vurgulanmak istenmiştir. Böylelikle Kur'an'ın hak olması ile ilgili müminlerin kalplerine gelebilecek en ufak şüphe bile izale edilmesi amaçlanmış olup, devamında da Peygamber (s.a.s)'in "gerçeğin bilgisi" olan Kur'an'ın içindekilerle insanları müjdelemek ve uyarmak üzere gönderildiği ifade edilmiştir.

Âyet:

أُوْلَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Rableri tarafından gösterilen doğru yol üzerinde olanlar ancak onlardır ve kurtuluşa erenler de yalnızca onlardır.[233]

Tahlil:

Âyet-i kerîmenin bağlamına baktığımız zaman, Kur'ân'ın içinde şüpheye mahal bir durumun olmadığı ifade edildikten sonra onun (Kur'ân'ın) muttaki kullara hidayet kaynağı olduğuna değinilmiştir.[234] Takip eden âyetlerde mutakki kulların vasıfları tâdât edilerek; onların ğayba iman ettikleriden, namazı dosdoğru kılıp, kendilerine verilen nimetlerden infak ettkilerinden[235] ve kendilerinden önce indirilene iman ettiklerinden bahsedilmiştir.[236] Mutakkilerin mezkûr vasıfları sayıldıktan sonra onların rablerinden gelen bir hidayetle ve kurtluş ehli olmakla müjdelenmektedirler.[237]

Âyetin başındaki ismi işaret (**أُوْلَٰٓئِكَ**) yukarıda bahsi geçen âyetlerdeki muttaki kullara râcîdir. İsmi işaretin aslı, görünen ve belli olan bir şey için kullanılır. Ancak

[232] Sâfî, V, s.180.
[233] Bakara, 2/5 .
[234] Bakara, 2/2.
[235] Bakara, 2/3.
[236] Bakara, 2/4.
[237] Bakara, 2/5.

Araplar, bunu asli manasının dışında, sıfatları zikredilen bir şey için de kullanmışlardır. Âyet-i kerimede olduğu gibi muttakiler normal şartlarda görünecek durumda olmamalarına rağmen vasıfları zikredilerek görünüyormuş gibi muşârun ileyh konumuna getirilmişlerdir.[238]

Âyetin başındaki **أُولئِكَ عَلى هُدىً** kısmı beyânî istinâf cümlesidir. Dolayısı ile yukarıda muttakilerin tâdât edilen vasıflarını duyan kimse doğal olarak bunların neye binâen zikredildiklerini ifade eden bir cümleyi bekleyecektir. İşte tam da bu bağlamda **أُولئِكَ عَلى هُدىً** beyânî isti'naf cümlesi bu bekleyişe cevap olma sadedinde zikredilmiştir.[239] Öte yandan Teftâzânî'i *Şerhu Muttavvel*'in fasl ve vasl kısmında isti'nâf cümlesinin ismi işaret ile başlaması normal bir isimle başlamasından daha münasip ve belîğ olduğunu ifade etmiştir.[240]

Âyet-i kerimenin atıftan önce zikredilen **أُوْلَٰٓئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ** kısmında Kur'ân-ı Kerîm'in onlara (muttakilere) hidayet kaynağı olduğunundan haber vermektedir. İsm-i işaretten sonra isti'lâ manası ifade eden **عَلَىٰ** harf-i cerrinin kullanılması ise muttakilerin rablerinden gelen hidayet üzere olma halini devam ettirme konusunda başarılı olduklarını ifade etmektedir. Nitekim bir şeye üstten gelme manası ifade eden ist'lâ hakimiyet ve sebatı ifade etmektedir.[241] Öte yandan yukardaki âyette geçmesine rağmen **هُدًى** ifadesi nekra olarak zikredilmiştir. Bunun sebebi hidayetin Allah'tan geldiğini ifade etmeye mâtuf olarak yorumlanabilir. Birinici **هُدًى** ifadesi ile ikinci **هُدًى** ifadesi arasında itibârî bir fark bulunmaktadır. Nitekim birinicisi masdar ikincisi ise hâsıl bi'l-masdardır. İkinci **هُدًى** medih konumunda zikredilerek övülmüştür.[242]

Âyet-i kerimenin atıftan sonraki **وَأُولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ** kısmına baktığımızda ise ism-i işaretin birnici kısımla aynı anlamda kullanıldığını görmekteyiz. Bununla birlikte ismi

[238] Kurtûbî, I, s. 97.; Yazır, I, s. 88.
[239] ez-Zemahşerî, I, s. 49.; İbn Âşûr, I, s.280.
[240] Teftazânî, *el-Mutavvel şerhu Telhîsi Miftahi'l-ulum*, thk. Abdulhamid Ahmed Yusuf Hindâvî, Dârü'l-Kütütbü'l-İlmiye, Beyrût 2001, s.342.
[241] Kurtûbî, I, 102.; Nesefî, I, s. 213.
[242] ez-Zemahşrî, I, s. 89. Said Nursî, *İşârâtü'l- İ'câz*, s. 28.

işaretin ikinci defa zikri, her iki tarafında önemine ifade etmektedir.[243] Aynı şekilde her iki cümle arasında fasıl yapılmadan atıf vâvı ile birbirine bağlanması cümlelerin arasındaki kuvvetli ilişkiye delalet etmektedir. Nitekim birinci cümlede ifade edilen hidayet üzere olma durumu, ikinci cümlede ifade edilen kurtuluşu beraberinde getirmektedir.[244]

Aynı şekilde **الْمُفْلِحُونَ** ifadesinin yukarıda zikri geçmemesine rağmen cins manası ifade eden ma'rife olarak zikredilmiştir. Bu cümlenin aslı **هَؤُلَاءِ مُفْلِحُونَ** şeklindedir. Burada müsned olan **الْمُفْلِحُونَ** ifadesi ma'rife getirilerek müsnedün ileyhe hamledilmiş ve bunun neticesinde ihtisas manası ortaya çıkmaktadır. Yani kurtuluş hidayet üzere olanlara has kılınmıştır. **وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ** cümlesindeki **هُمُ** zamir-i fasl olup te'kid manası ifade etmektedir.[245]

Öte yandan yukarıda zikredilen vasıfları taşıyan kimselerin kurtuluşu, **الْمُفْلِحُونَ** kelimesi ile ifade edilerek mutlak bırakılmıştır.[246] Diğer bir tabirle kurtuluş kelimesinden kim ne umarsa kelimenin manası içerisinde bulunmaktadır. Cennete girme, ateşten kurtulma gibi bir çok manayı ihitvâ eden bu kelime, inananları yukarıda zikredilen vasıflarla muttasıf olma konusunda şevklerini arttırarak müjdelemektedir.

3. Kasır Üslûbu

Kasır üslubunun müjde olgusunda tezhâür ediş şekillerine baktığımızda bazen bir nimet bir kimseye hasrı, bazen de güzel bir haberin bir kimse veya kimselere izâfe edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda ilgili âyet kasır üslûbu açısından değerlendirilecektir.

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

[243] Kurtûbî, I, s. 103.; İbn Âşûr, I, s. 205.
[244] ez-Zemahşrî, I, s. 90., Nesefî, I, s. 95.
[245] Kurtûbî, I, s. 103.; Nesefî, I, s. 96.; Sâfî, I, s. 78.
[246] Yazır, I, s.88.

Biz Kur'an'ı sadece gerçeğin bilgisi olarak indirdik, o da (sana) yalnız gerçeği söyleyerek geldi; seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. [247]

Yukarıda da bahsi geçtiği üzere mezkûr âyet-i kerîme **وَلَقَدْ صَرَّفْنا لِلنَّاسِ فِي هذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُوراً** "*Muhakkak ki biz bu Kur'an'da insanlara (gerçekleri anlatmak için) her türlü misali denedik. Yine de insanların çoğu inkârcılıkta direndikçe direndiler*."[248] Âyeti ile Kur'ân-ı Kerim'in özellikleri ve inanmayanların inkarı bağlamında birbirleri ile ilişkilendirlebilir. Nitekim inanmayanlara tevhidi ispat etmek sadedinde bir çok misalin verilmesine rağmen insanların çoğunun inkara tevessül ettiklerini ifade etmektedir. Devam eden âyette yukarıdaki âyette atıfla **وَقالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ** inkarcıların iman etmeyeceklerini ifade etmektedir. Yukarıdaki bilgileri verdikten sonra ele aldığımız âyetin bağlamı daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim mevzubahis âyet Kur'ân'ın hak olduğunu ispat sadedinde nazil olmuştur.[249]

Âyet-i kerîme kasır üslubu açısından incelendiğinde kasr-ı izâfî olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim maksûr olan peygmaberimize, maksurun aleyh olan **مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا** (beşir-nezir) vasıları izafe edilmektedir. Buradaki kasır üslübu, Allah'ın tasarrufâtı hakkında soran ve Allah'ın bir beşeri peygamber olarak gönderemeyeceğini zannedenlere cevap mahiyetinde kullanılmıştır.[250] Tabiri diğerle bu zannı taşıyanlara, bir beşer olan Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu ve beraberinde gönderiliği Kur'ân'ın da müjdeci ve uyarıcısı olduğu ifade edilmiştir.

Âyetin **وَما أَرْسَلْناكَ إِلَّا مُبَشِّراً وَنَذِيراً** kısmı, **وَجُمْلَةِ وَقُرْآناً فَرَقْناهُ وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْناهُ** ile arasındaki i'tiraziye cümlesidir.[251] Yani hak olarak gönderilen Kur'ân'da, insanın yararına ve zararına olan şeylerin tümü bulunmaktadır. Hz. Muhammed'in de insanları müjdeleyen ve uyaran konumunda olduğu ifade edilmiştir.

[247] İsâ, 17/105.
[248] İsrâ, 17/89.
[249] eş-Şiblî, 265.
[250] ez-Zemahşerî, II, s. 185.; Sâfî, V, s. 140.
[251] ez-Zemahşerî, II, s. 186, İbn Âşûr, VII, s. 78.

Öte yandan âyette bir önceki cümleye atıfla, indirilen Kur'an'ın hak olması ile birlikte içinde mümünlerin mazhar olacakları nimetler ve kafirlerin maruz kalacakları azab, kasr-ı izâfî yapılarak beliğ bir şekilde ifade edilmişitir.[252]

4. Îcâz Sanatı

Müjde âyetleri bağlamında îcâz üslûbu incelendiğinde genellikle îcâz'l-kısar üslubunun kullanıldığını görülmektedir. Bunun sebebi ise tabiri caizse lafı dolandırmadan sevindirici haberi müjdeyi bekleyen kimselere ulaştırmak şeklinde yorumlanabilir. Aşağıda içerisinde îcâz üslubunu barındıran âyetler tahlîl edilecektir.

1. Âyet:

قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا يَازَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا

Allah buyurdu ki: "Ey Zekeriyyâ! Biz sana Yahyâ adında bir oğul müjdeliyoruz. Bu adı daha önce kimseye vermedik." Zekeriyyâ, "Rabbim!" dedi. "Karım kısır olduğu, ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım halde, benim nasıl oğlum olabilir?"[253]

Tahlil:

Âyet-i kerimede Allah Te'âla, Zekeriyâ (a.s)'ı, oğlu Yahya ile müjdeleyince o, (Zekeriya a.s) kendisinin yaş olarak ilerlediğini ve hanımının kısır olduğunu göz önünde bulundurarak **أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ** " *nasıl benim oğlum olabilir*." Şeklinde şaşırarak cevap vermiştir. Âyetin bu kısmında îcâz-ı kısar vardır.[254] Zekeriya (a.s) verilen müjde üzerine manayı tam ifade etmekle birlikte olabildiğince kısa olan mezkûr ifadeyi kullanmıştır. **أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ** " *nasıl benim oğlum olabilir*" ifadesinin, îcâzsız takdiri ise şu şekilde olabilir: **هل تعاد لنا قوتنا وشبابنا فنرزق بغلام** (Allah'a hitaben) "*Sen bize geçliğimizi ve gücümüzü geri vermeyi mi vaad ediyorsun tâ ki çocuk sahibi olalım?"* Diğer bir tabirle Zekeriya (a.s.) müjdeyi duyar duymaz biran önce verilen haberi te'yit bağlamında, olabildiğince kısa ve öz cümleler ile cevap vermiştir.[255] Öte yandan **قَالَ رَبِّ** diye başlayan

[252] İbn Âşûr,VII. s. 280.
[253] Meryem, 19/7-8.
[254] ez-Zemahşerî, II, s. 187.; İbn Âşûr, VII, s. 200.
[255] İbn Âşûr, X., s. 358.

ikinci cümle, önceden vârid olan müjdenin cevabı mahiyetindedir. Yani müjdeyi duyan Zekeriya (a.s.) cevaben içerisinde taaccüp ve verilecek olan nimete şükür manası ihtiva eden **وأَنَّى** istifhâm edatı ile cevap vermektedir.[256]

Âyet-i kerîmenin **اسْمُهُ يَحْيى** "*onun adı Yahya'dır*" kısmı, **سَمِّهِ يَحْيَى** "onu Yahya olarak isimlendir" şeklindeki manayı ifade eden emir anlamında isim cümlesidir.[257] Yani henüz doğmamış çocuğun ismi tasrîh edilerek bir nevi zımnen âyette geçtiği şekliyle isimlendirilmesi istenmektedir. Devamında **لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا** "*biz daha önce hiç kimseyi bu adla isimlendirmedik*." Buyrularak "Yahya" isminin daha önce kimseye isim olarak ıtlâk olunmadığına vurgu yapılarak bunun bir öncelik, bir fazilet olduğuna değinilmektedir.[258] Bu yönüyle de âyet-i kerîme ikinci bir müjdeyi ihtiva etmektedir. Nitekim Zekeriya (a.s)'a doğacak çocuğunun isminin Allah tarafından konulacağı ifade edilmektedir. [259]

2. Âyet:

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

Bizim uğrumuzda elinden gelen çabayı sarfedenlere gelince, onları bize ulaşan yollara mutlaka yöneltiriz. Kuşkusuz Allah iyilik yapanların yanındadır.[260]

Tahlil:

Âyet-i kerîme, müminleri övmekle birlikte içerisinde zımnen inanmayanlara karşı zem içermektedir. Tabiri diğerle müminler övülerek inkarcıların kin ve elemleri arttırılamak istenmiştir.[261]

---

[256] Nesefî, II, s. 268.; İbn Âşûr, VIII, s. 180.
[257] Kurtûbî, VI, s. 146.; Nesefî, II, s. 234.
[258] Sâfî, VII, s. 79.
[259] Ebû Abdillah Muhammed b. Ömer er-Râzi , *Esrarü't-tenzil ve Envarü't-Te'vil*, thk. Mahmûd Ahmed Muhammed, Baba Ali Şeyh Ömer, Salih Muhammed Abdülfettah, Dârü'l-Kütüb ve'l-Vesaik, Bağdat 1990, VIII ,s.286.
[260] 'Ankebût, 29/69.
[261] Yazır, V, s. 97.

Âyette **جاهدوا** "*çalşın, çabalayın"* fiili ile fitne, ızdırap ve inkarcıların tuzaklarının bertaraf edilmesi konusunda sa'yu gayret kastedilmiştir.[262] Nitekim âyetin indirildiği dönemde henüz kitâl manasındaki cihad farz kılınmamıştı.[263] Bunu **ومن جاهد فإنما يجاهد لنفسه** "*Her kim elinden gelen çabayı gösterirse yalnız kendi iyiliği için çabalamış olur."*[264] Âyet-i kerimesinden öğrenmekteyiz. Burada nefisle mücadeleden bahsedilmektedir.[265]

Âyetteki **جاهدو فينا** kısmı **جاهدوا في مرضاتنا** takdirinde olup hazif ile îcâz üslûbu kullanılmıştır.[266] Nitekim "*uğrumuzda çaba gösterin*" ifadesi, rızamızı kazanmak, bizi razı etmek uğrunu çaba gösterin manasına gelmektedir. Allah'ın rızasını kazanmak ise içerisinde bir çok unsuru barındırmaktadır. Bu unsurların hepsi teker teker sayılmayıp sadece **فينا** ifadesi ile Allah'ın bütün marziyatı kastedilmiştir.[267]

Âyetin devamında Allah'ın marzıyâtı konusunda çaba gösterenler hidayet ile müjdelenmetedir. Hidayet kelimesi ise içerisinde başarı, kalb-i itminan, doğru yol gibi manaları içermektedir. Burada bütün bu zikredilen manalar uzun uzun zikredilmeyerek, mezkûr bütün manaları ihtiva eden hidayet lafzı zikredilere îcâz'u'l kısar yapılmıştır. Bu da Allah'ın marziyatı yolunda çaba gösteren müminleri hidayet lafzındaki bütün manalarla aynı anda müjdelemektedir.[268]

Öte yandan **وَالَّذِينَ جاهَدُوا فِينا** " *bizim yolumuzda cihad edenler*" ibaresi kullanılarak cihadın içeriği mutlak bırakılmıştır. Bu yolla cihad edilmesi gereken nefis, şeytan, düşman birlikte kastedilmiştir. Aynı şekilde zaman ve mekana göre cihad edilecek şeylerin değiştiği göz önünde bulundurulduğunda Kur'an'ın cihad edilecek şeyleri îcâz ile mutlak bırakmasının edebi değeri anlaşılacaktır.[269]

---

[262] Sâfî, VIII, s. 40.
[263] Eş-Şiblî, s. 235.
[264] 'Ankebût, 29/6.
[265] Muhammed Ali *es-Sabuni, Safvetü't-tefâsir,* Dâr'ul-Kur'ân-i Kerim, Beyrût 1981, II, s. 146.
[266] İbn Âşûr, X., s. 188.
[267] İbn Âşûr, X., s. 189.
[268] Kurtûbî, VI, s. 134.; Sâfî, VII, s. 167.; İbn Âşûr, VIII, s. 240.
[269] Sâfî,V, s.237.

3. Âyet:

فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

" Rabbim! Bana salihlerden olacak bir evlat ver. İşte o zaman biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik."[270]

Tahlil:

Âyet-i kerimelerin bağlamına baktığımızda, putlara tapmaktan kaçınmak adına kavminin yaşadığı yerden başka bir yere hicret etmeye karar veren İbrahim (a.s.), vatanından ve içinde yaşadığı halktan ayrılmanın verdiği bir yalnızlık hissi ile Allah'tan kendisine bir evlat verilmesini istemektedir. Bunun üzerine Allah te'âla, İbrahim (a.s.)'ı oğlu İsmail ile müjdelemektedir.[271]

Mezkur âyet, çocukla müjdelenme ile ilgili bir âyet-i kerimedir. Âyete me'âni ilminin alt disiplini olan îcâz üslubu açısından incelendiğinde **فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ** kısmında îcâz-ı kısar olduğunu görülmektedir.[272] Âyette doğacak bebeğin vasıfları uzun uzun anlatılmak yerine birkaç kelime ile bir çocukta olması istenen vasıflar sayılmıştır.[273] Tabiri diğerle doğacak çocukta en çok merak edilen özellikler sıralanarak müjdelenmektedir. Bu belâgî üslubun kullanılmasıyla öncelikle müjdelenen çocuğun erkek olacağı ifade edilmiştir. Çünkü âyette müjdelenen çocuk için kullanılan siga erkek sigasıdır. Buna ilâve olarak yumuşak huyluluk ve itaatkar manalarına gelen **حَلِيمٍ** kelimesiyle aynı kökten gelen arapça ergenliği ifade eden **حلم** kelimesi kullanılarak mûciz bir şekilde müjdelenen çocuğun hem hilm sıfatıyla muttasıf olacağı hemde ergenlik çağında olacağı ifade edilmiştir. Bu müjde ile İbrahim (a.s.) 'ın vatanından ve yaşadığı toplumdan ayrılmanın verdiği yalnızlık ve zayıflık hissi, o dönemde gücün ve kudretin temsili olan erkek çocukla müjdelenmek suretiyle giderilmeye çalışılmıştır. [274]

[270] Sâffât, 37/100-101.
[271] Şiblî, s. 356.; Yazır, VI, s. 213.
[272] Nesefî, II, s. 105.; İbn Âşûr, X., s. 112.
[273] Nesefî, II, s. 106.; es-Sâbûnî, II, s. 267.
[274] Sâfî , X., s.268.; İbn Âşûr, X, s. 106.

4. Âyet:

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

Orada altın tepsiler ve bardaklar cennetliklerin çevrelerinde dolaştırılacaktır. Orada canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada sonsuza kadar kalıcısınız. İşte bu, yapıp ettiklerinizle girmeyi hak ettiğiniz cennettir.[275]

Tahlil:

Mezkûr âyet-i kerimede, salih amel işleyen müttaki kulların cennette nail olacakları nimetler tafsili bir şekilde tasvir edilip müjdelenmektedir.

Âyet-i kerimenin **وَفِيها ما تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ** kısmında îcâz'u-l kısar üslubu vardır. "*Orada nfislerin iştiha duyduğu ve gözlerin lezzet aldığı şeyler vardır."* Denilerek cennet nimetilerini nefislere ve gözlere hitap etmesi açısından hasredilerek îcâz yapılmıştır. [276] Tabiri diğerle cennet nimetleri uzun uzun anlatılmayarak sadece cennet nimetlerinin hitap ettiği iki âzâ zikredilmek suretiyle îcâz yapılmıştır. **تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ** ifadesi ile insanın arzu ve iştiha duyduğu herşey kastedilmiştir. **وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ** ifadesi ise insanın gözlerine hitap eden her türlü güzel manzara ve göze hoş gelen her türlü şey kastedilmektedir.[277]

وَأَنْتُمْ فِيها خالِدُون ifadesi ise zikredilen tüm nimetlerin hiç bitmeyip devam edeceğini ifade etmektedir. Nitekim mevzubahis kısım, isim cümlesi olması da sürekliliği ve devamı ifade etmektedir. Bu da içinde bulunduğu nimetin bitme korkusu yaşayan insanın o korkularını gideren müjdeli bir ifade mesabesindedir.[278]

وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا kısmındaki uzağı ifade eden **وَتِلْكَ** ismi işareti cenneti ta'zim etmek üzere kullanılmıştır.[279] Nitekim cennete giren insanların onu görecek konumda olmaları olağan bir durum olmasına karşılık uzağı ifade eden ismi işaret kullanılmıştır.

[275] Zuhrûf ,43/71-72.
[276] Sâfî, V, s. 340.
[277] ez-Zemahşerî, II, s. 278.; İbn Âşûr, XI, s. 240.
[278] Zemahşerî, II, s. 278.; Nesefî, II, s. 260.
[279] Sâfî, VII, s. 145.

Bahsi geçtiği üzere bu kullanım cenneti tazim ve büyüklüğünü göstermek üzere kullanılan bir ismi işarettir.[280] Ayrıca **ُورِثْتُمُوهَا** "*onu size miras bıraktık*" ifadesi onu size verdik olarak anlaşılabilir. Nitekim Allah'ın miras bırakmayacağı göz önünde bulundurulduğunda ve Allah'ın zatını mûris olarak göstermesi cennetin daha önce kimseye verilmediği, doğrudan Allah'tan gelen bir lütûf olduğuna işaret olarak yorumlanabilir. [281]

Âyet-i kerimenin öncesinde, inanmayan ve âsî olan kulların karşılaşacağı kötü son tasvir edilerek iki taraflı bir amaç güdülmüştür. Birincisi, müminlerin nail olacakları nimetiler zikredilerek inanmayanlar, adeta daha fazla tahkir edilip kaçırdıkları nimetlerin nedametini daha fazla duymaları amaçlanmıştır. Öte taraftan **انما الأشياء تعرف باضادها** " eşya zıddı ile bilinir" kaidesinden de anlaşılacağı üzere, müminlerin nail olcakları nimetlerin anlatan ayetlerin hemen öncesinde inanmayanların mülaki olacakları son tasvir edilerek cennet nimetlerinin çekiciliği ve güzelliği vurgunlanmak istenmiştir.[282]

5. Âyet:

الَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarırsa işte kurtuluşa erecekler onlardır.[283]

Tahlil:

Mezkur âyetin sebebi nüzül açısından bağlamı şu şekildedir: Mekke'den Medine'ye bütün varlıklarını bırakıp hicret eden muhacir müslümanlara karşı, onları

[280] Râzî, V, s. 167.
[281] İbn Âşûr, XI, s. 115.
[282] Muhammed b. Muhammed İmâdî, *İrşâdu'l-akli's-selim ilâ mezâyâ el-Kur'âni'l-Kerim*, çev. Ali Akın, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2006 ,X. s.192.
[283] Haşr, 59/9.

karşılayan ensarın gösterdiği fedakarlık üzerine Allah, ensarı ebedi kurtuluş ile müjdelemektedir.[284]

Âyetin başındaki **الدَّارَ** kelimesi beldeden kinayedir.[285] Nitekim **فَأَصْبَحُوا فِي دارِهِمْ جاثِمِينَ** "*Bunun üzerine yurtlarında yere serildiler*." [286] âyetinde de **الدَّارَ** kelimesi aynı manada kullanılmıştır. Öte yandan **الدَّارَ** kelimesinin başına lam-ı tarif getirilerek 'ahd-ı zihni yapılmıştır.[287] Yani mezkûr kelime ile muhacirlerin geldikleri şehir olan Medine kastedilmiştir. Ayrıca âyetin başındaki **تَبَوَّؤُا** bir yere sığınmak manasına gelmektedir. Âyetteki bağlamına bakıldığında ise **تَبَوَّؤُا** fiili kullanılarak is'tiâre-i mekniyye yapılmış ve iman eve benzetilmiştir.[288]

Âyet-i kerimeye îcâz üslubu açısından bakıldığında **وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدَّارَ وَالْإِيمانَ** kısmında îcâz-ı hazif olduğu görülmektedir. Âyetin Îcâz yapılmadan önceki takdiri **دار الهجرة ودار الإيمان تبوؤا** *"hicret yurduna ve iman yurduna sığınanlar"*şeklindedir. Burada "hicret" ve "iman" kelimesinden önce "dâr" kelimeleri zikredilmeyerek hazif ile îcâz sanatı yapılmıştır. Tabiri diğerle **الدَّارَ** kelimesinin muzâfun ileyhi, **الإيمان** kelimesinin ise muzâfı hazfedilmek suretiyle îcâz sanatı yapılmıştır.[289] Bu da âyete muhatap müminlerin gitmiş oldukaları şehrin kudsiyetine ve kıyamete kadar isminin baki kalacağına işaret olarak yorumlanabilir. Nitekim yukarıda da geçtiği üzere **الدَّارَ** kelimesi ile Medine kastedilmiştir. **دار الهجرة ودار الإيمان** ifadesi ile Medine şehri iman ve hicret gibi iki önemli değere izafe edilerek bir nevi ta'zim edilmiştir.

5. Vasl Sanatı

Müjde olgusu bağlamında vasıl üslûbu incelendiğinde genellikle zıt iki durumun aynı ibarede yer alması veya sevindirici haberlerin birbirine bağlanması şeklinde icrâ edildiğine şahit olunmaktadır. Aşağıda müjde manasını içeren âyet, vasıl üslubu bağlamında tahlil edilecektir.

---

[284] Şiblî, s. 440.
[285] Sâfî, XII, s. 231.
[286] A'râf, 7/78.
[287] İbn Âşûr, XI, s.78.; es-Sâbûnî, II, s. 280.
[288] Sâfî, XII, s. 235.
[289] İbn Âşûr, XII, s. 238.

1. Âyet:

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ

Buna göre kuşkusuz erdemliler cennette olacaklar; Kötüler ise kesinlikle cehenneme gireceklerdir.[290]

Tahlil:

Âyetlere bakıldığında öncelikle **الْأَبْرَارَ** ifadesiyle takva sahibi iyi insanlar kastedilmektedir. Buna karşılık **الْفُجَّارَ** ifadesi ile de kötülüğe bulaşmış müşrikler kastedilmektedir.[291] Her iki âyetin başında da tahkik manası bidiren **إِنَّ** edatının var olduğunu görülmektedir. Bu da müminlerin cennete inkarcıların da cehenneme kesin olarak gireceğini ifade etmektedir.[292]

Öte yandan âyette müminlerin girecekleri yer **لَفِي نَعِيمٍ** tabiri ile ifade edimiştir. Bu tabir hakiki bir zarfiyet ifade etmeyip itibarî bir durumu anlatmaktadır. Tabiri diğerle **نَعِيمٍ** ifadesi bir yer ismi olmayıp cenneten mecâz olarak kullanılan bir kavramdır. Buna karşılık ikinci âyette cehennemliklerin girecekleri yer **لَفِي جَحِيمٍ** ifadesi ile belirtilmiştir. Yani **جَحِيمٍ** ifadesi cehennemin bir ismi olup hakiki zarfiyet ifade etmektedir. Bundan da şu anlaşılmaktadır; **نَعِيمٍ** ifadesi ile bir yer kastedilmeyip müminlerin yaşayacağı cennetî halet bir yerle sınırlı tutulmayıp genel bırakılmıştır.[293] Burada inananların nail olacağı nimetlerin sınırsızlığı ve cennetin genişliği işmam edilmiş olup bu konuda müminler müjdelenmiştir. Buna karşılık inanmayanlar için kullanılan **جَحِيمٍ** ifadesi ile de muayyen bir yer olan cehennem kastedilmiş olup hem gidecekleri yerin kesinliğine hemde hapis misali bir yer olmasına vurgu yapılarak uyarılmışlardır.[294]

İlk âyet-i kerime iyilerin cennetle müjdelemekle birlikte ikinci ayetle birlikte düşünüldüğünde vasl sanatı görülmektedir. Mezkûr âyet-i kerimelerde iyilerin mükafatının cennet, kötülerin ise cehennem olduğu ard arda zikredilerek iyileri

[290] İnfitâr, 82/13-14
[291] Yazır, VII, s. 213.
[292] Zemahşerî, II, s. 367.; Nesefî, II, s. 290.
[293] İbn Âşûr, XII, s. 145.
[294] Zemahşerî, II, 370. es-Sâbûnî, II, s. 289.

bulundukları konumlarında sabit kadem olmaları işmam edilmekle birlikte, kötü kimseler de uyarılmaktadır.[295]

B. BEYAN İLMİ AÇISINDAN TAHLİLLERİ

Müjde âyetleri bağlamında beyân ilminin alt disiplinleri olan teşbîh, mecâz, ist'âre, mecâz-ı müsel üslüplarının sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu sanatların kullanım sebebi, müjde olgusunun tabiatından kaynaklanmaktadır. Nitekim Kur'ân bağlamında müjdeli haberler genellikle ahirette gerçekleşmek üzere verilmektedir. Ahirette ait durum ve olaylar ise insan için gayb konumundadır. İnsan için gayb konumunda olan durum ve olayları en iyi anlatma yöntemi ise tabiatında bir şeyi bir şeye benzetme olan teşbih, mecâz, mecâz-ı mürsele ve ist'iâre sanatlarıdır. Çünkü insan bilip görmediği bir şeyi, bilip gördüğü şeylere benzetmek suretiyle anlamaya çalışır.

Beyân ilmi ve alt disiplinleri ile ilgili teorik bilgiler ilk bölümde verildiğinde burada verilmeyecektir. Aşağıda ilgili müjde âyetleri beyân ilminin alt disiplinleri açısından değerlendirilecektir.

1. Teşbih Sanatı

Müjde âyetlerinde genellikle cennetin tasvirleri, ahirette verilecek nimetler teşbih sanatı yapılarak bahsedilmektedir. Bunun sebebi insanın mezkûr nimetlere olan iştiyaklerini arttırarak iyi işleri yapmaya sevk olarak yorumlanabilir. Aşağıda İlgili âyetler teşbih bağlamında tahlil edilecektir.

1. Âyet:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlara, kendileri için zemininden ırmaklar akan cennetler bulunduğu müjdesini ver. Onlara cennetteki meyvelerden biri

[295] Sâfî, V, s. 233.

rızık olarak her sunulduğunda, "Bu daha önce de bize rızık olarak verilendir" derler. O kendilerine, benzer şekilde verilmiştir. Ayrıca onlar için orada tertemiz eşler de vardır ve orada onlar sonsuza kadar kalıcıdırlar.[296]

Tahlil:

Âyet-i kerimenin **وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا** ile başlayan kısmı, **وإن كنتم في ريب مما أنزلنا** ifadesi ile başlayan ve kafirlerin durumunu anlatan kısmın üzerine atıf yapılmıştır. Kur'ân-ı kerimenin ifade tarzına baktığımızda genellikle terhîb bildiren âyetlerden sonra terğîb bildiren âyetlerin geldiği görülmektedir. Burada da aynı durum caridir. Nitekim Kur'ân-ı kerim'in gerçekliğinden şüphe eden kimseler Allah'ın azabı ile uyarılırken devamında iman edip salih ameller işleyen kimseler altlarından ırmaklar akan cennetlerle müjdelenmektedirler.[297]

وَالصَّالِحَاتُ kelimesi **صالحة** kelimesinin çoğulu olup iyi ve güzel işleri ifade etmektedir. Mezkûr kelimenin harf-i ta'rif ile başlamasının sebebi istiğrak manası ifade etmesinde dolayıdır. Buradaki istiğrak, örfü istiğraktır. Yani iyi işler yapmanın sınırını şer'i deliller ile o işi yapacak olan kişinin gücü ve mükellefiyet şartları belirler. Bu da kişiden kişiye göre değiştiği için **وَالصَّالِحَاتُ** ifadesinin başındaki harf-i ta'arif örfü istiğrak manası ifade etmektedir.[298] Burada da zımni bir müjde vardır. Nitekim **وَالصَّالِحَاتُ** olarak tabir edilen iyi işler insanın gücünün yettiği kadar ile sınırlı tutulmuştur. Tabiri diğerle insanın gücü dahilinde olmayan hiçbir iş Allah'ı razı etmek babından **وَالصَّالِحَاتُ** kapsamında değerlendirilmemektedir. Bu da Allah'ı iyi işler yaparak Allah'ı razı etme endişesi taşıyan müminler için müjde mesabesinde değerlendirilmektedir. **لا يكلف الله نفسا إلا وسعها** "*Allah kimseyi gücünün yettiğinden fazlsı ile sorumlu tutmaz"*[299] Âyeti de mezkûr manayı destekler mahiyette bir muhtevaya sahiptir.

[296] Bakra, 2/25.
[297] Kurtûbî, II, s. 56.; İbn Âşûr, II. S.146.; Yazır, II, s. 147.
[298] Nesefî, I, s. 68.; es-Sâbûnî, I, s. 140.
[299] Bakara, 2/286.

Âyet-i kerime teşbih üslubu açısından değerlendirildiğinde **هذَا الَّذِي رُزِقْنا مِنْ قَبْلُ** kısmında teşbih-i beliğ olduğu görülmektedir. Bunun takdiri **هذا مثل الذي رزقناه من قبل** şeklinde olabilecekken teşbih edatı olan **مثل** zikredilmeyerek âdeta cennet nimetleri ile dünyadaki nimetler aynileştirilerek teşbihi beliğ yapılmıştır.[300] Bu da insanın hiç bilmediği, duymadığı nimetlere karşı duyacağı ilgisizlik göz önünde bulundurularak bildiği tattığı in'ama karşı duyacağı iştiyak tehyic edilmek istenmektedir. Bu yolla mezkûr müjdelere nail olmak isteyen insanın daha çok çaba sarf etmesi amaçlanmaktadır.[301]

2. Âyet:

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Mallarını Allah rızâsını dileyerek ve içlerinden gelerek harcayanların misali ise tatlı bir yamaçta bulunan, üzerine bolca yağmur yağan, bu sebeple ürününü iki misli veren bir bahçedir; şayet sağanak yağmazsa incecik yağar. Allah yapıp ettiklerinizi görmektedir.[302]

Tahlil:

Mezkûr ayet-i kerime, atıf vavı ile kendisinden bir önceki, münafıkların infaktaki durumunu anlatan âyete atfedilerek her iki infak etme hadisesinin daha iyi anlaşılması, mukayese edilmesi, ihlas ile infak edenlere övgü ve riya ile infakta bulunanlara ise yergi manası içermektedir. [303]

Âyet-i kerimeye teşbih üslûbu açısından bakıldığı zaman teşbihi temsili olduğu görülecektir. Burada vechü'ş-şebeh bir mefaatın oluşması için gerekli sebeplerin bir araya toplanması durumudur. Âyetteki müşebbeh, Allah'ın rızası ve sevgisini kazanmak için ihlasla verilen nafakadır. Müşebbehün bih ise verimli bir toprağa sahip ve bereketli

[300] Sâfî, I, s.79., İbn Âşûr, II, s.149.
[301] Muhammed Muhammed Ebû Musa, *Delâlâtü't-Terâkib : Dirâse Belâgıyye*, Mektebet'ul- Vehbe, Kahira 1987, s.218.
[302] Bakara, 2/265.
[303] Ebû'l-fidâ İsmail Hakkı el-Aydosî el-Bursevî, *Rûhu'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'an*, trc. Ömer Faruk Hilmi, Osmanlı Yayınevi, İstanbul 2005, v, s.105.

yağmurların yağdığı bir bahçedir.[304] Âyette, mallarını Allah'ın rızası için ihlas ile infak edenlerin durumu, yüksek bir yerde bulunan ve üzerine yağan şiddetli yağmurlar vesilesi ile her zaman ki verdiği ürünün iki katı ürün veren bir bahçenin durumuna temsil yolu ile benzetmektedir. Burada ihlaslı infakın hem dünyada hemde ahirette büyük bereket ve faydalara vesile olacağı teşbihi temsili yapılarak ifade edilmektedir.[305]

Âyet-i kerimede geçen **وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ** ifadesi ile her türlü cimrilik, şek ve şüpheye karşı nefsi frenlemek manası ifade edilmektedir.[306] Ayrıca burada **مِنْ** harfi ceri ba'ziyet bildirir. İnsanın malından infak etmesinin zor olduğu düşünüldüğünde burada **مِنْ** harf-i ceri ile mal nefisten bir parçaymış gibi ba'ziyet yapılması daha iyi anlaşılacaktır.[307] Dolayısı ile nefsi istememesine rağmen infak gibi Allah'ı hoşnut eden bir fiili yapanlar bereket ve gönül huzuru ile müjdelenmektedirler.

3.Âyet:

وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

Rabbinizin mağfiretine mazhar olmak ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup gökler ve yer kadar geniş olan cennete girmek için yarışın![308]

Tahlil:

Âyet, sahabenin Hz. Peygambere İsrâiloğullarının Allah katında kendilerinden daha kıymetli olduklarını söylemesi üzerine nazil olmuştur.[309] Âyette sahabenin şahsında bütün inananlar kastedilerek Allah katında kendilerini mağfirete ulaştıracak işler yapılması emredilmektedir. Devamında bu mağfirete nail olanlar için genişiliği yer ve gök kadar olan cennetin hazır olduğu müjdesi verilmektedir.[310] Öte yandan mevzubahis âyet-i kerime, bir önceki âyette geçen **وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ** "*Allah'a ve resülüne itaat edin"* ksmına bedelü'l-iştimâl veya açıklama (beyân) bağlamında değerlendirilebilir.[311]

[304] Sâfî, II, s.67.
[305] ez-Zemahşerî, I, s. 178.; İbn Âşûr, ıı, s.155.
[306] el- Bursevî, II, s. 89.
[307] Sâfî, II, s.200.
[308] Âli 'İmrân, 3/133.
[309] Şiblî, s. 67.
[310] Yazır, III, s.137.
[311] Nesefî, I, s. 84. es-Sâbûnî, I, s. 193.

Nitekim Allah'a ve resülüne itaat Allah'ın rızasını kazanmaya yönelik bir çaba olarak yorumlanabilir. Ele aldığımız âyette de cenneti ve mağfireti kazandıracak işlere koşuşturmak emredilmektedir.

Âyetteki **سَارِعُوا** "*koşuşturun"* fiili mecâzi mana ifade edebileceği gibi gerçek manada da kullanılmış olabilir.[312] Nitekim Türkçe'de de kullanılan " *bir işe koşturmak"* ifadesi mecâz içerdiği gibi gerçek manasınada hamledilebilir.[313] Ayrıca **سَارِعُوا** fiili müfâale vezninde gelmesi, cennet ve mağfirete götürecek işlere her daim koşturmayı ifade etmektedir.[314]

Âyet-i kerimenin **عَرْضُهَا السَّماواتُ وَالْأَرْضُ** kısmında teşbihi beliğ sanatı vardır. "Genişliği gök ile yer kadar olan" ifadesi ile cennetin genişliğine atıfta bulunulup uzunluk zikredilmemiştir. Cari olan örfte genellikle genişiliğin uzunluktan daha kısa olduğu göz önünde bulundurulduğunda uzunluktan mübalağa amacı güdülerek bahsedilmemektedir. Bunula birlikte teşbih edatı zikredilmeyerek mübalağada zirve yapılmıştır. Buda tabiatı gereği geniş ve ferah yerleri seven insanın yapılan müjdeye nail olma isteğini arttırmaktadır.[315]

4. Âyet:

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

Rüzgârları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O'dur. Nihayet o rüzgârlar ağır bir bulut yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Herhalde bundan ibret alırsınız.[316]

[312] İbn Âşûr, III, s. 90.
[313] Yazır, III, s. 112.
[314] Nesefî, I, s. 125.; Sâfî, III, s. 134.; el- Bursevî, IV, s. 43.
[315] Ebü's-Senâ Şehâbeddîn Mahmûd b. Abdullâh b. Mahmûd Âlûsî, *Ruhü'l-meani fî tefsiri'l-Kur'âni'l-azim ve's-seb'i'l-mesani*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1995 ,I, s.120.
[316] A'râf, 7/57

Tahlil:

Mezkur âyeti kerimede teşbihi temsili vardır. Yağmurun indirilmesi ile bitkilerin ve meyvelerin çıkarılması, ölülerin diriltilmesine teşbih-i temsili yolu ile benzetilmiştir. Burada vechu'ş-şebeh bitkilerin dirltilmesi ile ölülerin diriltilmesidir.[317] Birine kâdir olan diğerini yapmaya kadirdir. Yani kışın ölmüş bitkileri baharda dirilten yaratıcı, ölen insanı da haşirde diriltmeye gücü yetmektedir. İnsanların hergün şahit oldukarı bitki ve meyvlerin yağmur vasıtası ile yeşermesi hadisesi örnek gösterilerek buna güç yetiren yaratıcının ölülerin ihyasınada muktedir olduğu vurgulanmak istenmiştir. Bu da en büyük korkularından biri ölüm ve sonrası olan insana adeta müjde mesabesinde bir durumdur.[318]

كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ kısmında da teşbih-i mürsel vardır. Mezkur kısımda nebatatın ihyası zikredildikten sonra **كَذَٰلِكَ** edatı zikredilerek müşebbehün bih olan ölülerin ihyası zikredilmiştir. Buda teşbihi mürsele güzel bir örneklik teşkil etmektedir.[319]

Aynı şekilde âyet-i kerimenin **بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ** kısmında mecaz-ı mürsel vardır. Burada **بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ** 'ten maksad yağmurdur. Yağmura rahmet denmesinin sebebi kendisine terettüp eden faydadan dolayıdır. Buradaki alaka sebebiyedir. Çünkü buradaki **يَدَيْ** maksat nimetlendirmenin sebebi konumunda olmasıdır. Rahmette nimetin kendisidir.[320]

5. Âyet:

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِين

Sonra peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. İşte böyle; inananları kurtarmak bize düşer. [321]

[317] İbn Âşûr, III, s. 235.
[318] İbn Âşûr, ııı. ,s. 208.
[319] Âlûsî, II, s.150.
[320] Sâfî ,III, s.120.
[321] Yûnus, 10/103.

Tahlil:

Âyet-i kerîme mahzûf bir cümle üzerine atfedilmiştir. Nitekim bir öncesinin takidiri **تلك سنتنا في خلقنا نـهلك الامم المكذبة** *" yalanlayan ümmetleri helak etmek dünyada cari olan kanunlarımızdandır."* Şeklinde düşünülebilir.[322] Devamında peygamberler ve ümmetleri, netice itibari ile her türlü sıkıntı ve meşakkatten kurtulacakları müjdesi verilmektedir.

Âyet-i kerimede teşbih-i temsili vardır. Burada müşebbeh olan gelecekteki müminlerin kurtarılmasına müşebbeh bih olan önceki peygamberlerin kurtarılmasına benzetilmiştir. Ayrıca vechü'ş-şebeh kurtarılma hadisesidir.[323] Geçmişteki müminlerin zalim ve cebbbarların elinden Allah tarafında kurtarılması temsil yolu ile örnek gösterilerek gelecekteki müminlerin de nihayetinde her türlü eziyet ve cefadan kurtulacakları **حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ** "*İşte böyle; inananları kurtarmak bize düşer.*" İfadesi ile müjdelenmiştir. Bu müjde vasıtası ile müminlerin ümit ve dirençlerinin diri olması sağlanmıştır.[324]

6. Âyet:

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰناً اَعْجَمِياً لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهٗ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاۤءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِيٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ

Şayet biz onu yabancı dilde okunan bir kitap olarak indirseydik mutlaka şöyle diyeceklerdi: "Âyetlerinin açık seçik anlaşılır olması gerekmez miydi? Bir Arap'a yabancı dilden bir kitap, öyle mi!" De ki: "O, inananlar için bir rehber ve şifadır; inanmayanlara gelince onların kulaklarında bir sağırlık vardır, Kur'an onlara kapalıdır. (Sanki) onlara çok uzaktan sesleniliyor. [325]

[322] Nesefî, I, s.158.; İbn Âşûr, V, s. 235.
[323] Âlûsî, VI, s. 111.
[324] Ebû Saîd Nasırüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed Beyzâvî, *Envarü't-tenzil ve esrarü't-te'vil = Beydavi tefsiri*, tercüme Abdülvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul 2011 s.308.
[325] Fussilet, 41/ 44.

Tahlil:

Âyet-i kerime, inanmayan müşriklerin Kur'ân'a isnad ettikleri şüpheler üzerine onlara (müşriklere) cevap mahiyetinde nazil olmuştur.[326]

Âyetin başındaki **ولَوْلا** tahdid (teşvik) manası ifade eder. Devamında ki **فُصِّلَتْ** fiili açıklamak ve izah etmek manasını ifade eder. Yani eğer Kur'ân, Arapça'dan farklı bir dilde nazil olmuş olsaydı; inanmayanlar onun izahı ve anlaşılması konusunda şekvada bulunacaklardı.[327]

Âyetin **أَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ** kelimeleri arasındaki vâv, atıf vâvıdır.[328] Yani nasıl olurda kelimeler yabancı ve o kelimelere muhatap kimse Arap olabilir. Tabiri diğerle Kur'ân'da kullanılan dil Araplar'ın anladıkları ve kendi aralarında musta'mel olan bir dildir. Dilden de öte Allah, sebepler dairesinde Kur'ân'ın anlaşılması için bütün olanakları yaratmıştır. Bu konudaki bütün şikayetleri geçersizdir.[329]

Müşriklerin bu şikayetleri üzerine âyetin devamında **قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدىً وَشِفاءٌ** "*De ki: "O, inananlar için bir rehber ve şifadır"* şeklinde buyrulmuştur. Âyetin bu kısmı **مَا يُقالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ** "*sana söylenen bu sözler senden öncekiler için de söylenmiştir."* Cevap mahiyetindedir.[330] Yani Kur'ân için serdedilen bütün iftiraların cevabı onun hidayet ve şifa kaynağı olmasıdır. Kur'ân'ın hidayet ve şifa kaynağı olması müşriklerin ithamlarına cevap mahiyetinde olduğu gibi müminlere de müjde mesabesinde bir âyettir.[331]

Âyet-i kerimeye teşbih üslûbu açısından bakıldığı zaman **قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدىً وَشِفاءٌ** kısmında teşbihi beliğ olduğu görülecektir. Kur'ân müşebbeh; şifa ve hidayet ise müşebbehün bihtir. Mezkur pasajda teşbih edatı zikredilmeksizin Kur'an'ın şifa ve

[326] Şiblî, s. 342.
[327] El- Beydâvî, V, s. 236.
[328] Nesefî, II, s. 347.
[329] Âlûsî, VII, s. 321.
[330] İbn Âşûr, VII, s. 187.
[331] İbn Âşûr, VII, s. 189.

hidayetin kendisi olduğu manası çıkmaktadır.[332] Bu da şifa ve hidayete her daim ihtiyacı olan insanoğluna müjde mesabesinde bir ifadedir. Aynı şeklide âyetin **فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى** kısmında da teşbih-i beliğ vardır. Müşebbeh müşriklerin duyma yetisi, müşebbehün bih sağırlık, vechü'ş-şebeh ise lafızları işitmeme ve onlardan faydalanamamadır. [333]

7. Âyet:

وَحُورٌ عِينٌ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ

*Güzel gözlü hûriler; Saklı inciler misali***.** [334]

Tahlil:

Âyet-i kerimelerde cennetle müjdelenen müminlere verilecek nimetler tâdât edilip hurilerin saklı inciler gibi oldukları ifade edilmiştir.[335] Huriler tavsif edilirken kullanılan edebi sanat teşbih-i mürseldir. Burada huriler müşebbeh, saklı inciler ise müşebbehun bihtir. Hurilerin her türlü kötülük ve noksan sayılabilecek vasıflardan uzak olduğunu ifade etmek üzere **اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ** tabiri kullanılmıştır. İncilerin kendilerine has kabukları ile denizin altında her türlü değişim ve olumsuz etkiden mahfuz oldukları göz önünde bulundurulduğunda müşebbeh bih olarak seçilen ifadenin ne kadar yerinde olduğu anlaşılacaktır. Bu da mezkur olağanüstü vasıflara sahip nimetlere nail olmak isteyen müminlere motive kaynağı olmaktadır.[336]

2. Mecâz Sanatı

Müjde manası ihtiva eden âyetlerde mecâz üslubu ve türevleri sıkça kullanılmaktadır. Yukarıda da zikri geçtiği üzere müjde olgusu geleceğe ait bir durum olup insanın muttali olamayacağı bir zaman diliminde gerçekleşmektedir. Bu yüzden mecâz üslubu sıkça kullanılmaktadır. Bunun sebebi ise insana görüp bilmediği bir şey veya durum anlatılırken genellikle görüp bildiği birşeye benzetmek suretiyle izah

[332] Âlûsî, VII, s. 143.
[333]Sâfî, VIII, s. 90.
[334] Vâkı'a, 56/22-23.
[335] Şiblî, s. 432.
[336] İbn Âşûr, ,vıı. ,s. 350.

edilmeye çalışılır. Nitekim Kur'ân'daki müjde âyetlerinin çoğu ahirete atıfta bulunmaktadır.[337] Yani ifade edilen müjdelerin çoğu ahirette gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Bu da insanların hiç muttali olmadıkları bir durum olduğu göz önünde bulundurulduğunda mecâzın çokça kullanılmasının sebepleri daha iyi anlaşılacaktır.

Aşağıda ilgili âyet mecâz üslubu açısından değerlendirilecektir.

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ

İbrâhim'in korkusu geçip müjdeyi de alınca Lût kavmi hakkında bizimle tartışmaya başladı. [338]

Âyet-i kerime, çocuk ile ilgili müjdeyi ihtiva etmektedir. Nitekim sâbık âyetlerde Hz. İbrahim'in eşi, ishak ve Ya'kûb (a.s.) ile müjdelendiği[339] ifade edilmektedir. Âyette müjdeli haber ile birlikte Allah'ın elçileri olan meleklerin Hz. İbrahim'in kavmini helak etmek üzere geldikleri bildirilmektedir. Bunun üzerine Hz. İbrahim kavminin helak olmaması için elçilerle münakaşaya girmektedir.[340]

Âyet-i kerimeye mecâz üslübü açısından bakıldığında **وَجاءَتْهُ الْبُشْرى يُجادِلُنا فِي قَوْمِ لُوطٍ** kısmında mezkûr sanatın olduğu görülecektir. Bu kısımda "bizimle tartışmaya başladı" manasına gelen " **يُجادِلُنا** " cümlesinin takdiri **يجادل رسلنا في حالهم وشأنهم** "*yani eliçlerimizle kavminin durumu için münakaşaya girdi"* şeklinde olmalıdır. Çünkü İbrahim (a.s.) kendileri ile tartışmaya giriştiği kimseler Allah'ın elçileri olup Allah'ın bizzat zatı değildir. Burada " **يُجادِلُنا** " fiili eğer Allah'a isnad edilecekse tazarruda bulundu şeklinde anlaşılmalıdır. Nitekim Hz. İbrahim bir peygamber idi. Dolayısı ile başkaldırı ve karşı gelmeyi ifade eden cidâl fiilini Allah'a karşı kullanması söz konusu olamazdı. [341]

[337] Temiz, s. 45.
[338] Hûd, 11/ 74
[339] Hûd, 11/71
[340] Şiblî, s. 143.
[341] Âlûsî, VI, s.265.; İbn Âşûr, V, s. 94.

Öte yandan âyetin son kısmındaki **فِي قَوْمِ لُوطٍ** "*Lût kavmi konusunda…"* ibaresi **فِي عِقَابِ قَوْمِ لُوطٍ** *" Lût kavminin azabı konusunda…."* Takidirinde anlaşılmalıdır. Burada azap hükmü Lût kavminin kendisine ta'lik edilmesi dolayısı ile **عِقَابِ** zikredilmemiştir.[342]

a) Mecâz-ı Mürsel

Aşağıda müjde ifade eden âyetler mecâz-ı mürsel üslubu açısından incelenecektir.

1. Âyet:

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ.

İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Şundan emin olun ki imanlı bir câriye, sizin hoşunuza gitse de müşrik bir hür kadından iyidir. İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan erkeklerle de kadınlarınızı evlendirmeyin. Şundan da emin olun ki imanlı bir köle, sizin hoşunuza gitse bile müşrik bir hür kişiden daha iyidir. Onlar insanları ateşe çağırırlar, Allah ise izni ile cennete ve bağışlanmaya çağırır, gerektikçe hatırlasınlar diye insanlara âyetlerini açıklar. [343]

Tahlil:

Âyet-i kerime sahabeden Marsad el-Ganavî'nin, 'Anâk isimli müşrike bir kadın ile evlenmek istemesi üzerine nazil olmuştur. Devamında böyle bir hataya düşen kimsenin tevbe etmesi halinde tevbesinin kabul olacağı vurgulanmıştır.[344]

Âyet-i kerimede müminlerle evliliğin, fiziki ve maddi manada ne kadar iyi olsalar da müşriklerle evlilikten üstün olduğundan bahsedilmektedir. Son pasajında ise Allah'ın bağışlanma ve dolayısı ile cennete çağırdığını, müşriklerin ise ateşe ve azaba çağırdıklarından bahsedilmektedir.[345]

---

[342] Sâfî, IV, s. 88.
[343] Bakara, 2/221.
[344] Şiblî, s. 78.
[345] Yazır, II. s, 79.

Âyet-i kerimenin **وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ** kısmında mecâz-ı mürsel vardır. Mağfiretten maksat tevbedir. Alaka ise sebebiyedir. Çünkü tevbe mağfiretin sebebidir.[346] Burada müminlere zımnî bir müjde vardır. O da müminlerin günahlarında tevbe etmeleri halinde mağfiret ve cennete nail olacakları ifade edilmektedir. Çünkü tevbe lafzı zikredilmeden onun bir nevi sonucu olan mağfiret ve cennetten bahsedilmiştir. Buda müminlerin tevbelerinin suhuletle kabul edileceği şeklinde yorumlanabilir.[347]

Öte yandan âyetin **وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ** kısmında olan lâm **(لَ)** ibtida lâmıdır. Sadece isimlerin başına gelen bu lâm âyetin mazmununda ifade edilen şeylerin doğruluğunu tekid amacı gütmektedir.[348]

2. Âyet:

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا

Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince, Allah onları, kendinden bir rahmet ve lutuf içine daldıracak ve onları kendine ulaştıran dosdoğru bir yola iletecektir. [349]

Tahlil:

Âyetin bağlamına baktığımız zaman bir önceki âyette **يا ايها الناس** umumi hitabı kullanılıp ehli kitap kastedilmiştir. Onlara apaçık bir delil olan Kur'ân'ın indirildiği ifade edilerek ona inanmaya bir nevi zımnen davet edilmişlerdir.[350] Devamında tahlil etmekte olduğumuz âyette ise iman edip Allah'a sığınan kimseler rahmet, lütuf ve hidayet ile müjdelenmektedirler.

Âyet-i kerimenin başındaki **أَمَّا, مَهْمَا** manasında olup şart manası ifade etmektedir.[351] Dolayısı ile " *Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince, Allah*

[346] El-Bursevî, I, s. 223.
[347] İmâdî, V, s. 80.
[348] Sâfî, III, s.253.
[349] Nisâ, 4/175.
[350] Yazır,III, s. 56.; es-Sâbûnî, I, s. 193.
[351] El- Beyzâvî, III, s. 89.; Sâfî, III, s. 93.

onları, kendinden bir rahmet ve lutuf içine daldıracak ve onları kendine ulaştıran dosdoğru bir yola iletecektir"[352] ifadesini duyan kimseyi, iman etmeyenlerin durumunu izah eden bir cümle beklentisi içine sokmaktadır. Fakat burada iman etmeyenlerin durumunu izah eden cümle mahzuftur. Bu da iman edip Allah'a sığınan müminlere verilecek nimetler tâdât edilmekle birlikte inanmayanlar hiç muhatap bile alınmayarak tahkir edilmektedirler. Çünkü bir üst âyette izah edildiği üzere kendilerine apaçık delil **برهان مبين** [353] olarak ifade edilen Kur'ân-ı Kerim indirilmesine rağmen iman etmemişlerdir. Buna karşılık ahiret azbının yanı sıra dünyada bile kale alınmamak suretiyle cezalandırılmaktadırlar.[354]

Yukarıda, âyetin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ön bilgilerin zikredilmesinden sonra âyet, mecâz-ı mürsel açısından incelendiği zaman **فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ** kısmında mezkûr sanatın olduğu görülecektir. Çünkü rahmet insanın içine girebileceği bir şey değildir. Buna karşılık insanın içine girebileceği yer rahmetin yeri olan cennettir. Buradaki mecâz hale atıfta bulunup mahallin kast edildiği bir mecâz türüdür. Alaka ise haliyedir.[355]

Âyette iman edip Allah'a i'tisam edenlerin cennete değil de rahmete girecelerini mecâz yolu ile ifade edilmesinin hikmeti, rahmetin dünyada da insanların istifade edebileceği bir şey olması açısından da yorumlanabilir.[356]

3. Âyet:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

Ey iman edenler! Bilin ki yahudi din bilginlerinin ve hıristiyan din adamlarının birçoğu halkın mallarını haksızlıkla yerler ve Allah yolundan alıkoyarlar. Altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele! [357]

[352] Nisâ,4/174.
[353] Nisâ, 4/173.
[354] Kurtûbî, III, s. 167.; Âlûsî, III, s. 97.
[355] İbn Âşûr, II. ,s.303.
[356] Sâfî, III, s. 48.
[357] Tevbe, 9/34.

Tahlil:

Âyet-i kerime, ehli kitap alimlerinin sefil durumdaki insanlardan mallarını haksız yere aldıklarını ifade etmektedir. Müminlerin böyle bir yanlışa düşmemelerini ifade etmek üzere nazil olmuştur. [358]

Âyette **إِنَّ كَثِيرًا مِنَ** ifadesi kullanılarak insanlarının mallarını haksız yere almak gibi kötü bir eylemi, hepsinin değil çoğunun yaptığı ifade edilmiştir. Bu da ehli kitabın içinde de bozulma ve yozlaşmaya rağmen iyi insanların bulunduğnu ifade etmektedir.[359] Aynı şekilde âyet-i kerimede geçen ve hâl konumunda kullanılan **بِالْبَاطِلِ** ifadesi ise; şer'i ahkamları değiştirme, insanların hevalarına tabi olma, ve hak sahibine hakkını vermemek gibi manaları içermektedir.[360]

Mezkûr âyet-i kerimede insanların mallarını batıl yollarla biriktirip yiyen kimselerin maruz kalacakları azap tehekküm yolu ile tebşir edilmektedir.[361] Âyet-i kerimenin **إِنَّ كَثِيراً مِنَ الْأَحْبارِ وَالرُّهْبانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوالَ النَّاسِ بِالْباطِلِ** kısmında mecâz-ı mürsel vardır. Çünkü burada **لَيَأْكُلُونَ** "muhakkak yerler " lafzından maksat **الأخذ** "almak" manasındadır. Nitekim yemek, alamayı gerektirir. Buradaki alaka illiyet/ ma'luliyet veya lazım/melzum ilişkisidir.[362]

Âyetin **وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلا يُنْفِقُونَها فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِيمٍ** "*Altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele!"* kısmı **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيراً** kısmı üzerine atıf yapılmıştır.[363] Her iki cümle arasındaki münasebet şu şekilde izah edilebilir:

Her iki cümlede de yönetici ve önder konumuna bulunan kimselerin bulundukları makamları suistimal edebilecekleri konusunda yönetilen kimseler

[358] Şiblî, s. 210.
[359] Yazır, V, s. 137.
[360] Nesefî, I, s. 88.; Beyzâvî, V, s. 73.
[361] Sâfî, V, s. 256.
[362] Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer Hafaci, *İnayetü'l-Kadi ve kifayetü'r-Razi = Hâşiye ala Tefsiri'l-Beyzavi*, el-Mektebetü'l-İslamiyye ,Diyarbakır 1998, I., s.235.
[363] İbn Âşûr, VI, s. 113.

uyarılmaktadır. Nitekim her ne kadar bilgi konusunda iyi iseler de (ruhban ve ahbar olacak seviyede bile olsalar) içlerinde kötü niyet taşıyabilmektedirler.[364] Devamında biriktirilen mallar eğer Allah yolunda harcanmazlarsa kendilerine azap olarak döneceği ifade edilmiştir. Nitekim âyetin Tebûk seferi sonrası indiği[365] göz önünde bulundurulduğunda bağlam daha iyi anlaşılacaktır.

Öte yandan âyetin devamındaki **فَتُكْوى بِها جِباهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ** kısmında insanların mallarını haksız yere yiyenlerin bedenlerinde azap görecek mahalleri bel ve alına has kılınmasının hikmeti şöyle te'vil edilebilir: Genellikle mal biriktirenlerin mal biriktirmekteki amaçları insanları nezdinde söz sahibi olmaktır. Bir fakir gördükleri zaman ondan yüz çevirip sırtlarını dönerler. Bundan dolayı Allah onların azap görecekleri mahallerinin sırt ve alınları olarak tayin etmektedir.[366]

Âyete mefhumu muhalifi tabiri diğerle malları haksız yere ellerinden alınan mazlumlar açısından bakıldığı zaman, (haksızlığa uğrayanların) mallarının bir nevi Allah'ın garantisi altına alındığı anlaşılmaktadır. Bu da mezkûr âyetin, her zaman haksızılığa maruz kalabilen zayıf ve mazlum insanların haklarının korunması konusunda garantörlük vazifesi görerek onları bu konuda iç huzuru verip müjdelediği şeklinde de anlaşılabilir.

4. Âyet:

أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ

İçlerinden bir kişiye, "insanları uyar ve iman edenlerin Allah katında değerli bir yeri bulunduğunu müjdele" diye vahiy göndermemiz insanlar için şaşılacak bir şey midir? Bir de inkâr edenler, "bu, kuşkusuz apaçık bir büyücü" demektedirler. [367]

[364] El-Bursevî, V, s. 156.
[365] Şiblî, s. 211.
[366] Yazır, V s. 388.
[367] Yunûs, 10/2.

Tahlil:

Âyet-i kerimenin sebebi nüzul açısından bağlamı şu şekildedir: İbni Abbas'ın rivayetine göre Allah te'âla Muhammed (s.a.s.)'i peygamber olarak gönderdiğinde müşrikler buna itiraz ederek Allah'ın bir beşeri peygamber olarak göndermekten tenzih etmişlerdir. Bir beşerin Allah'tan vahiy getiremeyeceği iddiasında bulunmuşlardır. Bunun üzerine Allah, âyette insanların içinden kendilerini kötülüğe, kötü sona karşı uyaracak ve iyiliği, iyi sonu müjdeleyecek bir beşerin peygamber olarak gönderilmesinde şaşılacak bir durumun olmadığını ifade etmiştir.[368]

Âyetin **أَكانَ لِلنَّاسِ عَجَباً أَنْ أَوْحَيْنا إِلى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا** kısmı, beyân-i isti'nâf cümlesidir. Nitekim ilk âyet **الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ** buyrularak müşriklerin bir beşerin peygamber olamayacağı iddiası üzerine onların bu itirazına cevap mahiyetinde inmiştir. İkinci âyette de beyân-i isti'nâf yapılarak bir beşere Kur'ân âyetlerinin inmesinde şaşılacak bir durumun olmadığı ifade edilmiştir.[369]

Aynı şekilde âyetin başındaki istifham edatı olan **أ** (hemze) inkar manası ifade etmektedir. Yani inkarcılara hitaben "nasıl olurda bir beşerin peygamber olarak gönderilmesi durumunu inkar eder vaziyette garipsiyorsunuz?" şeklinde anlaşılabilir. Öte yandan istifham edatından sonra **كانَ** 'nin gelmesi müşriklerin taaccüp etmelerinin hayranlıklarından olmadığını bilakis inkârî bir taaccüp olduğunu ifade etmektedir.[370]

Âyetin **أَنْ أَنْذِرِ النَّاس** kısmında bütün insanları uyarılması gerektiği ifade edilmiştir. Devamında **وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُو ا** buyrularak müminlere uyarının yanı sıra müjdelenmesi de ifade edilmiştir. Burada inzarın genellikle inanmayanlara mahsus olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık müjdenin ise sadece müminlere has olduğu manası çıkmaktadır.[371]

Âyet-i kerimeye mecâz sanatı açısından bakıldığında **أنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ** kısmında mecâz-ı mürsel olduğu anlaşılmaktadır.[372] Nasıl ki nimeti ifade etmek üzere **اليد** yani el ifadesi kullanılmaktadır. Çünkü onunla verilir. Aynı şekilde iman edenlerin, Allah'ın

[368] Şiblî, s 235.; Vâhidî, s. 275.
[369] Hafacî, IV, s. 256.
[370] Nesefî, I, s.178.; İbn Âşûr, V, s. 149.
[371] Âlûsî, VI, s. 88. Bursevî, II, s. 105.
[372] Sâfî, IV, s. 90.

indinde yüksek mertebelere ve yüce makamlara sahip olduklarını ifade etmek üzere bu ifade kullanılmıştır. Buradaki alaka sebebiyedir.[373]

5. Âyet:

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ

*Korkma" dediler, "Biz sana bilgili bir çocuk müjdeliyoruz***.**[374]

Tahlil:

Âyetin muhtevası incelendiğinde şöyle bir tablo ile karşılaşılmaktadır: Allah'ın elçileri çocukla müjedelemek üzere geldiklerinde Hz. İbrahim korktuğu ifade edilmektedir. Çünkü bu durum, **لَا تَوْجَلْ** " korkma" ifadesinden anlaşılmaktadır. Bunun üzerine korkmaması gerektiği söylenerek oğlu İshak ile müjdelenmiştir.[375]

Âyet-i kerimede çocuğun ismi tasrih edilmemekle birlikte erkek olduğuna işaret edilmiştir. Çünkü müzekker kişiyi ifade eden **بِغُلَامٍ عَلِيمٍ** ibaresi kullanılarak çocuğun erkek olacağı daha doğmadan bildirilmiştir.[376] O dönemde erkek çocuğunun gücü ve kuvveti temsil ettiği tarihi bir gerçek idi. Öyle ki başta savaşlar olmak üzere birçok hayati durumda insan gücü başat önem arz etmekteydi. Verilen müjde bu tarihi gerçek göz önünde bulundurarak değerlendirdirildiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim kavminden kovulan Hz. İbrahim kimsesiz ve yalnız kalmıştı. Kendini yalnız ve güçsüz hissetiği sırada mezkûr haber ile müjdelenmiştir.[377]

Âyet-i kerime mecâz sanatı açısından değerlendirildiğinde mecâz-ı mürsel üslubunu ihtiva ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim insanın bilgili bir çocuk doğrumayacağı göz önünde bulundurulduğunda buradaki **بِغُلَامٍ عَلِيمٍ** "bilgili çocuk" tan kasıt doğacak çocuğun ileride bilgili olacağına işarettir. Dolayısı ile burada mecâz-ı mürsel vardır. [378]

---

[373] Sâfî, IV, s.215.
[374] Hicr, 15/53.
[375] Yazır, VI, s. 167.
[376] Yazır, VI, s. 168.
[377] El- Bursevî, VI, s. 158.
[378] Zemahşerî, II, s. 135.; İbn Âşûr, VII, s.189.

6. Âyet:

ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ

Allah'ın, iman edip dünya ve âhirete faydalı işler yapan kullarına verdiği müjde işte bu! De ki: "Sizden yakınlığa sevgi duymanızdan başka bir karşılık istemiyorum." Kim çaba harcayıp bir iyiliği gerçekleştirirse bu konuda ona daha büyük güzellikler bahşederiz. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır ve iyiliği asla karşılıksız bırakmaz. [379]

Tahlil:

Âyetin sebebi nüzûlu şu şekildedir: Hicretten sonra Medine'de ensardan bir gurup sahabinin, Hz. Peygembere maddi manada destek olmak istemesi üzerine âyet-i kerimeler nazil olmuştur. Hz. Peygambere hitaben kendilerinden (ensardan) herhangi bir maddi ücret talep etmediğini buna karşılık **الْقُرْبَى** diye ifade edilen yakın akrabaya sevgi ve muhabbet talep etmesi gerektiği buyrulmuştur.[380] Âyeti kerimede, İman edip salih amel işlemek kaydı ile bu sevginin müjdeli neticelere vesile olacağı ifade edilmiştir. Âyetin başındaki ismi işaret bir öncesinde zikredilen nimetlerin cennette husul bulacağının ifade etmekle birlikte hayatta olan müminlere de müjde manası içermektedir.[381] Öte yandan âyetin **قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ** kısmının başındaki **قُلْ** ya müşriklerden sadır olan bir sözün cevabıdır ya da önemine binaen **قُلْ** " de" şeklinde başlamıştır. Nitekim Kur'ân'ın bir çok yerinde aynı kullanım mevcuttur.[382]

Âyete mecâz sanatı açısından bakıldığı zaman **إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى** kısmında mecâz-ı mürsel olduğu görülmektedir. Çünkü burada sevgiye bir yer tayin edilmiştir. Yani soyut bir kavram olup herhangi bir yerde bulunması söz konusu olmayan sevgi ifadesi bir yere izafe edilmiştir.[383] Tabiri diğerle iman ve ameli salih işlemek kaydı ile Hz. Peygamberin yakın akrabasına karşı sevgi ve muhabbet duyan bir kimse cennet gibi bir son ile

[379] Şûrâ, 42/23.
[380] Şiblî, s. 379.; Vâhidî, s. 378.
[381] Zemahşerî, II, s. 165.; Hafecî, VIII, s. 231.
[382] Nesefî, II, s. 256.; İbn Âşûr, VIII, s. 88.
[383] Sâfî, VII, s. 139.

müjdelenmektedir. Arapça'da aynı manayı ifade etmek üzere **لي في آل فلان مودّة، ولي فيهم هوى وحب شديد** "benim filanın ailesine karşı bir sevgim var veya onlara karşı şiddetli bir sevgi ve muhabbetim var" ifadesi kullanılmaktadır.[384] Buradaki alaka mahallidir.[385]

Âyet-i kerimenin başındaki ism-i mevsûla dönen mahzuf 'âid zamirin takdiri, **الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ** şeklindedir. Buradaki hazfin amacı mezkur zamiri mensub zamir derecesine indirmektir.[386]

7. Âyet:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ

Şüphe yok ki takvâ sahipleri gölgeliklerde ve pınar başlarındadırlar.[387]

Tahlil:

Âyet-i kerimede takva sahipleri, gölgelik ve pınarlar ile müjdelenmektedir. Mecâz üslubu açısından âyete bakıldığında mecâz-ı mürsel olduğu görülmektedir.[388] Cennetten bir kısım olan pınar ve gölgeliklerden bahsedilip cennetin kendisi kastedilmiştir. Alaka ise mahallidir. Çünkü "gölgelikler ve pınarlardan kasıt " cennetin kendisidir.[389]

Âyet-i kerimenin indirildiği zaman ve mekandaki insanların çöl iklimine sahip bir bölgede yaşamaları göz önünde bulundurulduğunda özellikle cennetteki iki nimet olan "gölgelik ve pınarların" zikrindeki amacın, müjde edilen nimetlere muhatap müminlerin o nimetleri elde etmek üzere motivasyonunu arttırmak olduğu anlaşılacaktır.[390]

8. Âyet:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

[384]Nesefî, II, s. 179.
[385]Âlûsî, VIII, s.200.
[386] Sâfî, III, s.260.
[387] Mürselât, 77/ 41.
[388] İbn Âşûr, X, s. 97.
[389]Hafacî, I, s. 150.
[390] El- Bursevî, VIII, s. 158.

Müjdeler taşıyan rüzgârları göndermesi de O'nun kanıtlarındandır, ki böylece size rahmetinden tattırsın, gemiler buyruğu ile yüzsün; siz de O'nun lutfundan nasibinizi arama çabası gösteresiniz ve şükredesiniz. [391]

Tahlil:

Âyet-i kerimenin sûre içerisindeki bağlamına bakıldığında, Allah'ın uluhiyetinin delillerinin anlatıldığı âyetler dizisinin başlangıcı olan **وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ**[392] âyetinin üzerine atıf yapıldığı görülmektedir. [393]

Âyet-i kerimenin **مِنْ رَحْمَتِهِ** kısmında mecâz-ı mürsel vardır. Buradaki alaka ise hâlidir. Çünkü rahmetten kasıt yağmur, bereket ve verimdir.[394] Başka müfessirler tarafından da tatlı su, yaş ağaçlar beden sıhhati şeklinde tefsir edilmiştir.[395]

Âyet-i kerimede rüzgarlara ıtlak olunan **مُبَشِّرَاتٍ** lafzının, yağmurdan müste'âr olunan **رَحْمَتِهِ** ifadesine tekaddüm etmesi, yağmurlardan önce rüzgarların esmesine işarettir. Nitekim dünyada cari olan tabiat yasalarına göre yağmur yağmadan önce rüzgar esmektedir.[396] **وَلِيُذِيقَكُمْ** lafzı **مُبَشِّرَاتٍ** lafzı üzerine atfedilmiştir. Çünkü rahmetin (yağmurun) gönderilmesinin ta'lili **مُبَشِّرَاتٍ** ile ifade edilen rüzgarlardır.[397]

9. Âyet:

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ

İman edip din ve dünyaya yararlı işler yapanları sorarsan, rableri onları rahmet deryasına daldıracak. İşte apaçık başarı budur. [398]

---

[391] Rûm, 30/46.
[392] Rûm, 30/ 25.
[393] Beyzâvî, VIII, s. 139.
[394] Âlûsî, VII, s. 167.
[395] Beyzâvî, VII, s. 234.; el-Bûrsevî, VII, s. 176. İbn Âşûr, XII s.250.; s.40.; Yazır, VII, s. 188.; el- Âlûsî, VI, s. 97.
[396] İbn Âşûr, XII, s. 88.
[397] Zemahşerî, II, s. 176.; Hafaci, VII, s. 250.
[398] Câsiye, 45/30.

Tahlil:

Âyet-i kerime iman edip salih amel işleyenlerin Allah'ın rahmetine dahil olacağını müjdelemektedir.[399] Mezkûr âyette mecâz-ı mürsel vardır. Çünkü rahmet girilmeye kâbil bir yer değildir. Rahmetten kasıt cennettir. Buradaki alaka mahallidir.[400]

Cennet yerine rahmetin zikredilmesinin sebebi ise rahmet hem dünyada hemede ahirette kendisinde istifade edilecek bir nimettir. Yani rahmet ifadesi cenneti de içine almaktadır. Buna karşılık cennet ise sadece ahiretteki müminlerin istifade edebilecekleri bir nimet olduğu şeklinde yorumlanabilir.[401] Bu yüzden **فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ** *" Rableri onları rahmete dahil eder"*[402] ifadesi ile iman edip salih amel işleyenler hem dünyada hemde ahirette nimetlere nail olcakları ifade edilmiştir.

b) İsti'âre

Aşağıda ilgili müjde âyetleri ist'âre üslubu açısından değerlendirilecektir.

1. Âyet:

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Allah iman edenlerin velîsidir; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkâr edenlerin velileri ise sahte tanrılardır; onları aydınlıktan çıkarıp karanlıklara sokarlar. İşte bunlar ateşliklerdir, bunlar orada devamlı kalıcıdırlar. [403]

Tahlil:

Âyet-i kerimede Allah teâla iman edenleri dost edinmek ve zülûmattan nura çıkarmakla müjdelemektedir.

---

399 Yazır, VII, s. 192.
400 Sâfî, VIII, s.268.
401 İbn Âşûr, XI, s. 132.
402 Câsiye, 45/30.
403 Bakara, 2/257.

Mezkûr âyet, isti'are üslubu açısından değerlendirildiğinde isti'âre-i tasrihiyye olduğu görülmektedir.[404] İsti'are tasrihiyye kısaca tanımı şu şekildedir; içinde müşebbeh bihin lafzının açıkça zikredilip, müşebbehin hazfedildiği isti'âre türüdür.[405] Âyet-i kerimenin **يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ** ve **يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ** kısımlarında hidayet nura dalalet ise zülümata benzetilerek isti'are tasrihiyye yapılmıştır. Tabiri diğerle küfür karanlığa benzetilerek adeta içinde barandırdığı kasâvet ve sıkıntılara işaret edilmiştir. Diğer taraftan iman ise nura benzetilerek içindeki güzelliklere işaret edilmiştir.[406]

Burada inanmayanların nasıl nurdan çıkarılıp zülümata sokulduğu tabiri diğerle ehli dalalet daha önce ehli hidayet olduğundan mıdır ki onların için nurdan bahsedilmektedir? Sorusu akla gelebilir. Buna arap dilinin ifade gücü ve tarzı göz önünde bulundurularak şu şekilde cevap verilebilir: Burada olumsuz bir durum olumlu zıddıyla cevap verilmiştir. Yani hakikatte inanmayanların nurdan çıkması söz konusu değildir. Onların zülümatta oldukları zülümatın karşıtı olan nur zikredilerek ifade edilmiştir. [407]

Âyet-i kerimede zikredilmesinde fayda mülahaza ettiğimiz diğer bir belâğı yön ise, nurun tekil zülümatın çoğul ifade edilmesidir. Buda nurun dolayısı ile hidayetin ve hakikatın bir ve birlik olduğu buna karşılık zülümatın yani dalâlet ve sapkınlığın ise içerisinde ayrılık ve tefrikayı barındırdığı şeklinde yorumlanabilir.[408] Nitekim birlik, beraberlik ve ittihat toplum hayatında istenen bir durum iken buna karşılık tefrika ve ayrılık ise toplumun yok olup helakete gitmesine sebep olmaktadır. Bu açıdan âyete bakıldığında zımnen inananların birlik ve beraberliğe teşvik edildikleri anlaşılmaktadır.

2. Âyet:

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

[404] Sâfî, III, s. 45.
[405] Meydânî ,s. 257.
[406] İbn Âşûr, III, s. 88.
[407] Âlûsî, II, s.245.
[408] İbn Âşûr, III, s. 90.

Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adalet isteyen insanları öldürenler var ya, onlara can yakan bir azabı müjdele! [409]

Tahlil:

Âyet-i kerimede **يَأْمُرُونَ , يَقْتُلُونَ , يَكْفُرُونَ** fiileri muzari kullanılmasına rağmen teceddüt manası ifade etmemektedir. Nitekim inkarcıların kendilerine gönderilen peygamberleri dinlemeyip öldürmeleri geçmiş zamanda vuku' bulmuş bir olaydır. Aynı şekilde kendilerine gelen peygamberlerin insanlar arasında adaleti emretmeleri de mazide kalmış bir olaydır. Buna rağmen teceddüd manası ifade eden muzâri fiilin kullanılması âyette ifade edilen manaların hatırlanmasına mebni olarak yorumlanabilir.[410]

Öte yandan **وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ** " adaleti emredenleri öldürüyorlar" ifadesi kullanılarak yaptıkları fiilin kötülüğünün derecesi artırılmak istenmiştir. Nitekim "normal sıradan bir insanı öldürmek yerine adaleti emreden kimseleri öldürüyorlar" vurgusu yapılarak yaptıkları fiilin şenâetini göstermek amaçlanmıştır.[411]

فَبَشِّرْهُمْ ifadesinin başındaki **ف** cevap fâ'sı olup **إِنَّ**'nin haberinin başına gelmiştir.[412] **إِنَّ**' nin ismi sılanın mevsulu olup içersinde şart manası tazammun etmektedir. Bununla birlikte belli bir kavim kastedilmeyerek, kendilerine adaleti emretmek üzere gönderilen peygamberleri öldüren tüm kavimler kastedilmiştir. [413]

Âyet-i kerimeye ist'âre üslubu açısından bakıldığı zaman ist'are-i tebeiyye sanatının kullanıldığı görülecektir. [414] İsti'are-i tebeiyye kısaca şu şekilde izah edilebilir: Müştak isimlerden yapılan isti'are türüne denir.[415] Âyetin **فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ** kısmındaki müjde lafzı hakiki manada değil mecâzi manada kullanılmştır. "Onları elim bir azap ile müjdele" den maksat "onları elim bir azaba karşı uyar."[416] Buradaki **فَبَشِّرْهُمْ** " onları

[409] Âli 'imran, 3/ 21
[410] Sâfî, III, s. 128.; Beyzâvî, III, s. 398.
[411] Hafâcî, II, s. 154.; Yazır, III, s. 124.
[412] Beyzâvî, II, s. 237.; Nesefî. I, s. 97.
[413] Nesefî, I, s. 98.
[414] Sâfî, II, s. 123.
[415] Akdemir, s. 147.
[416] Âlûsî, III, s. 129.

müjdele" lafzında tehekküm vardır. Normalde tebşir lafzı mutluluk manası ifade eden haberler için kullanılır. Mezkûr âyette ise tâdât edilen fiileri yapan kimseler için tahakkuk edecek azabı ifade etmek üzere kullanılmıştır. Yani asli manasının zıddını tazammun etmektedir. Bu kullanım ist'âre-i tehekkümiye şeklinde isimlendirilmektedir.[417]

3. Âyet:

فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

O halde, dünya hayatını âhiret karşılığında satanlar Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz. [418]

Tahlil:

Âyetteki **وَيَشْرُونَ** fiili, **يَبِيعُونَ** fiili manasında olup "satıyorlar" manasını ifade etmektedir. [419] Burada "dünya hayatını satan kimseler" ifadesi ile cihad yolu ile cenneti arzulayan kimseler kastedilmiştir.[420] Aynı şekilde **فِي سَبِيلِ اللَّهِ** ifadesindeki **فِي** harf-i cerri ta'lil manası ifade edip "Allah'ın dini, rızası ve mustazaf müminler" için savaşın manasını ihtiva etmektedir.[421]

Âyeti kerimenin **يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ** kısmında ist'are-i mekniyye vardır.[422] Türkçe'de kapalı ist'are denilen ist'are-i mekniyye yukarıda da zikri geçtiği üzere, müşebbeh bihin lafzının hazfedilip müşebbeh ile ilgili bir karinenin bulunduğu isti'are türüdür.[423] Mezkûr âyeti kerimede dünya hayatının ahirete tercih edilmesi ifadesi

[417] İbn Âşûr ,I, s.103.
[418] Nisâ,4/74.
[419] Nesefî, I, s. 89.
[420] el- Bursevî, III, s. 117.
[421] Âlûsî, III, s. 190.
[422] İbn Âşûr, s. 142.
[423] Bulut, s. 213.; Akdemir, s. 129.

müste'âr, kötülüğün iyiliğe kazancın hüsrana tercih edilmesi ise müste'âr minhtir.[424] Burada Allah, müminlerin geçici dünya hayatını düşünmeyip kendi yolunda savaşmalarını istemiştir. Bu şekilde dünya hayatını ahiret hayatına tercih edenlerin çok büyük mükafatlara nail olacakları müjdelenmiştir.

4. Âyet:

لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

Andolsun ki Allah İsrâiloğulları'ndan söz almıştı. Onlardan on iki de nakîb (temsilci) göndermiştik. Allah onlara şöyle demişti: "Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılarsanız, zekâtı verirseniz, peygamberlerime iman eder ve onları desteklerseniz, bir de Allah rızâsı için borç verirseniz andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi mutlaka altından ırmaklar akan cennetlere koyarım. Artık bundan sonra içinizden kim inkâr ederse kesinlikle doğru yoldan sapmış olur.[425]

Tahlil:

Âyet-i kerimenin **لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ** kısmında ism-i celâlin zikredilmesi ile İsrâiloğulları ile yapılan sözleşmenin önemi, âyetin devamında yapılan hitabın mehâbet ve heybetini artırmaya matuf olarak anlaşılabilir.[426]

Âynı şekilde âyeti kerimenin **وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً** kısmında isti'are-i tasrihiyye vardır. Nitekim mezkûr pasajda Allah yolunda infak, hayır ve hasenat, Allah'a verilen güzel bir borca benzetilmiştir.[427] Buda yapılan hayır ve hasenatın karşılıksız kalmayacağı ve ahirette misliyle iade edileceği şeklinde anlaşılabilir. Çünkü borç kavramı tabiatı gereği iade edilmesi beklenen bir durumdur. Bu yolla yapılan müjde ile inananlar daha çok hayır ve hasenata yönlendirilmesi amaçlanmıştır.[428]

[424] Sâfî III, s. 208.
[425] Mâide, 5/12.
[426] Yazır, II. s. 263.
[427] Âlûsî, IV, s. 198.
[428] Sâfî, III, s.347.

5. Âyet:

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

İsterler ki Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürüversinler; ama inkârcılar hoşlanmasalar da Allah nurunu muhakkak tamamlamayı istiyor. [429]

Tahlil:

Âyet-i kerimenin **يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ** kısmında geçen **نُور** kelimesinde asli ve tasrihi isti'are vardır. Mezkûr kelime Allah'a izâfesi asli mananın anlaşılmasını engelleyen bir karinedir.[430] Söndürme " **الإطفاء**" ameliyesi ise hakikat olan tevhit ve merafetullahın inkarı ve yalanlanması olarak anlaşılablilir**. بأفواههم** ifadesi ise ehli batılın yalan yanlış iftiralarını ifade etmektedir.[431]

Âyeti kerimede isti'are-i temsiliyye olduğu da söylenebilir. Nitekim inanmayanların, peygamberimizin nübüvvetini inkar etme sadedinde yaptıkları iftira ve yalanlamalara karşılık Allah'ın **وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ** ifadesi ile nurunun yani nübüvvet ve tevhit müessesinin ilelebed payidar kalacağı ifade edilmiştir.[432] Buda **والعاقبة للمتقين** [433] âyetinde ifade edildiği gibi mutlu son ve zaferin müminlere ait olacağı müjdesini vermektedir.[434]

6. Âyet:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır. Bu, Allah'ın Tevrat'ta, İncil'de

[429] Tevbe, 9/32.
[430] Sâfî, V, s. 156.
[431] el- Bursevî, V, s. 21.; İbn Âşûr, VII. ,s.203.
[432] İbn Âşûr, VII, s. 204.
[433] Kasas, 28/83.
[434] Yazır, III. s.233.

ve Kur'an'da yer almış gerçek bir vaadidir. Kim Allah'tan daha fazla sözüne bağlı olabilir! O halde yaptığınız bu alışverişten ötürü sevinin. İşte büyük bahtiyarlık da budur. [435]

Tahlil:

Âyetin sebebi nuzülü şu şekildedir: Akabe beyati sırasında ensardan Abdullah bin Revâha Hz. Peygambere hitaben "Rabbin ve kendin hakkında bize koşacağın şartları söyle" diye buyurmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber " yalnızca Allah'a ibadet edin, ona hiçbir şeyi ortak koşmayın ve kendinizi koruduğunuz hususlarda beni de koruyun" demesi üzerine Abdullah b. Ravâha "bunu yapmamız halinde bize mükaffat olarak ne vardır" diye sorar. Hz. Peygamber ise "bunun karşılığı cennettir." Diye buyurmuştur. Bunun üzerine mevzubahis âyet-i kerime nazil olmuştur. [436]

Âyeti kerimeye ist'iâre üslubu açısından incelendiğinde **إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ** kısmında, isti'are-i mekniyye ve tebe'iyye olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim buradaki "satma" işlemi gerçek manadaki satma olmayıp feda etmek manasında kullanılmıştır. Müminlerin cennet gibi bir fiyat karşılığında kendi canlarını ve mallarını satacaklarından bahsedilmektedir.[437]

Aynı şekilde âyet-i kerimenin **فَاسْتَبْشِرُوا** kısmında iltifat sanatı vardır. Nitekim âyet-i kerimenin başında mevzubahis müminlerden gaib siğası ile bahsederken **فَاسْتَبْشِرُوا** kısmına gelince muhatap siğasına dönülmüştür. Buda sözkonusu müminlerin sevinç ve mutluluklarının derecesini göstermeğe matuf olarak yorumlanabilir.[438] Mezkûr kelimenin içerisindeki **س** talep bildiren " sîn" harif olmayıp **استوقد** fillindeki manayı ifade etmektedir.[439]Aynı kelimenin başındaki **ف** harfi ise tertip bildirmektedir. Yani yukarıda geçtiği üzere eğer nefis ve mallarınızı cennet karşılığı Allah'a satarsanız ondan sonra bu yaptığınız güzel ticareti birbirinize müjdeleyin. Şeklinde anlaşılabilir. [440]

---

[435] Tevbe, 9/111.
[436] Şiblî, s. 180.
[437] Sâfî, III, s.307.
[438] Âlûsî, V, s. 56.
[439] Nesefî, I, s. 297.
[440] Yazır, III, s. 340.

7. Âyet:

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

Bilmiyorlar mı ki, kullarının tövbesini kabul eden Allah'tır, sadakaları kabul eden de O'dur. Şüphesiz Allah tövbe kapısını alabildiğine açık tutmaktadır, rahmetiyle her şeyi kuşatmaktadır. [441]

Tahlil:

Âyet-i kerimede her ne kadar günahlarını itiraf ederek tevbe edip sadaka verenlerini içlerinde tevbelerinin kabul olmayacağına dair bir şüphe varsa bile bu şüphe yersiz olduğu ifade edilmektedir.[442] İçlerinde bu korkuyu taşıyanlara müjdeli cevabı, ta'lil ifade eden istinafi beyan cümlesi "*Bilmiyorlar mı ki, kullarının tövbesini kabul eden Allah'tır, sadakaları kabul eden de O'dur."* İfadeleri ile vermektedir. Bu müjdeli haber ile hasbelkader günaha irtikap etmiş olan müminlerin kurtuluşa ve dolayısı ile tevbe ve ameli salihe karşı olan ümit ve iştiyaklarını arttırmaktadır.[443]

Âyet-i kerimeye isti'âre üslubu açısından bakıldığında **وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ** kısmında mezkûr üslubun kullanıldığı görülmektedir. Burada "almak" manasını ifade eden **وَيَأْخُذُ** kelimesi "kabul etmek " manasından isti'aredir. Çünkü verilen sadakaları Allah'ın zatının alması söz konusu değildir. Bu da inananların verdikleri sadakaların zayi olup boşa gitmeyeceği adeta zât-ı bârinin kendisi alıyormuşçasına muhafaza ve makbul olacağına işaret olarak yorumlanabilir.[444]

8. Âyet:

قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

Yûsuf şöyle dedi: "Bugün yaptıklarınız yüzünüze vurulmayacak, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir. [445]

---

[441] Tevbe, 9/104.
[442] Şiblî, s. 211.
[443] Sâfî, VIII, s.307.
[444] İbn Âşûr, VIII. ,s.103.
[445] Yûsuf, 12/92.

Tahlil:

Âyet-i kerime de Hz. Yusuf'un (a.s) kardeşleri ile yaşadığı nahoş olaylar üzerine maruz kaldığı uzun müfarakttan sonra kardeşleri ile karşılaşıp kendisini tanıtması ve kardeşlerinin yaşadığı mahcubiyet üzerine onlara müjde ve teselli mesabesinde söylenmiş sözü ifade etmektedir.[446]

Âyet-i kerimeye ist'âre üslubu açısından bakıldığı zaman **لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ** kısmında mezkûr üslubun kullanıldığı anlaşılmaktadır. "Bugün size kınama, azarlama yoktur" anlamına gelen **لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ** ifadesindeki **تثْرِيبَ** masdarı aslına karnın içindeki ince yağ tabakasını ifade etmektedir. Söz konusu yağ tabakasının izâle olması durumunda insanın karnındaki bütün nahoş şeylerin ortaya çıkması; ayıbı ortaya çıkan insanın, yaptığı kötülüklerin faş olması durumuna benzetilerek bu ifade kullanılmaktadır.[447] Âyetteki bağlamı ile düşünecek olursak kardeşlerinin Hz. Yusuf'a (a.s) yaptıkları kötülüğün bilinmesi korkusu ile yaşadıkları mahcubiyet üzerine Hz.Yusuf (a.s) mezkûr ifadeyi onlara müjde olması babından kullanarak iffetin yanında müsamahanın da zirve noktasını göstermiştir.[448]

Âyetin manasına Hz. Yusuf'un (a.s) kardeşleri açısından bakıldığında ise şöyle bir mana söz konusu olmaktadır; yaptıkları kötü fiilleri en az Yusuf (a.s) kadar bilen kardeşler büyük bir mahcubiyete düçar olmaktadırlar. Bütün bunlara karşılık Hz. Yusuf (a.s) onları **لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ** "*size bugün kınama yoktur"* müjedeli ifade ile bağışlaması üzerine hem mahcubiyet hem de sevinç yaşamışlardır.[449]

9. Âyet:

الر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

Elif-lâm-râ. Bu, rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve övgüye lâyık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz kitaptır. [450]

---

[446] Şiblî, s. 234.
[447] İbn Âşûr, VII, s. 139.
[448] Muhammed Muhammed Ali Musa, *el-Belagatü'l-Kur'âniyye fî Tefsiri'z-Zemahşerî*, Dârü't-Tezâmün, Kahire 1988 ,s. 457.
[449] Yazır, V, S. 55.
[450] İbrahim, 14/1.

Tahlil:

Âyet-i kerimenin **لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ** kısmında üç tane ist'are vardır. Birincisi **الإذن** kelimesindedir. Diğer ikisi de **الظُّلُماتِ** ve **النُّورِ** kelimelerinde mevcuttur.[451] Burada Allah'ın tevfik ve inayeti ile dalaletten hidayete çıkmayı ifade eden **مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِم** ifadesi bütün olarak düşünüldüğünde mürekkep ist'areyi temsili de denebilir. Nitekim **الظُّلُماتِ** dalaleti, **النُّورِ** hidayeti **بِإِذْنِ رَبِّهِم** ise Allah'ın tevfik ve inayetinden müst'ardır.[452]

Âyette **الظُّلُماتِ** kelimesi çoğul manası ifade eden cem'i müennes salim siğasında kullanılırken buna karşılık **النُّورِ** kelimesinin müfred formunda kullanılması nurun zülümata dolayısı ile hidayetin dalalete olan üstünlüğünü ifade etmeye matuf olarak yorumlanabilir.[453]

Buradaki edebi sanat ile Allah Te'âla, indirilen ayetlere temessük eden kimselerin zülümattan kurtulup hidayete ermekle müjdelemektedir.

10. Âyet:

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا

Kullarımızdan takvâ sahibi kimselere vereceğimiz cennet işte budur. [454]

Tahlil:

Âyet-i kerimede isti'are-i mekniyye vardır.[455] Yukarıda da bahsi geçtiği üzere ist'iâre-i mekniyye, müşebbeh bihin lafzının hazfedildiği kendisi ile ilgili bir husus ile ona işaret edilen ist'âredir. Türkçe'de kapalı ist'âre olarak isimlendirilmektedir.[456] Ele aldığımız âyete ist'âre üslubu açısından baktığımızda cennetin takva sahibi kullarının olacağını ifade ederken vâris mevrûs ilşikisi varmış gibi onun (cennetin) müttaki

[451] Âlûsî, VII, s. 167.
[452] El- Bursevî, V, s. 74.
[453] Sâfî, V, s.207.
[454] Meryem, 19/63.
[455] İbn Âşûr, V. 23.
[456] El-Kâf, s. 278.; Akdemir, s. 134.

kullarına kalacağını ifade edilmektedir. Yani Allah'a mevrûs, insana ise vâris konumu verilmiştir. Allah'ın mevrûs olmayacağı göz önünde bulundurulduğunda âyet şu şekilde anlaşılabilir: Müttaki kullar kıyamet günü rablerine kavuştuklarında yaptıkları amelleri nihayete ermiş ve meyvesi olan cennet baki olarak karşılarına çıkacaktır.[457] Öte yandan "*miras bırakacağımız cennet"*ifadesi ile cennetin daha önce kimsenin kullanım alanı olmadığı ve ilk olarak insanın içinde yaşayacağı bir yer olacağına işaret emektedir. Çünkü "*bizden miras kalan"* ifadesi ile cennet direk Allah'a izâfe edilmektedir.[458]

Bu da mümin ve müttaki kimselerin salih amellere karşı şevkini arttıran bir müjdeyi ifade etmektedir.

11. Âyet:

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ

Allah buyurdu: "Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir güç vereceğiz ki, bu sayede size erişemeyecekler, mûcizelerimizle siz ve size tâbi olanlar üstün geleceksiniz."[459]

Tahlil:

Hz. Musa, kavmi tarafından öldürülme tehlikesi ile karşı karşıya kalınca Allah telâladan nübüvvet davasında kendisine destekçi olarak kardeşi Harun (a.s.)'ı istedi. Takip eden âyette Allah teala Hz Musa'yı kardeşi Harun ile destekleyeceği müjdesini vermektedir. [460]

Mevzubahis âyet-i kerimenin **قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ** isti'âreyi temsiliye vardır. Nitekim burada Hz. Musa'nın nübüvvet davasında kardeşi ile desteklenmesi durumunu, birşeyi taşıma ve kavrama esnasınıda ellerin yanı sıra sağlam bir çene ile kavrayarak destekleme olayına benzetilmiştir.[461]

---

[457] Ali Musa, s. 342.
[458] İbn Âşûr, III, s.203.
[459] Kasas, 28/35.
[460] Yazır, II, s.140.
[461] Atıyye Cum'a Harun, *Belagatü'l-Kur'âni'l-kerim: el-bahsü'l-beyânî fi tefsiri'l-Bahri'l-muhit li-Ebi Hayyan el-Endelüsi* , Mektebetü'l-Âdâb, Kahire 2012,s. 485.

Öte yandan Arap dilbilimcilerine göre bir kelimenin a'yn-u'lfiili ile fâ'ul fiili konumuna **العين** ve **الضاد** harfleri gelirse geldiği kelimeye kuvvet ve salâbet manası katar. Bu bilgiden yola çıkarak âyette geçen **عَضُد** kelimesini bağlamı da göz önünde bulundurarak düşündüğümüzde âyetin mazmûnu ile şekil özelliklerinin birbirine tevâfuk edip adeta birbirlerine destek oldukları görülmektedir.[462]

12.Âyet:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ

Kim âhiret kazancını isterse onun bu kazancını arttırırız; kim dünya kazancını tercih ederse ona da bundan veririz; ama onun âhirette hiçbir nasibi olmaz. [463]

Tahlil:

Âyet-i kerimede ahiret kazancını talep edip onun için sa'y u gayret edenlere Allah te'âlanın, bu çalışmanın ve gayretin semeresini arttıracağı müjdesi verilmektedir.[464] Mevzubahis âyetin **يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا** "*Ona inanmayanlar onun çabuk gelmesini istiyorlar; inananlar ise gerçek olduğunu bilerek ondan kaygılanmaktalar.*"[465] âyeti ile siyâk-sibâk açısından ilişkisi vardır. Nitekim Şûrâ 18'de insanlar, ahireti amaç edinenler ve sadece dünya hayatını hedef edinenler olmak üzere iki gruba ayırılmaktadır. Ele aldığımız âyette ise bu iki gurup insanın nasıl muamele göreceğinden bahsetmektedir. Öyle ki ahiret kazancını isteyene, kazancının arttırılacağından bahsedilirken, sadece dünyayı amaç edinenlerinde ahiretten nasip alamayacağından bahsedilmektedir.[466]

Âyet-i kerimenin **مَنْ كانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ** kısmında isti'areyi temisiliye vardır. Malumdur ki bir şeyi ekip dikmek manasına gelen **حَرْثَ** kelimesi daha çok tahum ve benzeri şeylerin ekilip dikilmesi için kullanılır. Mezkur âyetin bağlamında ise **حَرْثَ** kelimesi ahiret kelimesine muzaf olup bu durum **حَرْثَ** 'ın asıl manasına gelecek şekilde

[462] Sâfî, VI, s.307.
[463] Şûrâ, 42/20.
[464] Yazır, VI, s. 176.
[465] Şûrâ, 42/18.
[466] Ali Musa, s. 176.

kullanılmasına karînayı mani'a oluşturmaktadır. Bundan dolayı burada ahirete müteallik yapılan güzel işler tohuma benzetilerek nasıl ki tohum, bakım ve ilgi gördüğü zaman nümüv bulup artarsa o şekilde ahirete müteveccih hayratta ziyadeleşeceği müjdeli bir şekilde bildirilmektedir.[467]

13. Âyet:

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيم يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

Kim Allah'a güzel bir borç verirse Allah bunu fazlasıyla öder. Ayrıca ona pek değerli bir ödül de vardır. O gün mümin erkeklerin ve mümin kadınların nurlarının (kendileriyle beraber) önlerinde ve sağ yanlarında yürümekte olduğunu görürsün. "Bugün size müjde var; altından ırmaklar akan cennetlerde ebedî kalacaksınız" (denir). İşte en büyük murada ermek budur. [468]

Tahlil:

Âyet-i kerime ist'âre üslubu açısından değerlendirildiğinde **مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً** kısmında isti'are-i tebe'iye olduğu anlaşılmaktadır. İst'âre-i tebe'iye, fiil ve türevleri ile harflerden yapılan ist'âre türüdür.[469] Örneğin Türkçe'de "*temiz yüzü güzel ahlakını gösteriyor"*ifadesinde ist'âre-i tebeiyye vardır. Burada "gösterme" fiili "söyleme" eylemine benzetilerek ist'âre-i tebeiyye yapılmıştır.[470]

Mevzubahis âyet-i kerimenin **مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا** kısmındaki ist'âre-i tebe'iye incelendiğinde, âyet-i kerimenin bu pasajında Allah yolunda infak, güzel bir şekilde borç vermeye benzetildiği anlatılmaktadır. Müşebbeh olan **الإنفاق في سبيل الله** hazfedilerek müşebbeh bih olan **يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً** bırakılmıştır**.** Bu ikisi arasındaki vechü'şebeh bir şeyi bedel karşılığında vermektir.[471] Aynı şekilde onikinci âyet-i kerimenin **يَسْعى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمانِهِمْ** kısmında isti'are-i tasrihiyye-i asliyye vardır.

---

[467] Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Mehdi Haseni Şazeli İbn Acibe, *el-Bahrü'l-medid fî tefsiri'l-Kur'ani'l-mecid*, thk. Ömer Ahmed er-Ravi, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002, I.,s. 345.

[468] Hadîd, 57/11-12.

[469] Kalkile, s. 245.; Saraç, 98., Akdemir, s. 47.

[470] Akdemir, s. 48.

[471] Âlûsî, VIII, s. 78.

Buradaki nur hidayet ve Allah'ın rızasından müste'ardır. Yani Allah'ın rızasına ve hidayetine mazhar olan müminler küfrün zülümatına karşı yollarını şaşırmayacak her daim hidayet üzere sabit kadem olacaklarına işaret olarak yorumlanabilir. [472]

14. Âyet:

اِذَا جَٓاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُۙ وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ اَفْوَاجاًۙ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُۜ اِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً

Allah'ın yardımı gelip fetih gerçekleştiğinde, Ve insanların akın akın Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde; Rabbine hamdederek şanının yüceliğini dile getir ve O'ndan af dile; şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir.[473]

Tahlil:

Âyet-i kerime, Allah'ın yardımı ile birlikte Mekke'nin fethinin gerçekleşeceği ve insanların akın akın Allah'ın dinine gireceklerini müjdelemektedir.

İst'âre üslubu açısından mezkûr âyetlerde baktığımızda sûrenin ilk ayetinde isti'are-i mekniyye olduğunu görmekteyiz. Nitekim **إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ** buyrularak canlı ve hareketli bir varlığa ait olan yürümek vasfı, Allah'ın yardımına ve bunun melzumu olan fetih olgularına verilmiştir. "Fethin gerçekleşmesi "fethin gelmesi" ne benzetilerek zihinlerde, verilen müjdenin gerçekleşme imkanına olan inancın artırılması amaçlanmıştır.[474]

3. Kinâye Sanatı

Aşağıda müjde ifade eden âyetler kinâye üslubu açısınıdan değerlendirilecektir.

[472] Ali Musa, s. 256.
[473] Nasr, 114/1-2-3.
[474] İbn Âşûr, VIII, s. 203.

1. Âyet:

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği şeylerde sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz rabbinin cezası çok çabuktur; yine O'nun bağışlaması ve rahmeti boldur.[475]

Tahlil:

Âyet-i kerimde insanların derece bakımından birbirine üstün kılındığı ve bunun sırf bir imtihan vesilesi olduğu vurgulanarak devamında adeta havf ve recâ dengesi kurularak Allah'ın çabuk cezalandırıcı olmakla birlikte çok bağışlayıcı ve merhametli olduğu ifade edilmiştir.[476] Öte yandan **خَلَائِفَ الْأَرْضِ** ifadesindeki "**ال**" takısı manasındaki izâfet ile Kur'ân'a muhatap olan müminlerin yeryüzünü imar edecek olan son ümmet olmakla müjdelemektedir.[477]

Âyet-i kerimeyi kinâye üslubu açısından değerlendirildiğinde **وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ** kısmında mezkûr sanatın olduğunu görülmektedir. Burada "*sizleri birbirinize üstün kıldık*" ifadesi gerçek anlamında da kullanılabilecekken, gerçel anlamının dışında yani mekanda üstünlük değil Allah'ın verdiği nimetlerde üstünlük kastedilmiştir. Nitekim devamında **فِي مَا آتَاكُمْ** ifadesi bunu izah etmektedir. Tabiri diğerle Allah'ın verdiği nimetlerle ve **وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ** ifadesi ile kendilerine verilen konumu Allah'ın rızasına uygun şekilde değerlendiren kimseler bağışlanmakla müjdelenmektedirler.[478]

Âyete mefhûmu muhâlifi ile baktığımızda ise **وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ** "*size verdiği şeylerde sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur"* ifadesinde belirtildiği üzere imtihan için verilen nimetlere şükretmeyen ve

[475] En'am, 6/165.
[476] Hafaci, III, s. 350.
[477] İbn Âşûr, VI, s. 123.
[478] Sâfî, VIII, s.207.

nankörlük eden kimseler **إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ** "*Şüphesiz rabbinin cezası çok çabuktur"* buyrularak ivedilikle cezalandırılacakları ifade edilmektedir. [479]

2. Âyet:

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ

Elçilerimiz İbrâhim'e müjdeyi getirip selâm vermişlerdi. O da "selâm" dedi, çok geçmeden (konuklarına) kızartılmış bir buzağı getirdi. Ona el uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içine bir korku düştü. "Korkma! Biz Lût kavmine gönderildik" dediler. [480]

Tahlil:

Âyet-i kerimeye te'kid ifade eden **وَلَقَدْ** edatı ile başlaması devamında anlatılan peygamber gönderme olgusuna verilen önemi ifade etmektedir.[481]Öte yandan **وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى** " *Elçilerimiz İbrâhim'e müjdeyi getirip selâm vermişlerdi"* ifadesinden sonra **قَالُوا سَلَامًا** ifadesi, verilen müjdeyi beyan sadedinde gelmiştir.[482]

Âyet-i kerimeyi kinâye üslubu açısından değerlendirdiğimizde **فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ** kısmında kinaye olduğunu görmekteyiz. "elleri ona yetişemiyordu" ifadesinden maksat onu yiyemiyorlardı. Mezkur ifade gerçek manası olan "elin yetişememesi "ifadesine de gelebileceği gibi ikincil mana olan " yiyememek" manasına da gelebilir.[483]

Âyette **بِالْبُشْرَى** kelimesinin başına gelen " bâ" harfi cerri musabahet bildirip resullerin müjde ile geldiğini ifade eder. **قالُوا سَلاماً** ifadesi **بِالْبُشْرَى** ifadesinin beyanı konumunda gelmiştir.[484]

---

[479] Âlûsî , VI, s. 165.
[480] Hûd, 11/69-70.
[481] Nesefî, I, s. 143.
[482] El- Bursevi, VI, s. 178.
[483] Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân Endelüsî Ebû Hayyân Endelûsi, *Tefsirü'l-Bahri'l-muhit* , Dârü'l-Fikr, Kahire 1983, II., s.276.
[484]Sâfî, III, s.307.

3. Âyet:

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir. [485]

Tahlil:

Âyet-i kerimedeki " *Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir"* ifadesi hem "müjde" hemde "uyarma" (tahzîr) manası ihtiva etmektedir. Nitekim insanın her nerede olursa olsun yaradan ile birlikte olması ona bir güven kaynağı ve yalnız olmadığı hissi vermenin yanı sıra onun menhiyata karşı dikkatli olması gerektiği de zımnen ifade edilmektedir. İnsanın sevip saygı duyduğu bir kimsenin sürekli yanında olması durumunda insanın davranışlarındaki değişme göz önünde bulundurulduğunda âyet-i kerimenin ne kadar yerinde olduğu anlaşılacaktır.[486]

Âyet-i kerimeye kinaye üslubu açısından bakıldığında **وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ** kısmında mezkur sanatın olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Allah telanın birlikteliği maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Buradaki birliktelikten kasıt Allah'ın insanların ahvaline, akvaline ve bil umum tüm hallerine olan ihatasından kinayedir. Tabiri diğerle lazım olan, Allah'ın her daim insanlarla birlikte olma halini zikrederek, melzum olan insanların hal ve ahvallerine dikkat etmelerini istemiştir.[487]

C. BEDİ' İLMİ AÇISINDAN TAHLİLLERİ

Bedi' sözlükte hem benzeri görülmemiş şekilde îcâd eden hem de icad edilen eşsiz şey anlamlarına gelmektedir.[488] Terim olarak ise muktezây-ı hâle uygun fasih sözü güzelleştirme yollarını öğreten ilim dalıdır.[489] Bedi' ilmi muhassinâtu'l-ma'neviye (mana

[485] Hadîd, 57/4.
[486] İbn Acibe, II, s. 204.
[487] İbn Âşûr, III, s.303.
[488] Meydânî, s. 78.; Akdemir, s. 98.; Bulut, s. 123.
[489] Meydânî, s. 79.; Akdemir, s. 99.; Bulut, s. 123.

ile ilgili güzelleştiriciler) ve muhassinât'ul-lafziyye (lafızla iligili güzelleştiriciler) olmak üzere ikiye ayrılır.

Müjde manasını ihtiva eden âyetlere bedi' ilmi açısından bakıldığı zaman muhassinâtu'l-ma'neviyenin alt disiplinlerinin daha sık kullanıldığı görülmektedir.

1. Muhassinâtu'l- Lafziyye

İfadelerin güzelliğinde lafız seçimi büyük önem taşımaktadır. Lafızların ses ve manaya dayalı olarak eş anlamlılık, yakın anlamlılık, köklerin birbirine yakınlığı gibi bir çok özelliği vardır. Bazen bir ifade yerine eş anlamlısı konduğunda mana güzelliği kaçabilmektedir. Örneğin "Ak akçe kara gün içindir." Cümlesi yerine eş anlamlı kelimeler kullanarak " Beyaz akçe siyah gün içindir" ifadesi kullanıldığında mezkûr atasözünün mana güzelliği kaçabilmektedir. Bu yüzden nesir ve nazımda bulunan lafız ile ilgili güzelleştircilere muhassinâtu'l- lafziyye denir. [490]

Fakat muhassinâtu'l- lafziyyenin kapsamına giren sanatlar ile muhassinâtu-ı ma'neviyye kapsamına giren sanatlar arasında kesin bir çizgi çizmek mümüküm olmamaktadır. Bir guruptaki sanat diğer guruplardaki sanatlarıda içerebilmektedir. Ancak muhassinâtu'l-lafziyye kısmındaki sanatlar daha çok lafız ile ilgili sanatlardır.[491]

Bu başlık altında müjde ayetlerinin içerdiği muhassinâtu'l- lafziyye sanatlarını ele alınacaktır.

a) Cinâs Sanatı

Aşağıda müjde ifade eden âyet-i kerime cinâs üslubu açısından tahlil edilecektir.

[490] Akdemir, s.128.
[491] Habenneka, s. 267.; Bulut, s.331.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir davranıştır; ama kim bağışlar, düzeltme yolunu tutarsa onun mükâfatını Allah verir. Hiç şüphe yok ki O haksızlık edenleri sevmez. [492]

Âyet-i kerimde kötülüğe ancak misli ile mukabele edilebileceği ve kötülüğe kötülük ile karşılık vermeyip affedenlerin büyük ecir ile müjdelemektedir. Âyette geçen **سَيِّئَةٍ** sıfatı **فَيْعَلَةٌ** mübâlağa vezninden gelmiş olup mevsûfu mahzuf **'فِعْلَةٌ**dur. Bu şekilde mevsufun zikredilmemesinin sebebi kötülüğe konu olan şeyleri sadece fiillere hasretmeyip mutlak bırakmaktır.[493]

Âyet-i kerimeye cinâs üslubu açısından bakıldığı zaman **وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا** kısmında cinâs-ı tâm olduğu anlaşılmaktadır.[494] Her iki **سَيِّئَةٌ** kelimeside aynı cins ve sıfatlara sahip harflerden meydana gelmektedir. Burada **سَيِّئَةٌ** sıfatının iki defa zikredilmesinin sebebi, herhangi bir kimseye karşı haksız bir durumun vuku bulması halinde ne fazla ne eksik, misli ile mukâbele edilmeli gerektiğini vurgulamaya matuf olarak yorumlanabilir.[495] Dolayısı ile haklı ve haksız açısından da adaletin zülme varmayacak şekilde tahakkuk etmesini ifade eden bu âyet-i kerime bu yönüyle müjde manasını ifade etmektedir. Nitekim **فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ** [496] âyet-i kerimesinde olduğu gibi kötülüğe ancak misli ile mukabele edilebileceği ifade edilmektedir. [497]

Öte yandan âyet-i kerimenin **فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ** kısmında tehzip sanatı vardır. Bu sanatta eğer fiil isâet bildiriyorsa Allah teâlaya isnad edilmez. Burada kötülüğe mukabele kısmından sonra ecir verme fiili Allah'a isnad edilmiştir.[498] Nitekim **وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ** [499] âyetinde olduğu gibi hastallık fiili Hz. İbrahim'e, şifa fiili ise Allah'ın zatına isnad edilmiştir.

---

[492] Şûrâ, 42/40
[493] Nesefî, II, s. 213.
[494] İbn Âşûr, VIII, s. 163.
[495] Âlûsî, VIII, s. 234.
[496] Bakara, 2/194 " *Size saldırganlık gösterenlere saldırganlık gösterdikleri kadar saldırın"*
[497] İbn Âşûr, VIII. ,s.203.
[498] Ebû Hayyân Endelüsi, II.,s.235.
[499] Şu'arâ, 26/80 " *Hem hastalandığım zaman da o bana şifa verir*."

2. Muhassinâtu-ı Ma'neviyye

Mana ile ilgili güzelleştirci unsurları ihtiva eden santalardır.[500] Bu başlık altında da müjde ayetlerinde bulunan muhassinâtu-ı ma'neviyye sanatlarını inceleyeceğiz.

Aşağıda müjde ifade eden âyetler muhassinâtu-ı ma'neviyye sanatları açısından incelenecektir.

a) Tıbâk Sanatı

Müjde olgusu açısından tıbâk sanatına bakıldığı zaman genellikle tebşir ve inzar kavramları ile tıbâk üslubunun icra edildiği gözlemlenmektedir. Bunun sebebi ise âyete muhatap kimseleri ümit ve korku (beyne havfi ve'r-recâ) dengesinde tutmaktır. Nitekim her iki durumu (ümit ve korku) ifade eden âyete muhatap olan kimsenin zihninde iyi ve kötü, tabiri diğerle emredilen ve nehyedilen arasında tercih daha kolay olacaktır. Çünkü her iki durum aynı anda zikredildiği için zihinde henüz canlı bir şeklide durmaktadır. Bu da kötülüğü terk, iyiliği tercihte kolaylık sağlamaktadır.

Aşağıda müjde manası ihtiva eden âyetler tıbâk sanatı açısından tahlil edilecektir.

1. Âyet:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma! Bilâkis onlar diridirler; Allah'ın, lutuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir halde rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar.[501]

Tahlil:

Âyet-i kerime Uhud savaşında şehit olan müminler hakkında nazil olmuştur. Savaşın başlarında elde edilen başarının ardında, sonlara doğru müminler bozguna uğratılmış ve birçok şehit verilmiştir. Bunun üzerine yakınları ölen müslümanları teselli

[500] Bekri Şeyh Emin, *el-Belagatü'l-Arabiyye fî sevbiha'l-cedid* , Dârü'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut 1990 ,s.138.
[501] Âli 'imrân, 3/169.

babından mezkur âyet nazil olmuştur.[502] Âyet, Allah yolunda öldürülen tüm şehitlerin kendi katında rızıklanacakları bir hayat ile müjdelemektedir.

Mevzubahis âyet-i kerime bir önceki âyet üzerine atfedilmiştir. Nitekim 168. âyette münafıklar, müminler hakkında; *"Bizi dinleselerdi öldürülmezlerdi"*[503] demeleri üzerine onların bu iddialarına cevap mahiyetinde Allah yolunda öldürülenlerin ölmeyip diri oldukları ve kendi (Allah) katından rızıklandıklarından bahsetmektedir.[504] Mefhûmu muhâlifi ile âyete bakıldığı zaman ise münafıkların ölülerinin aynı nimetlerden istifade edemeyecekleri ima edilmektedir. Nitekim diri olup Allah katında rızıklanma nimeti Allah yolunda ölüdürülme şartına bağlanmıştır.[505] Öte yandan **وَلَا تَحْسَبَنَّ** hitâbı peygamberimize olabileceği gibi arap dilinde câri olan belli bir muhatabı kastetmeden muhatap siğası kullanılmış da olabilir. Fakat peygamberimizin, müminlerin Allah yolunda ölüdürülen şehitlerinin boş yere ölmediklerini zannedecek bir konumda olmadı göz önünde bulundurulduğunda ikinci şıkkı (muayyen olmayan muhatab) tercih daha isabetli olacaktır.[506]

Âyet-i kerimeye tıbâk açısından bakıldığı zaman **أموات وأحياء** kısmında tıbâk-ı selb üslubunun olduğu anlaşılmaktadır. Burada zıtlık ifade eden ölüm ve hayat lafızları bir arada kullanılmak suretiyle tıbâk yapılmıştır. Tabiri diğerle **أموات** ifadesinden sonra **وأحياء** zikredilerek ölümden sonra hayatın var olduğuna işaret edilerek ebedi bir hayata müştak olan insan müjdelenmiştir.[507] Öte yandan **بَلْ أَحْيَاءٌ** kısmının merfu' olan isim cümlesi ile başlaması, delâletinin kuvvetine ve hayatın sürekli teceddüd edeceğine işaret etmektedir. Bu da aynı şekilde ebedi bir hayata müştak olan insanın zihninde teşvik edilen şeye (Alllah yolunda cihada) karşı iştiyakı arttıran müjde mesabesinde bir haber olarak yorumlanabilir.[508]

---

[502] Şiblî, s. 245.
[503] Âli 'imrân, 3/168.
[504] Yazır, III, s. 45.
[505] El- Bursevi, III, s. 156.
[506] Beyzâvî, III, s. 125.
[507] İbn Âşûr, IV, s. 234.
[508] Ebû Hayyân Endelüsi, VII.,s. 135.

2. Âyet:

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُون

Müminler kesinlikle kurtuluşa ermiştir; ki onlar, namazlarında derin bir saygı hali yaşarlar; Anlamsız, yararsız şeylerden uzak dururlar; Zekâtı verirler;[509]

Tahlil:

Müminûn sûresinin ilk kısmını teşkil eden mezkûr âyetlerde olgun bir müslümanın vasıfları zikredilmektedir. İlk âyet-i kerime, takip eden âyetlerdeki vasifları taşıyan müminleri kurtuluş ile müjdelemektedir. Nitekim başta "*Müminler kesinlikle kurtuluşa ermiştir"*[510]ifadesi zikredilerek âdeta peşinen tâdât edilen vasıfları taşıyan miminlerin kurtuluşu garanti altına alındığı ima edilmeye çalışılmıştır.

Mezkûr âyetlere tıbâk açısından değerlendirildiği zaman tıbâk-ı îcâb üslubunun olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim «**الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ، وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ**» âyetlerinde Allah teâla bir şeyin (namazın) devamı veya bir şeyin (boş işler) terkini ard arda zikretmiştir. Buda mezkûr güzel vasıflarla taşıyan ve kötü huylardan da içtinab etmek isteyen müminlerin zihninde daha kalıcı bir tablo oluşturmaktadır.[511] Öte yandan **الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ** "*Onlar namazlarında huşu içindedirler."* İfadesinden sonra **وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ** "*Anlamsız, yararsız şeylerden uzak dururlar*" ifadesi zikredilerek âdeta namazı huşu içinde kılma ile boş işlerle uğraşma birbirinin zıddıymış gibi bir gösterilmeye çalışılmıştır. Buda beş vakit namazı kılan müminler ima yolu ile **اللَّغْوِ** olarak ifade edilen "boş ve faydasız şeylerden" uzak durmaları emredildiklerini göstermektedir. [512] Bütün mezkûr vasıfları taşıyan müminler kesin kurtuluş ile müjdelenmektedirler.

b) Cem' Sanatı

Aşağıda tespit edilen âyet-i kerime cem' üslubu açısından tahlil edilecektir.

[509] Mü'minûn, 23/1-2-3-4.
[510] Mü'minûn, 23/1.
[511] Âlûsî, V, s. 127.
[512] es-Sâbûnî, II, s. 267.; Sâfî, VIII, s.207.

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيم وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse Allah onu, altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada devamlı kalıcıdırlar; işte büyük kazanç budur. Kim de Allah'a ve peygamberine itaatsizlik eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar, onun için alçaltıcı bir azap vardır.[513]

Âyet-i kerimede Allah'ın koyduğu hudutlara riayet edip ona ve resülüne itaat edenleri altlarında ırmaklar akan cennet ile müjdelenmekle birlikte isyan edenler de ebedi azap ile uyarılmaktadır.

Âyet-i kerime bedi' ilmi açısından incelendiğinde ifrad ve cem'i sanatlarını ihtiva ettikleri anlaşılmaktadır.[514] Nitekim cennet ile müjdelenme ile ilgili 13.âyette **خالِدِينَ فِيها** cem'i müzekker ifadesi kullanılırken buna karşılık 14. Âyette ise **خالِداً فِيها** ifadesi kullanılmıştır. Bu durum iki şekilde yorumlanabilir.

Birincisi: 13. Âyetin cem'i olması cennetin tabaka tabaka olmasına hamledilip oradaki lezzetlerin çeşitliliğine işaret olarak yorumlanabilir. Buna karşılık cehennem ise ateşten müteşekkil olması hasebiyle müfred olarak kullanılmıştır.

İkincisi: İlk âyette cennet ehlinin durumu vasf edilirken cem'i kullanılması cennette ünsiyetin olması ve birlikte olmanın verdiği mutluluk ve saadete işaret olabilirken buna karşılık cehennem ehlinin vasf eden âyetteki müfretlik ise cehennem ehlinin azabına ek olarak maruz kalacakları vahşet ve yalnızlığa işaret olarak yorumlanabilir.[515] Bu da müjdelenen cennet nimetine karşı inananların şevk ve gayretini

[513] Nisâ, 4/13-14.
[514] Sâfî, III, s. 167.
[515] İbn Âşûr, III. ,s.403.

artırmaya sebep olmaktadır. Buna karşılık münafık ve müşrikler ahirette maruz kalacakları azap ve kaçıracakları nimetlere karşı uyarılmaktadırlar.[516]

c) İltifat Sanatı

Müjde bağlamında iltifat sanatına baktığımızda ise genellikle saygı ve hürmet bağlamında kullanıldığını görmekteyiz. Tabiri diğerle herhangi bir nimet ile müjdelenen müminlere yaptıkları güzel amellerin yüceliğini göstermek amacıyla iltifat sanatı kullanılmaktadır

Aşağıda müjde ifade eden âyetler iltifat sanatı bağlamında tahlil edilecektir.

1. Âyet:

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ

Rableri onların dualarına şöyle karşılık verir: "Şüphesiz ben, erkek olsun kadın olsun -ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir- sizden bir şey yapanın emeğini asla boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyete uğratılanların, savaşanların ve öldürülenlerin, işte onların günahlarını elbette sileceğim. Andolsun ki, Allah katından bir mükâfat olarak onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Şüphe yok ki nimetin güzeli Allah'ın katındadır!"[517]

Tahlil:

Âyet-i kerimeye iltifat üslubu açısından baktığımız zaman gaybi üslüptan hitap üslübüna geçiş yönüyle kullanıldığını görmekteyiz. Nitekim âyetin baş kısmında **فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ** *"rableri onların dualarına karşılık verdi."*şeklinde ğayb ifade kullanılırken devamında **أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى** *" Şüphesiz ben, erkek olsun kadın olsun -ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir- sizden bir şey yapanın emeğini asla boşa çıkarmam"* şeklinde muhatap üslübü kullanılmaktadır. Burada gaybi üslüptan muhatap üslüba geçişle icra edilen iltifat sanatının amacı duanın değeri ve dua edenlere verilen

[516] Ebû Hayyân Endelüsi, VII.,s. 135.; Âlûsî, V, s. 265.
[517] Âli 'İmrân, 3/195.

önemi göstermeye matuf olarak yorumlanabilir.[518] Yani **فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ** ifadesinde gaybi üslup kullanılarak dua eden kimse ne kadar uzak ve gizli dua ederse etsin Allah'ın onun duasına karşılık vereceğine işaret edilmektedir. Devamında **أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى** ifadesi ile adeta dua eden salih müminler muhatap alınarak kadın-erkek amellerinin zayi olmayacağı müjdesi verilmektedir.

Öte yandan âyet-i kerimenin başındaki **الْفَاءُ** harfi yapılan duaya hemen cevap verileceğini ifade etmektedir.[519]Aynı şekilde **فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ** " *Rableri onlara icabet eder"* ifadesi içerisinde **أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ** " *sizden bir şey yapanın emeğini asla boşa çıkarmam.*" İfadesinin manasını da barındırmaktadır. Çünkü duaya icabet aynı zamanda yapılan amelin zayi olmamasını da kapsamaktadır.[520]

Âyette **مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَ** ifadesi ile erkelerle birlikte kadınlara da vurgu yapılmasının sebebi hicret ve cihad gibi kadınlara meşakkatli gelen iyi amelleri sadece erkelerin yapmadığını kadınların da bu amellerde rollerinin olduğuna ve onların bu amellerden ecir kazanacaklarına işaret olarak yorumlanabilir.[521]

2. Âyet:

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ

Sizi bize yaklaştıracak olan, ne servetiniz ne evlâtlarınızdır. Ama iman edip dünya ve âhirete yararlı iş yapanlar başka, yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşkler içinde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.[522]

Tahlil:

Âyet-i kerimede insanı Allah'a yaklaştıran şeylerin mal ve evlat olmadığı buna karşılık iman edip iyi işler yapmanın kişiyi Allah'a yakınlaştıracağına değinilmektedir.

[518] Ebü'l-Fidâ İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *Fethü'l-kadir tehzibi tefsiri İbn Kesir* , Dâru'l- Lübnan, Beyrut 1992, I.,s.147

[519] Nesefî, I, s. 187.; Âlûsî, III, s. 198.

[520] İbn Âşûr, III, s. 189.; Yazır, III, s. 156.

[521] Ebû Hayyân Endelüsî, VII., s. 135.; Sâfî, III, s. 178.

[522]Sebe', 34/37.

Âyetin devamında salih ameller işleyen müminler, yaptıkları iyi amellerin kat be kat karşılığını almak ile müjdelenmektedir.[523]

Âyet-i kerime iltifat sanatı açısından değerlendirildiğinde hitap üslübündan gayb üslübüna geçiş yönüyle mezkûr üslubun kullanıldığı görülmektedir. Nitekim âyetin ilk kısmında **وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى** *"Sizi bize yaklaştıracak olan, ne servetiniz ne evlâtlarınızdır"* muhatap ifadesi kullanıldıktan sonra **إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ** *". Ama iman edip dünya ve âhirete yararlı iş yapanlar başka, yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşkler içinde huzur ve güven içinde yaşayacaklar"* şeklinde gayb ifadesine geçiş yapılmıştır. Buda iyi ameller işleyenlerin konumunun yüceliğine işaret olarak yorumlanabilir. [524]

Öte yandan âyetin bağlamına bakıldığı zaman mevzubahis âyetin bir öncesi olan **قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ** [525] âyetinin üzerine atfediliği görülmektedir. Nitekim 35. âyette müşikler **نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا** "*biz mal ve servetçe daha zenginiz"*[526] iddiasında bulununca onlara cevap mahiyetinde **وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى** "*Sizi bize yaklaştıracak olan, ne servetiniz ne evlâtlarınızdır"* inmiştir. Onlara (müşriklere) kendilerini Allah'a yaklaştıracak şeylerin mal ve evlat olmadığı ifade edilmiştir. Buna karşılık iman ve ve salih amel ile Allah'a yaklaşacakları ifade edilmiştir.[527]

3. Âyet:

قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

De ki (Allah şöyle buyuruyor): "Ey kendi aleyhlerine olarak günahta haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir."[528]

[523] Yazır, VI, s. 190.
[524] İbn Âşûr, VIII., s.103.
[525] Sebe', 34/36.
[526] Sebe', 34/35.
[527] el- Bursevi, VII, s. 190.
[528] Zümer, 39/55.

Tahlil:

Âyet-i kerimede günah işleyip kendi nefsine zülüm edip haddi aşanların bağışlanma konusunda ümitlerini kesmemeleri ifade edilmiştir. Bununla birlikte hasbelkader günah işlemiş kimseler Allah'ın rahmet ve mağfireti konusunda müjdelenmektedirler.

Âyet-i kerimeyi iltifat sanatı açısından değerlendirdiğimizde, muhatap üslübündan gayb üslübüna geçiş yönüyle mezkûr sanatın kullanıldığına şahit olmaktayız. Nitekim **قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا** " *Ey kendi aleyhlerine olarak günahta haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin."* kısmında muhatap siğası kullanılırken **إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ** "*Allah (dilerse) bütün günahları bağışlar; doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir."* Kısmında ise gayb sigası kullanılmıştır.[529] Yukarıda zikredilen âyetin ilk kısmında muhatap üslubunun kullanılmasının sebebi günahkar kimselere Allah'ın kendilerine yakın olduğunu hissetirmek olarak yorumlanabilir. Böylece günahkar kimseye Allah'ın kendisini muhatap aldığını ima edilerek tevbeye karşı ümidi arttırılmaktadır. Âyetin devam eden ikinci kısmında gayb üslubu kullanmasının sebebi ise işlenen günah, ne kadar gizli ve bağışlamaktan uzak görülse bile samimi bir tevbe ile bağışlanabileceği ifade edilerek günahkar kimse bağışlanma konusunda müjdelenmiştir. [530]

Aynı şekilde âyetin **إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ** kısmında Allah'ın adının zahir bir şekilde zikredilmeyip zamir konumunda kullanılması rahmet ve mağfiret vasıflarının onun isminin gereklerinden olduğu şeklinde yorumlanabilir. Tabiri diğerle günahkar kimselerin zihninde Allah'ın bağışlayıcı yönüne vurgu yapılarak mağfiret konusunda müjdelenmektedirler. Mezkûr kısımda çift sıfatın kullanılması (ğafûr ve rahîm) ve zamir-i faslın kullanılması mübalağa ifade etmektedir. Yani işlenen günah ne kadar büyük olursa olsun samimi ve içten bir tevbe ile Allah'ın onları ğafûr ve rahîm isimleri ile bağışlayacağı ifade edilmiştir. [531]

[529] İbn Âşûr, VII, s. 149.
[530] Sâfî, VI, s. 160.
[531] el-Bursevî, III, s.97.

4. Âyet:

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا

Senin geçmiş gelecek bütün günahını Allah'ın bağışlaması, sana nimetini eksiksiz vermesi, seni dosdoğru yolda yürütmesi ve Allah'ın sana güçlü bir şekilde yardım etmesi için sana apaçık bir fetih ihsan ettik.[532]

Tahlil:

Âyet-i kerimede pegamberimiz, hem Mekke'nin fethi hemde geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanması konusunda müjdelenmektedir. Nitekim ilk âyette **إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا** şeklinde hem daha gerçekleşmeyen fethi mazi sigası ile vermesi hemde fethin gerçekleşeceği konusunda te'kitli ifadelerin kullanılması bu müjdeyi göstermektedirler[533]. Öte yandan âyeti kerimede birinci derecede muhatap Hz. peygamber olarak geçmesine rağmen o, (Hz.peygamber) fetih konusunda herhangi bir şüphe taşımamaktaydı. Dolayısı ile burada hedef kitle âyeti dinleyen kimseler olarak yorumlanabilir. [534]

Âyeti iltifat sanatı açısında değerlendirildiğinde **لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ** kısmında muhatabtan gaib yönüyle mezkûr sanatın kullanıldığını görülmektedir.[535] Bu da Allah teâlanın şanının yüceliğini ifade etmesi yönüyle yorumlanabilir. Aynı şekilde mezkûr kısımdaki iltifat sanatı Hz. Peygambere ihtiram manasını da ihtiva etmektedir. Nitekim **لِيَغْفِرَ** fiili ğaib olmasına rağmen Hz. Peygamberi ifade eden **لَكَ** muhatap zamiri kulanılarak Hz. Muhammed (s.a.s.) ta'zîm edilmiştir.[536]

Âyet-i kerimenin **نَصْرًا عَزِيزًا** kısmında ise isnad-ı mecâzi vardır. Burada izzet ifadesi zafere isnad edilmiş halbuki izzet muzaffere ait bir vasıftır. Bu yönüyle mecâzidir.[537]

---

[532] Fetih, 48/1-2-3.
[533] Yazır, VIII, s. 367.
[534] Sâfî, III, s.407.
[535] Âlûsî, VIII, s. 198.
[536] Beyzâvî, VII, s. 103.
[537] İbn Âşûr, VI. ,s.203.

d) Mukâbele Sanatı

Müjde olgusu açısından mukâbele sanatına bakıldığında genellikle olumlu şeyler ile bunların karşıtları olan olumsuz şeyler aynı cümle içinde zikredildiği görülmektedir. Bu da müjdeye konu olan durum ile uyarı ve te'dîbe konu olan durum arasında değerlendirme yapma imkanı sağlamaktadır.

Aşağıda müjde manasını ihtiva eden âyet-i kerime mukâbele sanatı açısından değerlendirilecektir.

1. Âyet:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık olarak hayra sarfedenler için rableri nezdinde ecirleri vardır; onlar için ne korku olacak ne de üzüleceklerdir.[538]

Tahlil:

Âyet-i kerimede mallarını gece gündüz, gizli açık infak edenleri ahirette korku ve hüznün olmadığı bir hayat ile müjdelemektedir.

Âyetin başındaki ismi mevsûl mübtedâdır. Cümlenin haberi ise **فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ** şeklinde başlayan kısımdır.[539] Mezkûr âyete bütün olarak bakıldığı zaman isti'nâf cümlesi olduğu anlaşılmaktadır. Burada mevzubahis âyetin ist'nâf cümlesi olarak gelmesinin nedeni infakta bulunmanın sağlayacağı faydaları genellemek şeklinde yorumlanabilir. Yani herhangi bir kimse infâkta bulunması halinde onun sağlayacağı faydalar **فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ** *"Onlara rableri nezdinde ecirleri vardır; onlar için ne korku olacak ne de üzüleceklerdir"*[540] şeklinde genel ifadeler ist'nâf cümlesi içerisinde kullanılarak herkesin infaktan beklentisi karşılanmıştır.[541] Nitekim "Allahtan katından

[538] Bakara, 2/274.
[539] Nesefî, I, s. 123.
[540] Bakara, 2/274.
[541] İbn Âşûr, III, s.176.

ecir almak" ve "hiçbir zaman korku ve hüzün yaşamamak" herkesin nail olmak istediği iki durumdur.[542]

Âyette mukâbele sanatı vardır. Gece ile gündüz, açık ve gizli sırası ile zikredilerek mukabele sanatı yapılmıştır.[543]

e) Mübâlağa Sanatı

Aşağda müjde manasını ihtiva eden âyet-i kerime mübâlağa sanatı açısından değerlendirilecektir.

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى فَبَشِّرْ عِبَادِ

Sahte tanrılara kulluk etmekten kaçınan, yüzünü ve özünü Allah'a çevirenlere müjdeler olsun. Söylenenleri dinleyip de en güzeline uyan kullarımı müjdele![544]

Âyet-i kerimenin sıyâk ve sıbâkına bakıldığı zaman önce gelen âyetlerde müşrikler "*altlarından ve üstlerinde ateş verilmek*"[545] suretiyle azap edilmekle uyarılmaktadırlar. Mevzubahis âyette ise müşriklerin düştüğü hataya düşmeyerek tağuttan ictinâb edip tövbe edenler müjdelenmektedirler. Âyet-i kerimenin **الطَّاغُوتَ** kısmında mübâlağa sanatı vardır. Nitekim şeytan kelimesine teşbihen kullanılan **الطَّاغُوتَ** ifadesi hem masdar olması hemde mübâlağa sigası ile gelmesi mübalağa ifade etmektedir.[546] Yukarıdaki taksimata göre **الطَّاغُوتَ** ifadesi mübâlağa üslubunun teblîğ kısmı altında zikredilebilir. Nitekim bir kimsenin aşırı derecede azgınlaşması hem aklen hemde örfen mümkündür. Buna örnek olarak şeytanın kendisi verilebilir.

Bununla birlikte **الطَّاغُوتَ** kelimesinin **جَالُوتَ وَطَالُوتَ وَهَارُونَ** kelimeleri gibi mua'rreb kelimler olduğunu ifade eden müfessirler de vardır.[547] Hatta **الطَّاغُوتَ**

[542] Yazır, III, s. 154.
[543] Âlûsî, II.,s.80.
[544] Zümer, 39/17.
[545] Zümer, 39/16.
[546] Sâfî, VIII, s.97.
[547] el- Bursevi, VII, s. 234.; Beyzâvî, VIII, s. 143.

kelimesinin habeşli bir putun ismi olduğu da ifade edilmştir.[548] Bunun ile birlikte Kur'ân-ı Kerim ve hadislerin genelinde **الطَّاغُوتَ** ifadesi küfür ve inkarda zorba olan kimseler için kullanılmıştır. [549]

Öte yandan âyet-i kerimenin son kısmındaki **لَهُمُ الْبُشْرَى** ifadesi ile cennet kastedilmiştir. Burada cümlenin haberi olan **لَهُمْ** ifadesinin takdim edilmesi ile kasır üslubu yapılmıştır. Yani cennet tâğûtttan içtinâb eden müminlere hasredilerek bu konuda müjdelenmişlerdir.[550]

f) Tehekküm Sanatı

Tehekküm üslubunu içeren âyetlere bakıldığında genellikle aynı muhtevayı içerdikleri gözlemlenmektedir. Bu yüzden aşağıda numune olarak sadece bir âyet inceleme konusu edilmektedir. Müjde bağlamında tehekküm üslubuna değinmemizin sebebi genellikle **بَشِّرِ** " müjdele" ifadesi ile yapılması dolayısıyladır. **بَشِّرِ** " müjdele" ifadesi haddi zatında müsbet durumlar için söz konusu olurken tehekküm sanatı bağlamında tam tersi menfi durumlar için söz konusu olmaktadır.

بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا

Münafıklara haber ver ki, onlar için acı bir azap vardır![551]

Âyet-i kerimede tehekküm sanatı vardır. Yukarıda da ifade edildiği üzere **بَشِّرِ** "müjdele" ifadesi normal şartlarda müsbet durumlar için söz konusu olmaktadır. Âyetin bağlamına bakıldığında ise münafıkları aşağılamak ve tahkir etmek için **أنذر** " uyar" lafzı yerine **بَشِّرِ** lafzı kullanılmıştır.[552] Bu yolla inanmış gibi görünerek müslümanları aldatan münafıklar uyarılmaktadırlar. Nitekim Kur'ân'ı Kerim'e bakıldığı zaman tehekküm üslubu ile uyarılan kimselerin genellikle münafıklar olduğu

[548] Yazır, s. VI, s. 54.
[549] Yazır, VI, s. 57.
[550] Âlûsî, VII, s. 167.
[551] Nisâ, 4/138.
[552] İbn Âşûr, II. ,s.83.

anlaşılmaktadır.[553] Bunun sebebi ise münafıkların tevhid dini alaya almaları ve müslümanları aldatmaları şeklinde yorumlanabilir.

Âyete mefhumu muhalifi ile bakıldığında ise müminlerin kalpten iman etmeleri ve akıllarına ve kalplerine gelen herhangi bir şüpheyi izale ederek münafıkların seviyesine düşmemeleri istenmektedir. [554]

[553] Bakara, 2/15. ;Âli ‘İmrân, 2/21.
[554] Yazır, V, s. 123.

SONUÇ

İnsanlığın hidayet kaynağı olan Kur'ân-ı Kerim'in mesajının idrak edilmesinin en temel ve olmazsa olmaz yolu filolojik açıdan anlaşılması çabasıdır. Nüzûlundan günümüze bu ihtiyaca mebni olarak zengin bir literatür ortaya çıkmıştır. Nitekim temelde, sözdeki sanatları konu edinen belâgat ilmi Kur'ân-ı Kerim'in nüzulu ile birlikte farklı bir evreye girmiştir. Arap ediplerinin şiir ve nesirde kullanmalarına rağmen yazılı bir forma sahip olmayan belâgat ilmi, Kur'ân-ı Kerim'in inzali ile birlikte vahyin anlaşılmasında başvurulan bir ilim dalı olma yoluna girmiştir. Takip eden asırlarda sınırları ve kavramsal çerçevesi ile diğer ilim dallarından ayrılan belâgat, özelde vahiy mahsulu olan Kur'ân-ı Kerim'in genelde tüm edebi söz sanatlarının gayesinin anlaşılmasında başvurulan başat ilim dallarından biri haline gelmiştir.

Kur'ân'daki müjde manasını ihtiva eden âyet-i kerimelerin belâgî yönlerini incelemeyi konu edinen bu çalışmada yaklaşık altmış âyet inceleme konusu edilmiştir. Bu çalışma neticesinde mazmununda "müjde" manasını ihtiva eden âyetlerde en çok kullanılan edebî sanatların beyân ilminin alt disiplinleri olan teşbih, isti'âre ve mecâz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kur'ân- Kerim'in dilinin Araplar'ın kelamından üstün olduğunu savunma bağlamında üslubu ele alan İbn Kuteybe (ö. 276/889), üslub farklılıklarını üç temel sebebe bağlamaktadır.[555] Bunlar;

1. Ortamın farklı olması

2. Konunun Tabiatı

3. Konuşan kimsenin amacı ve edebi yönü

İbn Kuteybe (ö. 276/889)'nin yukarda zikredilen görüşü göz önünde bulundurularak müjde olgusu incelendiğinde, tabiatı gereği isitkbale dair iş ve olaylar için söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Kur'ân-ı Kerim bağlamında müjde olgusuna bakıldığında ise cennet, sevap, günahların bağışlanması gibi ahirete müteallik işlerde ve

[555] Abdulmuttalib, s. 25.

insanların dünya hayatında tecrübe etme imkanlarının olmadığı durumlar için söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısı ile bunların (cennet, mağfiret, sevap) insanlara anlatılmasının en müessir yolu teşbih, ist'iâre, mecâz gibi sanatların kullanılması olduğu söylenebilir. Nitekim insana hayatında hiç görmeyip tecrübe etmediği bir durum anlatılmaya çalışılırken temelinde bir şeyi bir şeye benzetme olan mezkûr sanatlardan biri kullanılarak ifade edilmektedir. Diğer bir tabirle dünya hayatında tecrübe edilemeyen (cennet, mağfiret, sevap) gibi durumlar somutlaştırılmak suretiyle muhatap zihinlerin daha iyi anlamaları sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bu da bizi, Kur'ân-ı Kerim'in, tâkât-ı beşerin üstünde olan durumlarda bile edebi zevki muhafaza etmekle birlikte zihinlerin anlayış seviyesine indirgemede ne kadar başarılı olduğu sonucuna götürmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

Abdulmuttalib, Muhammed, *el- Belâğa ve'l-Üslûbiye*, eş-Şerikatü'l-Mısriyye el-'Alemiye, Kahire 1994

Abdülmüteâl Saîdî, *Buğyetü' Îzâh li- Telhîsi'l-miftâh fî ulumi'l-Belâğa*, Mektebetü'l-Adâb, Kahire, 1997

Abdürrazık, Hasan İsmail, *Belâgatü's-Sâfiye*, el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, Kahire 1993

Akdemir, Hikmet, *Belâgat Terimleri Ansiklopedisi*, Nil Yayınları, İzmir 1999

Ali Sultanî, Muhammed, *Maa'l- Belâgati'l- Arabiyye fî Tarihihâ*, Dârü'l-Me'mûn li't-Türâs, Dımaşk 1978

Âlûsî, Ebü's-Senâ Şehâbeddîn Mahmûd b. Abdullâh b. Mahmûd, *Ruhü'l-Meani fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azim ve's-Seb'i'l-mesani*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut 1995

Atıyye Cum'a Harun Harun, *Belagatü'l-Kur'âni'l-kerim: el-Bahsü'l-Beyânî fi Tefsiri'l-Bahri'l-Muhit li-Ebi Hayyan el-Endelüsi*, Mektebetü'l-Âdâb, Kahire 2012

Aydınî, Nureddîn Hamza b.Turgud, *el-Hevâdî fî Şerhi'l-Mesâlik*, e.k. Üzeyir Tuna

Beyzâvî, Ebû Saîd Nasırüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed, *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil, Beydavi tefsiri*, tercüme Abdülvehhab Öztürk, Kahraman Yayınları, İstanbul 2011

Bolelli, Nusrettin, *Arap Edebiyatı Bilgi ve Teorileri***,** Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul 2005

Bulut, Ali, *Belâgat (Me'ânî-Beyân-Bed'i),* İfav yay., İstaanbul 20015

_____, *Sibevyhin el-Kitab'ında Ele Aldığı Bazı Nahiv Konuları İşleme Yöntemi ve Koyduğu Kurallar* ,Tez (Doktora) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, 2003

Cârim Ali, Emin Mustafa, *el-Belâgatü'l Vâdıha, Dâru'l ma'ârif,* Kahire 2005

Cürcânî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali Seyyid Şerif Hanefî, *el-Haşiye ale'l-Mutavvel*, thk. Raşid A'razî, Dâr'ül-Kütübü'l –İlmiyye Beyrut 2007

el-Cürcânî, Ebû Bekr Abdülkahir b. Abdurrahman Abdülkahir, *Delailü'l-i'caz,* thk. Mahmûd Muhammed Şakir, Mektebetü'l-Hanci, Kahire 1984

Çelik, Hüseyin Avni, "*Affın Kur'ân-ı Kerim'deki Yeri"* Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum 1995

Dayf, Şevki, *el-Belâga ve't-Tatavvur ve ve't-Tarih,* Daru'l-Me'ârif, Kahire 2002

Durmuş, İsmail, "*Teşbîh*", DİA, XL

_____, "Hazif", DİA, XVII

Ebû Abdillah Muhammed b. Ömer er-Râzi *, Esrarü't-tenzil ve Envarü't-Te'vil*, thk. Mahmûd Ahmed Muhammed, Baba Ali Şeyh Ömer, Salih Muhammed Abdülfettah, Dârü'l-Kütüb ve'l-Vesaik, Bağdat, 1990

Ebu Bekr, Muncîd muhammed Rıdvan Ahmet, *el-Emel ve'r-Recâ fi'l-Kur'âni'l Kerim : Dirâse Mevzu'iyye*, Dârü'n-Nevâdiri'l-Lübnâniyye, Beyrut 2014

Ebû Hayyân Endelüsi, Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân Endelüsî*, Tefsirü'l-Bahri'l-muhit*, Dârü'l-Fikr, Kahire 1983

Ebu Zeyd, Nasr Hamid; çev. Mehmet Emin Maşalı*, İlahi Hitabın Tabiatı /metin Anlayışımız ve Kur'an İlimleri Üzerine*, Kitabiyat, Orijinal kitap adı:*Mefhumü'n-Nas Dirasefiulumi'l-Kur'an,* Ankara 2001

Ebû Musa, Muhammed Muhammed, *Delâlâtü't-Terâkib : Dirâse Belâgıyye*, Mektebet'ul- Vehbe, Kahira 1987

Ebu'l-Ferec Cemaluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Zadu'l-Mesir fi'l-İlmi Tefsir*, el-Mektebu'l-İslâmi (3. Baskı), Beyrut 1984

Ebüssuûd, İmâdî, Muhammed b. Muhammed, *İrşâdu'l-akli's-selim ilâ mezâyâ el-Kur'âni'l-Kerim*, çev. Ali Akın, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2006

Ebü'l-Fidâ İmadüddîn İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Fethü'l-kadir tehzibi tefsiri İbn Kesir,* Dâru'Lübnan, Beyrut 1992

el- Ferahidî, el- Halîl b. Ahmed *Kitâbu'l- Ayn*, Dâru ihyâi't Turâsi'l- Arabî, Beyrût 1988

el- Meydânî, Abdurrahman Hasan Habenneke, *el-Belâğatü"l-Arabiyye Üsüsühâ ve Fününühâ,* ed-Dârü'ş-Şâmiyye, Beyrut 2010

el-Askerî Ebu Hilâl Hasan b. Abdullah, *Kitabu's-Sınâ'ateyn*, Dâru'l- ihyâu'i-kütübü'l-Arabiyye, Kahire 1990

el-Bursevî, Ebû'l-fidâ İsmail Hakkı el-Aydosî, *Rûhu'l-Beyân fi Tefsiri'l-Kur'an*, trc. Ömer Faruk Hilmi, Osmanlı Yayınevi, İstanbul 2005

el-Cevzî, Ebu'l-Ferec Cemâluddin Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Zadu'l-Mesir fi'l-İlmi Tefsir*, el-Mektebu'l-İslâmi, Beyrut 1984

el-Hafacî, Muhammed Abdulmun'im, *el-Buhusu'l-Edebiyye: Menâhicuhâ ve Mesâdiruhâ,* Dâr'ül-Kütübü'l- Lübnânî 1987

el-İsfehânî, Ebu Musa Muhammed b. Ebi Bekr Ebi İsa el-Medînî, *el-Mecmu'û'l-Muğis fî Ğarîbeyi'l-Kur'ân ve'l-Hadîs*, thk., Abdulkerim İbrahim el-Azbâvî, Câmiatu Ümmi'l-Kurra, Mekke 1986

el-Kâf, Ömer b. Alevî, b. Ebî Bekr, *el-Belaga: el-Me'ânî el-Beyân el-Bedî'*, Dâr'ül- Minhâc, Cidde, 2003

el-Kayravanî, İbni Raşîk, *el –'Umde fi- Sınâ'ati'ş-Şi'ri ve Nakdihi*, Dâru'l-Ma'ârif, Şam 1994

el-Kazvînî, Hamdullah b. Ebi Bekr Ahmed Hamdullah mustevfî, *el- Îzâh fî ulmi'l-Belâga,* Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1985

Emin, Bekri Şeyh, *el-Belagatü'l-Arabiyye fî Sevbiha'l-Cedid,* Dârü'l-İlm li'l-Melayin, Beyrut 1990

Eren Cüneyt, Uzunoğlu Vecih, *Arapça Belâgat*, Cantaş yay., İstanbul 2015

es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü't-tefâsir,* Dâr'ul-Kur'ân-i Kerim, Beyrût 1981

es-Selemî, Ubeyde b. Abdi'l-Azîz b. Ubeyde, *ed-Da've İla'l-lahi fi Suret'il-Ankebut,* Riyad 1998

ez-Zemahşeri, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed, *el-Keşşaf an hakaikı gavamizi't-tenzil ve uyuni'l-ekavil fî vücuhi't-te'vil*, Tashih Mustafa Hüseyin Ahmed, Matbaatü'l-İstikame, Kahire 1946

Fadl Hasan Abbas, *İ'câz'l-Kur'ân-Kerim*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut 1995

Gümüş, Sadreddin, *Seyyid Şerif Cürcânî*, İstabul 1984

Gündüz, Turgay, *Kur'an'da İnzar Kavramının Eğitsel Değeri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996

Hafaci, Ebü'l-Abbas Şehabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ömer, *İnayetü'l-Kadi ve kifayetü'r-Razi = Hâşiye Ala Tefsiri'l-Beyzavi*, el-Mektebetü'l-İslamiyye, Diyarbakır 1998

Harman, Ömer Faruk, "*Günah"*, DİA, XIV

Haseni Şazeli İbn Acibe, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Mehdi, *el-Bahrü'l-Medid fî Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecid,* thk. Ömer Ahmed er-Ravi, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002

Haşimî es-Seyyid Ahmed, *Cevâhirü'l-Belâga fi'l-Me'ânî ve'l-Beyân ve'l-Bedî'*, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1994

Hazin, Alâeddin Ali b. Muhammed b. İbrâhim el-Bağdadi, *Lübabü't-te'vil fî meani't-tenzil = Tefsirü'l-Hazin,* el-Matbaatü'l-Hayriyye, Kahire 1988

Irmak, Mustafa, *Arap Belâgatında Haber-İnşâ Meselesi,* Maramara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,(Yayınlanmış Doktora tezi), İstanbul 2011

İbn Âşûr, Muhammed Tahir b.Muhammed et-Tunusî, *Tefsirü't-Tahrir ve't-Tenvîr*, ed-Dârü't-Tûnus, Tunus 1973

İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisanü'l-Arab,* i'dad ve tasnif Yusuf Hayyat, Nedim Mar'aşli, Dâru Lisani'l-Arab, Beyrut 1970

İshakoğlu, Ömer, *Türklerin xv-xvı Asırlarında Arapça Belâgata Yaptığı Katkılar,* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2004

Kaçar, Halil İbrahim, *Edebi Yönden Hazif Üslûbu,* Maramara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2002

_____,*Belagât Açısından Eksiltisiz İfadelerin (Zikir üslubu) Anlam Boyutu*, M.Ü. İlahiyat fakültesi Dergisi, İstanbul 2002

Kalkile, Abduh Abdülazîz, *el-Belagatü'l-Istılahiyye*, Ârâü'l-Fikri'l-Arabî, Kahire 1991

Karadaş, Cağfer, "*Sevap*", DİA, XXXVI

Kılıç, Hulusi, ''*Belâgat''*, DİA, V

Kurtûbî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân,* tsh. Ahmed Abdülalim Berdûnî, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, Kahire 1967

Ma'luf, Luvis b. Nikola el-Ma'luf el-Yesui, *el-Müncid fi'l-Luga ve'l-Âdâb ve'l-Ulum*, Dârü'l-Meşrik Beyrut 1965

Musa, Muhammed Muhammed Ali, *el-Belagatü'l-Kur'âniyye fî Tefsiri'z-Zemahşerî,* Dârü't-Tezâmün, Kahire 1988

Nesefî, Ebu'l- Berekât Hâfızuddin Abdullah b. Ahmed, *Medarikü't-Tenzil ve Hakâıku't-Te'vil*, Dâru'l-Kütüb'ül-'ilmiyye Beyrut 2008

Nursi, Said, *Sözler*, Sözler yay. İstanbul 2008

Sâfî, Mahmud bin Abdurrahim, *el-Cedvel fî İ'rabi'l-Kur'ân ve Sarfuhu ve Beyânuhu maa Fevaide Nahviyye Hamme,* Dârü'r-Reşid, Dımeşk 1990

Saidî , Abdulmüte'âl, Bugyetü'l Îzâh li-Telhisi'l Miftah fi Ulumi'l-Belâga, Mektebetü'l-Âdâb, Kahire 1997

Şahin ,M.Süreyya, "*Cennet"*, DİA, VII

Şehristânî, Ebü'l-Feth Taceddin Muhammed b. Abdülkerim, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehva ve'n-Nihal bi-hamişuhu el-Milel ve'n-Nihal* Matbaatü'l-Edebiyye, Kahire 1942

Taberi, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid, *Câmiü'l-Beyân fî Tefsiri'l-Kur'ân***,** Dârü'l-Ma'rife**,** Beyrut 1986

Teftâzânî, Sa'deddin Mes'ud, b. Ömer b. Abdullah, Muhtasar'ül-Me'ânî, Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye, İstanbul t.y.

Temiz, Bilal, *Kur'an-ı Kerim'de Tebşir ve İnzar Kavramları*, İzmir 1997

Topaloğlu, Bekir, DİA, VII

Uğur, Mücteba, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, TDVY, Ankara 1996

Vâhidî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbûrî, *Esbâbu'n-Nüzûl,* trc. Necati Tetik, Necdet Çağıl, İhtar Yayıncılık, Erzurum 1996

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili***,** Eser Kitabevi, İstanbul 1987

Yekta, Saraç, M.A, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Bilimevi, İstanbul 2001

Zeki, Mehmet, *Furkan Süresinde Meânî İliminin İncelikleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2015

Zeydan, Abdulkerim, *Usûlu'd-Da've*, Bağdat 1975

Zeyyat, İbrâhim Mustafa, Ahmed Hasan, Hamid Abdülkadir, Muhammed Ali en-Neccar, *el-Mu'cemü'l-Vasit,* Matbaatu Mısr, Kahire 1960

EK1. ÂYETLER VE İHTİVA ETTİKLERİ SANATLARI GÖSTERİR TABLO

Hazîf	وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ	Bakara/154
Hazîf	كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئاً وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئاً وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ	Bakara/ 215,216
Hazif	وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ	Hadîd/10
Zikir	وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا	İsrâ/105
Kasr	وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا	İsrâ/105
Îcâz	يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا	Meryem/7
Îcâz	وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ	Ankebût /69
Îcâz	رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ	Sâffât/100,101
Îcâz	يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ	Duhân /71,72
Îcâz	الَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ	Haşr/9
Vasl	إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ	İnfitâr/13,14
Teşbih-i Belîğ	وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ	Bakara/25

Teşbihi Temsili	وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ	Bakara /265
Teşbihi belîğ	وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ	Âli i’mrân/133
Teşbîhi mürsel	وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ	A’râf /57
Teşbihi temsili	ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ	Yûnus/126
Teşbihi belîğ	وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاناً اَعْجَمِياً لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهٗ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى اُولٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ	Fussilet/44
Teşbih	وَحُورٌ عِينٌ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ	Vâkı’a/22,23
Mecâz	فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ	Hûd/74
Mecâzı Mürsel	وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ	Bakara /221
MecâzıMürsel	فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا	Nisâ/175
Mecâzı Mürsel	يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ	Tevbe /34
Mecâzı mürsel	أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ	Yûnus/2
Mecâzı mürsel	قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ	Hicr/53
Mecâzı Mürsel	ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ	Şûrâ/23
Mecâzı Mürsel	إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ	Mürselât /41

Mecâz-ı mürsel	وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ	Rûm/46
Mecâz-ı Mürsel	فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ	Câsiye/30
İsti’are	اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ	Bakara /257
İsti’are	إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ	Âli i’mrân/21
İsti’are-i mekniyye	فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا	Nisâ/74
İst’iare-i Tasrihiyye	لَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ	Mâide/12
İst’iare	يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ	Tevbe/45
İsti’are-i Mekniyye	إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ	Tevbe/111
İst’are	أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ	Tevbe/104
İsti’are	قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ	Yûsuf/92
İsti’are	الر كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ	İbrâhîm/1
İsti’âre	تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا	Meryem /51
İsti’âre-itemsiliye	قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ	Kasas/35

Şûrâ/20	مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ	İsti’iâre-itemsiliye
Hadîd/11,12	مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ	İsti’âre-i tebe’iye-i tasrihiyye
Nasr/1,2,3	إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا	İsti’âre-i mekniyye
En’âm/165	وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ	Kinâye
Hûd/69,70	وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ	Kinâye
Hadîd/4	وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ	Kinâye
Şûrâ/40	وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ	Cinâs
Âli Î’mrân/169	وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ	Tıbâk
Muminûn/1,2,3,4	وَالَّذِينَ هُمْ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ	Tıbâk-ı îcâb
Nisâ/13,14	تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ	Cem’
Âli ‘İmrân/165	فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ	İltifât
Sebe’/37	وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ	İltifât
Zümer/53	قُلْ يَاعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ	İltifât

İltifât	إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيزًا	Fetih/1,2,3
Mukâbele	الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ	Bakara/274
Mübâlağa	وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى فَبَشِّرْ عِبَادِ	Zümer/17
Tehekküm	بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا	Nisa/138